

Magisteruppsats

3 januari, 2007

**MOBBAD  
I VERKLIGA LIVET  
PÅ INTERNET  
BÅDE OCH**

**ÄR DET NÅGON SKILLNAD?**

Bullied in real life, electronically or both?

Författare: Christine Ådland Holmström  
Vägleddare: Cecilia von Feilitzen  
Ämne: Media och kommunikationsvetenskap  
Högskola: Södertörn Högskola, Flemmingsberg

## Abstract

Enligt flera artiklar i tidningar och diskussioner i radio och TV är mobbning via Internet ett ökande problem, inte bara i kvantitet, men också i kvalitet, om man kan kalla en ökad sofistikerad elakhet för kvalitet. I medierna framgår ofta att mobbning på Internet är ett ökande problem och att mobbningen är råare och får mer allvarliga konsekvenser för den mobbade. I denna rapporten undersöker jag om det finns någon skillnad på mobbningens karaktär när det mobbas i verkliga livet i förhållande till elektroniskt och vad är det som är annorlunda?

Jag har undersökt om mobbningens karaktär är annorlunda utifrån fyra aspekter; den mobbades subjektiva uppfattning av mobbning, den sociala kontexten och elektroniska kommunikationskanaler, det faktiska uttrycket, och eventuella samband mellan att vara mobbad eller mobba i verkliga livet och eller elektroniskt.

Jag anser att mobbning är ett socialt fenomen, och att handlingen att mobba är kommunikation, och genom att koppla medieteorin, social teori och mobbningsteori hoppas jag att kunna belysa mitt problemområde.

Det empiriska materialet består av frågeenkäter besvarade av 34 elever i åldrarna 15-19 år i en Norsk gymnasieskola, samt en respondent på 16 från England och en 12 årig respondent rekryterad genom Lunarstorm. Vidare finns 3 djupintervjuer, varav en med respondenten från England, och två med personer i min familj. Djupintervjuerna har använts för att vidare fördjupa och ge mening till fenomenet som tydligt kommit fram i analysen av svaren från frågeformuläret. Två i urvalet från gymnasieskolan genomgick dessutom en gruppintervju.

Resultaten visade att på en rad olika punkter är mobbning i verkliga livet annorlunda i förhållande till elektronisk mobbning.

<b>Bakgrund</b> .....	<b>4</b>
<b>Syfte och problemformulering</b> .....	<b>6</b>
<b>Forskning och teori</b> .....	<b>6</b>
Inledning .....	6
<b>Forskning</b> .....	<b>7</b>
Mobbning på Internet .....	7
Generellt om mobbning .....	11
Definition på mobbning .....	12
Mobbningssituationens karaktärer .....	14
<b>Teori</b> .....	<b>17</b>
Sociala synpunkter på mobbningsparadigmet .....	17
Sociala situationer .....	19
Sociala situationer och mobbning .....	23
Sociala situationer och elektroniska medier .....	28
Anonymitetens betydelse för socialisering på Internet .....	34
Sociala situationer, elektroniska medier och mobbning .....	37
Anonymitetens betydelse för mobbning på Internet .....	42
Konkluderande och fördjupning av problemformulering .....	45
<b>Problem med syftet</b> .....	<b>49</b>
Avgränsning .....	49
<b>Metod</b> .....	<b>51</b>
Analysmodell .....	51
Urval .....	51
Val av metod för insamling av material .....	53
Forskningsetik .....	56
<b>Empiriskt material</b> .....	<b>58</b>
<b>Resultat</b> .....	<b>59</b>
Struktur i analysen av det empiriska materialet .....	59
Generellt .....	59
Den subjektiva förståelsen av mobbning i verkliga livet och elektroniskt .....	59
Mobbning och sociala kontexter, både verkliga och elektroniska .....	65
Mobbningens uttryck i verkliga livet och virtuellt .....	78
Mobbad i verkliga livet, elektroniskt eller båda .....	85
<b>Diskussion</b> .....	<b>90</b>
<b>Slutsats</b> .....	<b>98</b>
<b>Vidare forskning</b> .....	<b>101</b>
<b>Källförteckning</b> .....	<b>103</b>
<b>Bilaga 1</b> .....	<b>105</b>
<b>Bilaga 2</b> .....	<b>110</b>
<b>Bilaga 3</b> .....	<b>112</b>

## Bakgrund

Enligt flera artiklar i tidningar och diskussioner i radio och TV är mobbning via Internet ett ökande problem, inte bara i kvantitet, men också i kvalitet, om man kan kalla en ökad sofistikerad elakhet för kvalitet. DN, 21 mars, hade en artikel med ingressen "Hon är vidrig, hon är äcklig, en liten hora". Artikelnen handlar i första hand om det ökande problemet med nätmobbning och trakasserier via mobiltelefon. Artikelnen presenterar dystra forskningsrapporter, skräckexempel på nätmobbning och vilka konsekvenser detta har för de olika parterna, båda för den som trakasseras (känslomässiga) och för den som trakasserar (rättsliga). Det går fram av artikelnen att Internet är något de unga anser vara sin egen arena där de kan göra som de vill utan inblandning från sina föräldrar, och att detta är en arena de vuxna vet litet om. Internet är en betydlig faktor i ungas liv, och som social arena fungerar det som ett tvåeggat svärd. Är man med löper man risken att bli trakasserad av en feg anonym bödel, och exponeras i all sin pinsamhet för en enorm mängd andra unga Internetanvändare, och plågad hemma, i skolan, under dygnets och årets alla tider. Är man inte med isoleras man från den virtuella sociala arenan och löper risken att bli socialt isolerad också i den verkliga vardagen. Vad väljer man? Askan eller elden?

I medierna framgår ofta att mobbning på Internet är ett ökande problem och att mobbningen är råare och får mer allvarliga konsekvenser för den mobbade. När detta är den bild som presenterats i media har jag undrat över hur mobbning elektroniskt på Internet och via mobil är annorlunda från mobbning i verkliga livet. Finns det någon skillnad på mobbningens karaktär när det mobbas i verkliga livet i förhållande till elektroniskt och vad är det som är annorlunda?

Ett sätt att se på mobbningens karaktär är att undersöka den subjektiva uppfattningen av mobbning för att få fram eventuella kontraster, ett annat sätt är att se mobbningen i den sociala kontexten och elektroniska kommunikationskanaler i relation till denna bland annat i förhållande till hur mobbning uppstod. Ett sätt att se det är det faktiska uttrycket. Hur gestaltas mobbningen elektroniskt och i verkliga livet och finns där någon skillnad, och sedan om det är någon koppling mellan att vara mobbad i verkliga livet och eller elektroniskt.

I mitt arbete för att nå mer kunskap har jag ansett det som viktigt att kombinera medieteorier med mobbningsteori. Samtidig som jag är intresserad av hur människan använder sig av elektroniska medier för att socialisera, har jag fokuserat på medieteorier i anknytning till hur människan använder sig av medier för att socialisera. Jag anser att mobbning är ett socialt fenomen, och att handlingen att mobba är kommunikation, och genom att koppla medieteorier,

sociala teorier och mobbningsteori hoppas jag kunna belysa mitt problemområde.

Det har dock varit svårigheter med att kombinera mobbningsforskningen så som jag har lärt känna den, och alla de frågor som dyker upp när man börjar se mobbning som ett socialt fenomen i interaktioner mellan människor under olika omständigheter. Betydelsen av dessa svårigheter är att jag provar en del hypotetiska konsekvenser gentemot ett empiriskt material, och på så sätt kan denna uppsats ha mer karaktär av att vara en förstudie till ett nytt sätt att se på mobbning i ett annat paradigm än en uppsats som har till avsikt att komma fram till fördjupad kunskap på ett mer etablerat område.

För att närma mig problemet har jag tagit kontakt med en lärare i en Norsk gymnasieskola i Bergen. Mitt urval består av 34 av hennes elever i åldrarna 15-19 år som alla har fått fylla i ett frågeformulär med öppna svarsalternativ. Vidare har jag djupintervjuat ytterligare 3 personer, varav en kille på 16 år kommer ifrån England, samt att de två andra är personer i min familj. Djupintervjuerna har använts för att vidare fördjupa och ge mening till enkelt fenomen som tydligt kommit fram i analysen av svaren från frågeformuläret. Ytterligare en person i urvalet blev rekryterad via Lunarstorm och är 12 år. Personen ifrån England samt respondenten ifrån Lunarstorm har båda fyllt i frågeformuläret. Totalt är 36 frågeformulär ifyllda. Två i urvalet från gymnasieskolan genomgick dessutom en gruppintervju.

## **Syfte och problemformulering**

Finns det någon skillnad på mobbningens karaktär när det mobbas i verkliga livet i förhållande till elektroniskt?

Vad är i så fall annorlunda?

## **Forskning och teori**

### **Inledning**

Först kommer jag att ge en kort genomgång av mobbningsforskning för elektronisk mobbning och mobbning i verkliga livet. Först redovisar jag för två forskningsrapporter kring mobbning på Internet, och så redovisar jag för forskning kring mobbning i verkliga livet. Teoretiskt kommer jag att gå igenom mobbningsparadigmet som är baserad på mobbning i verkliga livet.

Vidare diskuterar jag några sociologiska teorier hämtat från forskning kring människan och deras förhållande till elektroniska medier och socialisering. Jag har sedan provat placera Internet som fenomen i människans sociala vardag med utgångspunkt i olika forskningsresultat kring hur människan socialiserar på Internets olika arenor. Till sist ser jag på möjligheterna för att förstå mobbning i förhållande till de sociala teorierna och människans socialisering genom bruk av elektroniska medier. Avsikten är att få en ram som kan hjälpa förståelsen och utforska några frågetecken med hänsyn till den etablerade synen på mobbning, i verkliga livet samt på Internet.

## Forskning

### Mobbning på Internet

Jag har hittat två artiklar som handlar om elektronisk mobbning. De två artiklarna är skrivna av Marilyn A Campbell, Queensland University Australien, och Qing Li, University of Calgary, Canada. Campbells artikel utforskar definitions relaterade aspekt, själva mobbningsincidenterna och potentiella konsekvenser. Hon har tagit utgångspunkt i problemet mobbning i verkligheten, och frågan för författaren är om Internetmobbning är ett gammalt problem i ny förklädnad. Det är en analys av flera forskningsrapporter och en diskussion med bakgrund av dessa. Campbell har i slutet av sin artikel ett förslag för hur man kan förhindra Internetmobbning, mycket i linje med de interventionsprogram som finns för mobbning i verkliga livet.

Qing Li har forskat om könsskillnader i förhållande till cybermobbning i skolor. Li's studie är baserad på en frågeundersökning bland 264 elever i tre olika högstadieskolor. Rapporten är en kvantitativ studie av mobbning på Internet, men urvalet av respondenter gör att rapporten inte är generaliserbar, då det är ett litet urval studenter och från en enskilda skolmiljön som inte är representativ för en större befolkning.

Li utgår ifrån en definition om nätmobbning som ser ut enligt följande;

Cyberbullying can be briefly defined as sending or posting harmful or cruel text or images using the Internet or other digital communication devices (Willard, 2004, cit i Li, 2006, s. 2).

Definitionen fylls sedan på med ytterligare innehåll, så som mobbningens "format", alltså de former mobbningen antar på Internet, och dessa är enligt Li;

various format including flaming, harassment, cyberstalking, denigration (put-downs), masquerade, outing and trickery and exclusion. (Li, 2006, s 2)

Mobbning på Internet tar många former som också är kända strategier i verkliga livet, så som att förtrycka, trakassera, avslöja känslig information, lura och exkludera personer. Andra taktiker är mer teknikbundna, så som cyberföljning, maskerad och "flaming" (Li, 2006, s 3-5).

Att följa någon på Internet innebär att någon kartlägger ett offers aktivitet på Internet och samlar information om denna person. Digitala verktyg

som spam, spyware samt chat används men också digitala uppslagstavlur. En cyberförföljare engagerar sig i trakasserier på chat, och flaming samt kan skicka virus och andra oönskade mejl. I regel hittar en cyberförföljare sitt offer på virtuella forum så som till exempel Lunarstorm. I vanliga fall initierar förföljaren kontakt med sitt offer, genom att sända nedlåtande meddelanden till offret anslagstavlur och gästböcker för att provocera fram en reaktion, och därigenom få ytterligare information om offret, och även ta reda på IP adressen. Detta är en kontinuerlig process, och upplevs som mycket skrämmande för offret (Wikipedia, 30/10-06).

Flaming startade i "Usenet" hierarkierna, och är definierad som följer i "Wikipedia";

Flaming is the act of sending or posting messages that are deliberately hostile and insulting, usually in the social context of a discussion board on the Internet. (...)A flame may have elements of a normal message, but is distinguished by its intent. A flame is typically not intended to be constructive, to further clarify a discussion, or to persuade other people. The motive for flaming is often not dialectic, but rather social or psychological. Sometimes, flammers are attempting to assert their authority, or establish a position of superiority (Wikipedia, 30/10-06).

Maskerad innebär att en person tar på sig någon annans identitet, och utövar aktiviteter i dennes namn. Det kan vara att de diktar upp en identitet eller tar någon annans. Det kan också innebära att de tar på sig till exempel offrets identitet och agerar i offrets namn, så att hon eller han får bära skulden för oschysta saker mobbaren har gjort på Internet.

I tillägg till att elektronisk mobbning uppfattas som ett svårt problem i skolan, upplever Li det också som ökande, inte bara i skolan utan också i andra kretsar och i den grad att det har blivit ett problem. I två tidigare studier med vuxna i Canada fann man att en av fyra hade erfarenhet av negativa handlingar via Internet som resulterade i ilska och sorg. Man hittade också starka band mellan mobbare, e-mobbare och offren. Mobbare tenderade också att vara e-mobbare i större grad än icke mobbare. Medan mobbade i verkliga livet också tenderade att vara mobbade på Internet. E-mobbare löpte också en större risk att bli mobbade på Internet i förhållande till de som inte engagerade sig i elektronisk mobbning (Li, 2006, s 4).

Ett överraskande resultat så som Li ser det är att antalet mobbade var så högt, också sett i förhållande till tidigare forskning hon har tagit del av. Resultat från olika forskningsinsatser har visat ökande tendenser över tid, något



författaren menar är indikationer på att elektronisk mobbning är ett ökande problem, och grund till bekymmer (Li, 2006, s 8). Även den australiensiska forskaren drar samma slutsats. Genom att sammanställa olika forskningsrapporter, från så långt tillbaka som 1999, kan det verka som att e-mobbning är ett ökande problem i USA, och att mobbningsincidenter på Internet också är ett ökande problem för lagens handhavare (Campbell, 2005, s 3).

Andra resultat Li hittade var indikationer på att tjejer inte alls föredrar elektroniska medier för att mobba som tidigare hittats av Diana Thorp i artikeln "Cyberbullies on the prowl in schoolyard". Vidare att frekvensen för Internetmobbningen korresponderar med frekvens för mobbning i verkliga livet. En möjlig förklaring till detta kan vara att mobbare med större sannolikhet engagerar sig i e-mobbning, samt det täta sambandet mobbning, e-mobbning och mobboffer som tidigare antytt (Li, 2006, s 9).

Tidigare undersökningar kring mobbning i verkligheten visar att 80 % av incidenterna aldrig rapporteras till lärare och Li's studie om elektronisk mobbning visar att en övervägande majoritet av de mobbade fortfarande låter bli att rapportera. Detta därför att de har ett lågt förtroende för att de vuxna ska kunna lösa problemet. Det visar sig dock att tjejer är bättre på att rapportera än pojkar, något som kan förklaras att pojkar uppfattar tjallning som något som försämrar deras sociala position (Li, 2006, s 9).

Marilyn Campbell diskuterar i sin undersökning Internets mörka sidor, där tekniken kan användas för att åstadkomma skada. Artikeln undersöker aspekter kring definitioner, själva incidenten och konsekvenserna av e-mobbning.

Hon tar ett avstamp i det etablerade mobbningsforskningsparadigmet, och slår fast att det minimum antal människor som berörs i en mobbningsituation är två, mobbare och offer, och ser alla utöver detta som indirekta inblandade i mobbningen genom att vara åskådare. Campbell definierar e-mobbning som mobbning där man använder teknologi för att utöva negativa handlingar genom e-post, textmeddelanden, chat, mobiltelefoner, digitala kameror och webbsidor (Campbell, 2005, s 2). Metoderna hon beskriver är lika som de skisserade ovan också med fokus på exkluderande handlingar.

Unga ökar successivt sin användning av Internet, och olika undersökningar vittnar om att många unga använder Internet för att integrera i "on-" och "off-line" kommunikation, för att upprätthålla sina sociala nätverk, men att också många upplevde den sociala baksidan av Internet. Campbell känner igen e-mobbning huvudsakligen som ökande problem bland äldre elever, eftersom yngre elever inte använder sig av Internet till att socialisera i samma

grad som de äldre eleverna (Campbell, 2005, s 2). Detta kan dock ändra sig över tid, då Internetanvändningen mycket väl kan krypa ner i åldrarna på sikt.

De personliga konsekvenserna av elektronisk mobbning säger Campbell inte är utrett ännu, men att en antagning är att de är mycket mer allvarlig i förhållande till redan kartlagde konsekvenser av mobbning i verkliga livet. Detta eftersom elektronisk mobbning är verbal och psykologisk, och tidigare forskning har kunnat visa att verbal och psykologisk mobbning kan ha en mer negativ långsiktig effekt. I tillägg finns de en större spridningspotential av förödmjukande karaktär i förhållande till om mobbningen sker i verkliga livet, bunden till en fysisk plats och exponerad för de som finns just där just då. Vidare pekar hon på kraften av det skrivna ordet. Ord yttrade verbalt i ett sammanhang kan glömmas, viskas bort, medan fixerat tal finns kvar att läsa igen och igen. Hon pekar också på de reducerade möjligheterna att undslippa elektronisk mobbning, därför att kommunikationen är riktad och målmedveten (Campbell, 2005, s 3).

Friends är en ideell organisation här i Sverige som jobbar med mobbningsfrågor, samlar information, organiserar kurser och föredrag, samt har kontaktlinjer till alla som kan känna att de behöver prata, diskutera och få hjälp att lösa mobbningsituationer. De har gjort en enkätundersökning via sin hemsida som jag ska citera några punkter ifrån. Detta görs dock med förbehåll om att dessa siffror inte är vetenskapliga eftersom undersökningen var en webbaserad frågeundersökning genomförd på Friends webbplats. Antalet respondenter var över 10 000, men dessa utgör inte ett representativt urval även om antalet respondenter var högt. Detta därför att det finns grund till att anta att människor med någon sorts anknytning till mobbning besöker Friends webbsidor i högre utsträckning än människor utan mobbningsrelaterade problem i sin vardag, och därmed kan urvalet bli snett och inte vara representativt för en hel befolkning (Friends, 2006).

Deras resultat visade, i kontrast till tidigare forskning som beskrivit ovan, att det är en högre andel tjejer som anser sig mobbade elektroniskt än killar (41 respektive 27%). Antingen kan det ses som resultat av att tjejer är mer benägna att söka hjälp för mobbningen och därför uppsöker organisationer som till exempel Friends, eller som ett resultat av själva forskningsmetoden. Det kan också vara kulturellt betingat, samt vara resultat av hur man som individ förstår mobbningsbegreppet.

Friends kartlägger också i vilka kanaler mobbningen ofta förekommer, och dessa är mobil (30%), E-post (39%), E-forum (19%) och via Chat (71%). Friends specificerar inte vad som menas med Chat, om det är offentlig chat via till exempel Aftonbladets chatlinjer eller privata chatkanaler som MSN och ICQ.

Ett resultat ifrån Friends undersökning som till viss mån korrelerar med forskning som refererat ovan, är i vilken utsträckning offren vet vem mobbaren är, och de uppger att i 73% av fallen vet de vem som mobbar. Detta är resultat som kan bekräfta de band som finns mellan mobbad och offer, men som samtidig pekar på att anonymitetsbegreppet samt anonymitetens betydelse måste undersökas mer noga i förhållande till elektronisk mobbning.

Den forskning och de rapporter jag har tagit del av med fokus på elektronisk mobbning indikerar ett fält som inte riktigt går att skilja ifrån mobbning i verkliga livet. Indikationer visar att det finns korrelationer som inte kan förbises, och som kommer att diskuteras vidare i den generella teorigenomgången.

### **Generellt om mobbning**

Den elektroniska mobbningsforskningen bygger hittills vidare på en forskningstradition kring mobbning i verkliga livet.

Mobbning är något som har funnits genom tiderna, och har sedan länge har beskrivits i böcker och berättelser. Trakasserier synes ha varit ett känt fenomen, men ändå har det inte funnits forskning på mobbning för än tidigast på 1970 talet (Olwéus, 2006, s 1). Det var först i Sverige som ett större samhällsmässigt intresse startade, som sedan spred sig till övriga Skandinavien. I Norge fick mobbningsproblemen mycket medial uppmärksamhet, men inom skolmyndigheterna förhöll de sig passiva en lång stund. Detta förändrades dock av att dagspressen i 1982-83 rapporterade om tre pojkar, 10 – 14 år, som tog sina liv till följd av långvarig mobbning (Olwéus, 2006, s 1). Denna händelse förde till en upprörd diskussion i media och resulterade slutligen i en långvarig kampanj mot mobbning i Norge.

Den forskare som till största delen har präglat, och fortfarande präglar forskningsfältet kring mobbning är den svenska forskaren Dan Olwéus, som med sin bok "Aggression in the schools: Bullies and Whipping Boys (1978)", börjar forma detta internationella forskningsfält. Forskningsfältet förstärks ytterligare av en konferens i Norge i slutet på 1980, och sprider sig vidare till Storbritannien, Irland, USA, Canada och Australien (Eriksson et al., 2002, s 13).

Mobbningsparadigmet är i vetenskapligt sammanhang ett mycket ungt paradigmet, och enligt Eriksson, et al., ett mycket homogent fält. Detta eftersom forskning om mobbning är präglad av psykologer och pedagoger, och har liten spridning inom andra relevanta ämnen som till exempel sociologi. Teman som har granskats inom paradigmet är: omfattningen av mobbning, personlighetsdrag, beteenden och reaktionsmönster, mobbning bland grupper, kontextuella och

interpersonella faktorer, hälsa, mobbningsprocessen, socialt stöd och strategier (Eriksson et al., 2002, s 14, 18).

### **Definition på mobbning**

Olwéus har lagt grund för den mobbningsforskningen som försiggår i dag, både nationellt och internationellt. Även om det till viss grad saknas en gemensam internationell terminologi inom forskningsfältet så är forskare i olika länder mycket enstämmiga i avgränsningen av fenomenet mobbning (Eriksson et al., 2002, s 26 – 28). Utgångspunkterna för definitionerna på mobbning är att hitta i Olwéus definition på mobbning som lyder så här:

En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer (Olwéus, 2006, s 4).

Att flera har tagit fasta på denna definition och vidareutvecklat detta ser vi klart och tydlig i följande definitioner:

En grupp som trakasserar en eller flera. Ibland handlar det emellertid om en enskild som plågar en annan. Därför bör man även komplettera definitionen på mobbning med följande: När en person blir systematiskt utsatt av en eller flera (Höistad, 1994, cit i Dahlquist, Ljunglöf, 2005, s 12).

Med mobbning avser jag medvetna icke legitima fysiska eller psykiska angrepp och eller uteslutningar ur gemenskapen som riktas mot en enskild individ i underläge av en grupp vars medlemmar förstärker varandras beteende i interaktion (Pikas, 1987, cit i Dahlquist, Ljunglöf, 2005, s 12)

I mobbningen har mobbaren mer makt än offret och plågaren har kontroll över offret. I mobbningen förekommer negativa handlingar från plågaren i avsikt att skada offret. Dessutom förekommer de negativa handlingarna upprepade gånger och över en längre tid ( Fors, 1995, cit i Dahlquist, Ljunglöf, 2005, s 13)

Att avgöra vad som är mobbning kan synas mycket klart utifrån dessa definitioner fast jag tycker att det på något sätt är svårt att få klart för mig vad exakt mobbning är. Negativa handlingar är enligt Olwéus att en person tillfogar eller försöker tillfoga en annan person skada eller obehag. En negativ handling kan tillfogas verbalt, genom fysisk kontakt eller helt enkelt utan ord och fysisk kontakt mer genom kroppsspråk. Batche & Knoff inkluderar också sexuella handlingar som en aspekt (Eriksson et al., 2002, s ). Det som för mig kan te sig

problematiserande är just att inget i forskningen kan ge mig exempel på hur dessa handlingar faktiskt ser ut och graden av dem. Jag ser inte på negativa handlingar som självklara, eftersom en och samma handling kan vara både positiv och negativ. En negativ handling måste ses på som kommunikation där den sociala kontexten avgör huruvida någon uppfattar handlingen som negativ eller inte. Inom mobbningsforskningen har inte den kommunikativa aspekten behandlats som en del av en social kontext, utan baseras på en självklar förståelse av att en viss typ av kommunikation alltid är negativ. En definition som synliggör något av det jag vill komma åt är;

Mobbad är den elev som på fredagskvällen vid tanken på vad som eventuellt kan hända nästa vecka blir ledsen, och möjligheten att känna glädje den kvällen är förstörd (Olsson 1998, cit i Dahlquist, Ljunglöf, 2005, s 12).

Denna definition sätter fokus på offrets känsla av de negativa handlingarna i de övergrepp det utsätts för, alltså dess subjektiva upplevelse av mobbningsituationen och dess konsekvens. Övervägande del av forskningen kring mobbning handlar just om att kartlägga omfattningen av mobbning genom kvantitativa metoder (Eriksson et al., 2002, s 14) baserad på mobbade, mobbare och medelevers subjektiva förståelse av vad en negativ handling är, alltså något som får offret att må dåligt. När jag gör denna poäng är det inte för att reducera mobbning till en subjektiv upplevelse för individen, utan för att jag gärna vill se varför kommunikation i en grupp kan upplevas som negativ. Vad är det i den sociala dynamiken som gör att kommunikation uppfattas som mobbning. Detta kan vara till synes uppenbart men är ändå svårfångat. Vart går gränserna mellan godtycklig knuffning och knuffning som uppfattas som en fysiskt negativ handling? När kan ett verbalt uttryck som inte i sig är förolämpande uppfattas som en förolämpning och således en negativ verbal handling? Hur kan man definiera att en blick var elak och en annan inte. Det jag vill komma fram till är varför vi så tydligt kan uppfatta att någon utför en negativ handling när till exempel kanske själva orden som uttrycks kan vara rätt vardagliga. Knappt någon forskning handlar om det faktiska uttrycket i mobbningen tar i den sociala situationen, och hur just den sociala interaktionen fungerar som meningsbärande element i en mobbningsituation. Definitionsmässigt finns inte rum för denna fokus eftersom det synes rätt självklart för alla vad en negativ handling är.

Det finns en annan definition, av Peter-Paul Heineman, som var bland de första som uppmärksammade mobbning, som också utmärker sig. Han har tagit fasta på det svenska ordet "mobb" som, enligt svenska akademins ordlista, betyder "kamratförtryck eller gruppvåld mot individ". Han betraktar mobbning som ett gruppproblem:

(...)En grupp som bildas på detta sätt kallas mobb.  
Urladdningsbeteendet kallas mobbning. Urladdningsbeteendet är ett aggressionsgenombrott (Heinemann 1972:96, cit i Eriksson et al., 2002, s 27).

Så som jag tolkar denna definition, så indikerar denna en försiktig uppmärksamhet på att det finnes en interaktion mellan människor i grupp, som således fungerar som en social kontext, där sociala spänningar kan uppstå, och där mobbning är en urladdning för dessa spänningar. Den sociala kontexten mobbning sker i är ett möte mellan människor där ett kollektiv uppstår och där någon tillsynes inte får tillgång till gruppens gemenskap. Definitionen är en indikation på att det finns en social dynamik och där mobbning kan vara ett mänskligt beteendemönster. Inom mobbningsforskningen har inte denne definitionen tillämpats efter som att det inom mobbningsparadigmet är ett problem att inte kunna isolera en mobbare, alltså individen mobbaren. Inom modern skolforskning har det traditionellt varit mycket fokus på att fastställa vilka som är förövare respektive offer (Eriksson et al., 2002, s 28), och hur deras personlighet och bakgrund ser ut och om det finns gemensamma personlighetsdrag bland individerna i gruppen mobbare och gruppen mobbade.

### **Mobbningssituationens karaktärer**

Det är traditionellt en individfokus inom mobbningsforskningen. Anledningen är att kunna identifiera individuella karakteristika som kan känneteckna mobbare och offer (Eriksson et al., 2002), och mycket av studierna har ägnats åt att fastställa vad som kännetecknar en typisk mobbare och vad kännetecknar ett typiskt offer. Vidare har det också forskats kring mobbaren och den mobbades sociala omgivning, gruppen, vilket omsluter mobbningssituationen och tillåter mobbningen att ske, eller som eventuellt själva till visst mån deltar i mobbningen. Forskning visar att hälften av all mobbning tenderar att vara dyadisk (en person mobbar en annan person) och andra hälften är grupp-mobbning (Eriksson et al., 2002, s 76). Tillsynes med den starka fokusen på individ så tycks mycket av forskningen handla om en persons behov av att dominera en annan, alltså utövning av makt, och det är kring dessa två deltagare och deras förhållande och egenskaper som mobbningssituationen tillåts att utvecklas.

Enligt forskning så karakteriseras mobbaren av att ha en positiv attityd till våld, trivs inte i skolan, har få goda vänner, men leker ofta med likasinnade. Mobbare är självsäkra och har en idealiserad bild av sig själva, och mobbarbeteendet är en konsekvens av ett högt självförtroende som inte är associerat med negativ självupplevelse (Eriksson et al., 2002, s 65 – 70). Det finns dock också forskning som tyder på att mobbare är depressiva som följd av

problematiska hemförhållanden. Detta leder till att några forskare pekar på att mobbningsbeteendet är ett sätt att kompensera för en negativ självupplevelse, och genom att förödmjuka och dominera andra stärker mobbaren denna (Eriksson et al., 2002, s 65 – 70). Det har pekats på att mobbare utövar antisociala handlingar och tillskrivas så en antisocial attityd som kan leda mobbaren vidare på en framtida kriminell väg. Olwéus har hittat att omkring 60 % av dem som karakteriserats som mobbare i grundskolans högstadium hade dömts till åtminstone en kriminell handling vid 24 års ålder (Olwéus, 2006, s 26). Å andra sidan sett så utförs mobbning på ett socialt sofistikerat sätt i en social kontext något som kanske tyder på motsatsen, att mobbare absolut är sociala och i högsta grad socialt kompetenta (Eriksson et al., 2002, s 67).

Mobbningsofferrollen har inom mobbningsforskningen blivit delad in i två typer, det passiva och det provocerande mobboffret (Olwéus, 2006, s 23 – 25). Och i en underkategori till det provocerande mobboffret finns de som tar på sig rollen som offer, "colluding victim", för att vinna acceptans och få uppmärksamhet från omgivningen (Eriksson et al., 2002, s 72 ). Det enda fysiska kännetecknet för den mobbade gruppen är att de generellt är fysiskt svaga. Utöver det finn det inget stöd för att mobboffer uppvisar ett avvikande fysiskt utseende (Olwéus, 2006, s22 – 23). Offren uppvisar internaliserande symptom, som betyder at de drar sig undan, verkar oroliga, ängsliga och deprimerade. Barn som uppvisar dessa symptom är också socialt isolerade (Eriksson et al., 2002, s 73).

Det provocativa offret kombinerar ängsligt beteende med aggressivt och kombinerar rollen att vara offer med att mobba andra. Denna grupp kännetecknas ofta av att de har problematiska uppväxtförhållanden. Gruppen uppvisar externaliserande symptom, alltså en avsaknad av skicklighet att hantera sin aggressivitet. Aggressiviteten får karaktär av att vara misslyckad och missriktad emotionell frustration (Eriksson et al., 2002, s 73 – 74).

Offer i allmänhet synes sakna social färdighet som skyddar dem från mobbning, och vare sig det handlar om ett passivt eller provocativt offer tycks deras reaktioner, vare sig underkastelse eller mothugg, bara förstärka mobbarens aggressiva beteende. Mobbning kan uppfattas i vissa sammanhang som en asymmetrisk maktrelation mellan mobbare och offer. Mobbaren har större handlingsutrymme, och vet precis vad som kan utöka detta utrymme. Mobbaren vet hur de ska skapa situationer där de har fördelar och kontroll över situationen. Detta försänker offret i en situation där de upplever det minskande utrymmet som en kränkning (Eriksson et al, 2002, s 69, 76 – 79). Mobbarens totala kontroll över situationen betyder att offret inte har något val och oavsett deras reaktioner har mobbaren fortfarande kontroll.

Kamratgrupper eller åskådare som omger mobbaren och den mobbade är av stor betydelse i mobbningsituationen eftersom de närvarar vid 85% av tillfällena (Eriksson et al., 2002, s 85). Gruppens närvaro skapar en ram kring mobbningsituationen, och mobbaren kan uppfatta deras passiva närvaro som ett samtycke och godkännande av det aggressiva beteendet. Mobbaren upplever "positiv" feedback och gruppen uppfattar mobbaren som dominant och någon man ska akta sig för. Något som kan förklara att få ingriper emot mobbaren, och inte brist på empati med offret. Rios-Ellis, Bellamy och Shoji, citerat från Eriksson et al., har lyft fram en möjlig annan tolkning som innebär att mindre barn inte riktigt begriper vilken effekt mobbningsbeteenden har på offret (Eriksson et al., 2002, s 88). Några forskare menar att det finns flera roller i en mobbningsituation än mobbare, offer och observatörer, och Salmivalli, citerat från Eriksson et al., har i en senare publikation beskrivit olika roller i en mobbningsituation. Dessa är mobbare, mobbarens assistenter, förstärkare, försvarare, utomstående och offer. Salmivallis poäng är att beroende på vilka som är närvarande och vilka roller de intar samt vilken kontext mobbningen utspelas i är avgörande för utvecklingen av händelseförloppet (Eriksson et al., 2002, s 87).



## Teori

### **Sociala synpunkter på mobbningsparadigmet**

Det finns olika invändningar till mobbningsparadigmet ur en socialteoretisk synpunkt, och jag kommer enbart att beröra några få. Kritiken är delad. En invändning till forskningen är forskningens individfokus och intentionen om att hitta generella personlighetsfaktorer som går igen hos mobbare och mobboffer. Aktuell forskning har fastslagit att det finns gemensamma personlighetsdrag, men det forskningen inte säger något om är huruvida dessa personlighetsfaktorer fanns innan individen hamnade i en mobbningsituation eller om de är en konsekvens av den (Eriksson et al., 2002, s 109). En annan att man går miste om andra utlösande faktorer inblandade i etableringen av mobbningsrelationer, och att man som konsekvens rekvirerar "fel" medicin för att åtgärda problemet.

När det gäller utlösande faktorer till mobbning och det faktum att man aldrig problematiserar frågan kring huruvida personlighetsdragen var framträdande innan mobbningen började eller konsekvenser av den, betyder att det inte finns någon fokus på hur mobbningsrelationerna tillåts etablera sig i sociala situationer. Forskningsparadigmet tycks ha resignerat i en "status quo" blick på mobbningsituationen där man slår fast att när en sådan personlighet möter en sådan personlighet löper den ena stor risk för att bli mobbad av den andra. Nöjer man sig med denna identifikation av personligheter kan man aldrig utveckla verktyg för att förhindra att mobbningsbeteende etableras i en grupp, därför att man förväntar sig att mobbning är oundviklig. Implicit ligger det i detta att det interventionsprogrammet Olweus har utvecklat på bakgrund av sin forskning, kanske har utvecklats på bristfälliga premisser. Konsekvensen kan därför bli att man behandlar symptomen på problemen, och inte själva källan. Detta kan i och för sig också vara en delförklaring till varför man inte kan upprepa de positiva resultaten efter implementeringen av Olweus interventionsprogram som han lyckades producera efter sin studie.

Under de senare åren har man inom sociologin sett en dramatisk ökning av studier på sociala situationer och kontext kring mänskliga interaktioner och handlande, och en kritik till mobbningsparadigmet är att socialteoretisk anknytning har fattats (Eriksson et al., 2002). Meyrowitz säger att;

Studies, theories and critiques have suggested that personality measures are often poor predictors of everyday social behavior, and that behaviors such as anxiety reactions are largely shaped by situational factors (Meyrowitz, 1985, s 27).

Poängen i dessa teorier är att man aldrig kan se individen som enskild och isolerad aktör i en social interaktion som alltid kommer att reagera likadant i olika situationer, utan måste ses som en individ i interaktion influerad av externa faktorer som är avgörande för hur individen väljer att handla. Det betyder att även om två typer av personligheter möts och det (ur forskningsperspektiv) finns hög risk för mobbning, så är det inte säkert att detta beteende får utvecklas. Förklaringen till varför mobbning uppstår, måste därför kanske också hittas i den sociala situationen, i mötet mellan människor.

Ett annat slående moment är att det inte finns något försök att förklara varför antalet mobbade elever sjunker i högstadiet på skolan. Antalet mobbare är enligt forskningen ganska konstant för alla årskurs men visar dock en ökande tendens i högstadiet, medan antalet mobbade elever sjunker. Olwéus fokus här ligger på det anmärkningsvärda att antalet mobbade i låg och mellanstadiet är betydligt högre än vad man tidigare antagit (Olwéus, 2006, s 9 – 11), men han reser ingen fråga kring den sjunkande trenden mobbade elever i högstadiet. Ett antagande som jag gör är att denna tendens inte kan förklaras enbart utifrån det materialet som här redogörs för, därför att de frågorna som jag känner måste ställas inte kan besvaras. Så som jag ser det måste den höga representation av mobbare orsaka mycket mer trubbel för de eleverna som faktiskt blir mobbade. Ett antagande är att mobbningen i sig eskalerar och kanske antar en allvarligare "ton" för de utsatta, men i och med en bristfällig fokus på hur själva mobbningen ser ut i form och frekvens (i och med att kvalitativa studier fattas) finns ingen möjlighet att säga något om detta. Frågan är om forskarna tycker detta är mindre relevant i sammanhanget, eftersom forskningen tycks handla mycket om att identifiera vem som utför mobbningen inte hur.

Sett i förhållande till min problemformulering blir det därför svårt att svara på huruvida mobbning på Internet ser annorlunda ut i förhållande till mobbning i verkliga livet, därför att något material på hur mobbning ser ut i verkliga livet inte finns. Vi måste hitta andra sätt att komma åt vad som är annorlunda, eventuellt om man kan säga något om huruvida det faktiskt är så eller inte. Vidare i min teorigenomgång kommer jag att redogöra för en social- och medieteoretisk bas vilken jag kommer att prova mobbningsparadigmet gentemot för att kartlägga olika riktningar inom vilken jag eventuellt kan hitta tecken på om något är annorlunda.

## **Sociala situationer**

När vi nu ska titta närmare på olika sociala teorier är detta ett sätt att se den sociala arenan för att få syn på aspekt vid ett fenomen som annars förblir dold. För mig är det viktigt att se det sociala sammanhanget där mobbning uppstår för att kunna förstå källan eller mer precis de möjliga olika källorna till problemet. Det är inte möjligt att kartlägga alla orsaker till mobbning, eftersom det finns lika många orsaker till att detta problem uppstår som det finns individ och situationer, men jag har hopp och tro på att man kan identifiera några nyckelfaktorer, som kan leda till djupare förståelse för hur mobbningssituationerna får sin början. De sociala teorierna jag förhåller mig till är hämtade från andra media och kommunikationsforskarens forskningsinsatser i ämnen som berör sociala interaktioner och elektroniska medier, däribland Internet specifikt. De forskare vars rapporter jag har valt i syfte att fördjupa min teoribas, har valt sina sociala teoretiker från det aspekt att deras teorier kan bidra till en förståelse av människan och deras socialisering genom informationsteknologi. Dessa sociala teorier är valda ur ett helt forskningsfält och jag är medveten om att dessa ensamma inte kan förklara den komplexa människan och hennes agerande, men de kan kasta ljus över delar av socialiseringsprocesserna både i och utanför informationsteknologin som igen kanske kan bidra till en ökad förståelse av mobbning som fenomen och bidra till att etablera en utgångspunkt när jag nu ska undersöka vilken betydelse elektroniska medier har för mobbningssituationen i dag.

Joshua Meyrowitz, "No sense of place" (1985), presenterar en teoretisk ram som söker att sammanställa två skilda teoretiska perspektiv, medieteorin (mediedeterministisk teori) och situationism, för att utforska elektroniska mediernas inverkan på människans socialisering. Han tar utgångspunkt i den mediedeterministiska teorin utifrån bland annat Innis och McLuhan, och situationsteori med utgångspunkt i Goffmans teorier om "on-" och "backstage behaviour". Valet av Goffman bland många teoretiker begrundar han med Goffmans teoriers användbarhet inom just fältet media och kommunikationsvetenskap. Försöket att samla dessa två riktningar i ett gemensamt teoretiskt ramverk springer ur en tanke om en avsaknad av forskning på vilken inflytelse medier har på de sociala konstruktionerna i ett samhälle. Enligt hans syn har mycket krut lagts på att undersöka medias innehåll i förhållande till stimuli och respons mekanismer hos individer och grupper (Meyrowitz, 1985, s 16 – 23) utan att man har tagit hänsyn till de sociala förändringar som tillkomsten av nya medier kan ha åstadkommit i ett samhälle. Hans tanke är att utforska en ide om att det kan vara så att elektroniska medier

är med på att skapa nya sociala miljöer som resulterar i att vi ändrar vårt sociala beteende på sätt som inte enbart kan förklaras av den specifika produkt vi använder oss av. Det vill säga inte förklarbart genom direkt stimuli respons mekanismer utan som sekundära konsekvenser av medialt inflytande, genom aktiv eller passiv konsumtion. Med andra ord hur förändringar i media kan förändra sociala miljöer, och vilka effekter dessa förändringar kan ha på människors beteenden.

Det situationsteoretiska ramverket som Meyrowitz tar utgångspunkt i går ut på att beskriva vad en social situation är. Han definierar den som ett möte mellan människor som samverkar i förhållande till ett antal införstådda "regler", som kan kallas en social kod eller ett socialt "script". Den sociala situationens logik är inte alltid vare sig rationell eller sann, utan vi anser den att vara sann. Ett paradox är, som sociologen W. I. Thomas antydde, att

If men define situations as real they are real in their consequences (cit. i Meyrowitz, 1985, s 23).

Vi underkastar oss våra egna definitioner på rätt och fel, bara därför att vi har bestämt att det är så. Med andra ord får beteende konsekvenser för individen om de bryter mot koden, bara därför att det är ett brott gentemot koden och inte för att det rent praktiskt har andra synbara konsekvenser. Den okritiska hållningen till sanningsgestalten i ens eget sociala script kan spåras till det faktum att vi bara förhåller oss till det när brott gentemot den sociala koden begås och vi blir upprörda. En annan orsak till detta är att vi för det mesta ser oss själva som huvudobjekt för analys genom vår upplevelse av den sociala situationen. Alla analyser sker i förhållande till egen upplevelse av situationen och situationens rätt och fel (Meyrowitz, 1985, s 26).

Det finns olika sociala "script" för olika situationer. Kunskap om olika sociala "script" och vilka olika situationer dessa gäller för är därför avgörande i människans socialiseringsprocess. Det är viktigt att kunna anpassa ens uppträdande efter situationen och de involverade aktörerna. Goffman sammanliknar detta med ett sorts teateruppträdande, och genom analogin till teatervärlden söker han att förklara mekanismerna som är i gång i sociala interaktioner. Goffman introducerar terminologierna "on-" och "backstage behavior". Med "onstage behavior" refererar han till spelandet av den rollen som en specifik situation kräver av oss, framför en given publik. Han ger exempel från yrkesutövandet speciellt, till exempel hur en läkare framför sin roll för en patient (publik), men det kan ju också vara hur jag framför min roll för mina kompisar. "Backstage behavior" menar Goffman är hur personer uppträder när det inte finns publik att uppträda för. Detta innebär att publiken som tillhör en roll inte finns på plats och man kan slappna av och spela upp andra sidor av sig själv

som inte tillhör den specifika rollen. "Backstage" begreppet är inte bara enkelt, eftersom en "backstage behavior" också kan vara en "onstage behavior", men för en annan publik. Detta därför att vi hela tiden förflyttar oss mellan olika sociala situationer, som kräver olika sociala roller (Meyrowitz, 1985, s 28). Mitt "onstage behavior" för mina kompisar kan vara "backstage" till mitt "onstage behavior" i till exempel klassrummet, där min lärare träder in och förändrar den sociala situationen. Det som är speciellt med "backstage behavior" är att det ska vara undanskymt för vissa människor. Detta gäller också för en grupps delade "backstage". Andra grupper och generell publik ska inte ha tillgång till denna arena när gruppen tränar på och koordinerar sina sociala roller.

Den funktion som "backstage" tillskrivas i Goffmans teori är den av möjligheten att ta ledigt från allt framträdande. Det är där man tar ledigt från sina "onstage" roller, vilar, utför alla de sysslor som nödvändigtvis ingår i det dagliga livet, men som det kanske inte finns plats för i de sociala "scripten" som varje situation föreskriver. Goffman talar om "back region bias", alla de delar av våra liv som måste finnas, men anses vara mycket privata som att äta, sova, gå på toa, känslor som ångest, depressioner och tvivel. Alla har behov av detta fria rum som är ens egen lilla sfär där man kan hämta andan och generera nya krafter, samt reflektera, analysera och träna inför nya, krävande "onstage" uppträdanden.

Meyrowitz utvidgar Goffmans teorier vid att introducera en "middlestage region". Han anser att Goffmans teori begränsar sig till att bara gälla kommunikation ansikte till ansikte, och Meyrowitz är intresserad av att undersöka ändringar i sociala situationer där media blottlägger mer information om grupperns "backstage" områden. Enligt Meyrowitz ligger det implicit i teorin om "on" och "backstage" att dessa två regioner är avhängiga av varandra och att "backstage" regionen måste hållas isolerad och gömd från publiken. Meyrowitz hävdar att när man inte klarar av att hålla "backstage behavior" åtskilt från "onstage behavior", så avslöjas något av individens privatliv och det uppstår begränsningar i hur de kan spela sin "onstage" roll. Enligt detta sätt att se det hävdar Meyrowitz att när det inte går att sära på "on-" och "backstage behavior", slås delar av dessa sociala situationer samman och man anammar en "middle region behavior" som ger publiken möjlighet att skåda individen medan denna förflyttar sig mellan "on-" och "backstage behavior". "Middlestage behavior" försvagar individens "onstage" roll eller auktoritet eftersom för mycket av individens hemliga "backstage" blottläggs, och individen förlorar kontrollen över informationsflödet, som är hela nyckeln till den sociala positionen en individ har (Meyrowitz, 1985, s 46 – 51).

Socialisering är ett viktigt begrepp och betyder att utsätta en individ för nya situationer och ny information med mål om att individen ska få kunskap om

sociala konventioner och lära sig gruppens "on-" och "backstage behavior". De sociala konventionerna existerar för att skydda gruppen och på så sätt bibehålla social stabilitet. Gruppen har kontroll på socialiseringsprocesserna eftersom de innehar den information som en ny individ måste ha för att klara av att socialisera med de individerna som finns och bli accepterad som fullvärdigt medlem. Traditionellt sett är socialiseringsprocessen en lång process eftersom gruppen måste säkra sig lojalitet från den nya medlemmen. Ju mer information en ny person får om en grupp, ju mer sårbar blir gruppen. En orsak till detta är att om en ny medlem inte är lojal till gruppen finns risk för att denna sprider känslig information om gruppen, som i sin tur kan leda till gruppens kollaps (Meyrowitz, 1985, s 57 – 62).

Ett sätt att betrakta ett samhälle är hur interaktionen mellan överordnade, underordnade och lika individer ser ut (Meyrowitz, 1985, s 62). En hierarkisk struktur påverkar kommunikationsmönstren i specifika situationer. Distinktionerna i status mellan individer är bestämda utifrån situation samt vilka informationsbegränsningar som finns. En individs status i en hierarki och dennes "onstage performance" kan uttryckas som en roll med innehav av kontroll över variabler som ingår i situationen och den information som är tillgänglig genom den. Detta betyder att hög status är demonstrerad och bibehållen genom kontroll över kunskap (som går utöver den kunskap som är tillgänglig för andra i situationen), skicklighet och relevant erfarenhet av rollen (Meyrowitz, 1985, s 62 – 66). Med andra ord är makt starkt knuten till kunskap generellt samt om gruppens sociala script. Skillnaden på status och makt inåt i gruppen kan ses på som att gruppens medlemmar har en explicit kunskap om gruppens sociala konventioner, medan en person med hög status tilläggs ha metainformation, och behåller sin status genom att bibehålla intrycket av att kunna mer. För att kunna bibehålla kunskap måste det framstå som om att kunskapen inte är uppnåelig för andra, eller som Meyrowitz säger

The information possessed by very high status people must appear to be not only "unknown", but "unknowable". In this sense, roles of hierarchy involve both "mystery" and "mystification". (Meyrowitz, 1985, s 65).

Ledarskap i sig kan ses på som individers villighet att följa en ledare, och kan delas in i två kategorier, där ledaren utöver antingen makt eller auktoritet. En ledare kan inneha maktmedel som fysisk styrka, vapen och pengar. Dessa ledares makt vilar på andras fruktan för repressalier. En auktoritär ledares roll däremot spelas utifrån att vinna andras förtroende och deras frivillighet att bli ledda. Ledarskapet överlever genom ledarens inspiration (Meyrowitz, 1985, s 62). Ledarskap utifrån makt på mikronivå kanske inte

innebär vapen och pengar i dess bokstavliga form, men kanske mer utifrån en villighet att använda sin fysiska styrka för att utöva sanktioner. Pengar kanske uttrycks i andra termer av statussymbol som har fått en betydelse genom gruppens eget sociala script som avgör vilka symboler som är de rätta och vilka som är fel. I de klasser som samhället värderar som mest värdefulla, är det en strategi att behålla makten genom att skapa avstånd till de lägre positionerna. Det är just genom att kontrollera och undanskymma social information, så att det blir mycket svårt att socialiseras in i gruppen. Orsaken är att auktoritet undergrävs i det ögonblick en underordnad tillskansar sig relevant kunskap. I tillägg så är ett sätt att preservera status att koda information för att inte göra kunskapen tillgänglig om man inte skolas in i den. Det är informationstillgång som är kruxet, eftersom statussymbol är något alla kan komma åt, så måste makten regleras genom tillgång på resurser den privilegierade gruppen kan kontrollera, nämligen information som enbart kan bli tillgänglig genom själva socialiseringsprocessen.

När en grupp människor samlas i en ny social situation har de med sig en intuitiv idé om vad status och makt är och vad det har för betydelse. Så som jag ser det speglar detta intuitiva beteende makrosamhällets värderingar. Bland alla nya medlemmar i en grupp har av sociala erfarenheter och referenser börjar den långa socialiseringsprocessen. Medlemmarna gör sociala investeringar och bygger upp socialt kapital i gruppen. Den sociala investeringen är den tid och möda man lägger ned på de sociala relationerna man ingår i, och det sociala kapitalet man har uppnått är bland annat ens sociala roll och status och de relationer man skapat i gruppen (Jakobsson, 2006, s 117 – 119). Till sist finns det en rangordning i gruppen som kanske till en viss grad speglar samhällets värdering och tendens att hierarkiskt organisera människor efter vissa variabler.

## **Sociala situationer och mobbning**

Med utgångspunkt i det jag har tagit upp hitintills är det frestande att komma med exempel på hur jag kan tänka mig att utgångspunkten för några mobbningssituationer kan se ut. Vi kan tänka oss en skolklass sammanhang, där olika individer samlas i en fysiskt isolerad grupp, och ska etablera sig socialt inom de fysiska och situationsbetingade förutsättningarna som finns. Det kan tänkas att det enda gemensamma denna grupp delar är just ålder och det faktum att de befinner sig på samma plats på samma tid, den avgränsade skolans område. Skolan utgör gruppens "physical landscape". I denna miljö kommer grupper i klassen att utkristallisera sig av olika orsaker och över tid skapas

sociala script allt efter de förutsättningar som finns i gruppen och dess fysiska omgivning. Den gemensamma strukturen av meningsbildande element utvecklas i förhållande till alla de inblandades sociala traditioner, där olika barn från olika familjer bidrar med olika element. Jag ser för mig att avgörande faktorer för hur klassen kommer att fungera är huruvida klassrummet har en klar ledare (lärare) som sätter yttre ramar och krav på vad som är tillåtet socialt uppförande och vad som inte är det. Utöver det finns faktorer som om de elever som utmärker sig som ledare innehar makt (negativt) eller auktoritet (positivt).

Jag kommer att försöka att se för mig olika sociala situationer som kan vara reella i en skolklass sammanhang, där jag söker att beskriva dem med termer enligt den sociala teorin som är beskriven ovanför. Jag ser för mig olika nivåer av status en individ kan ha beroende på dennes tillgång till resurser, beroende och oberoende av gruppen. Då ser jag olika scenarier träda fram, där mobbning kan vara ett verktyg för att uppnå ett socialt equilibrium inom en grupp. Jag har ingen ambition att fånga upp alla typer av sociala situationer som kan leda till mobbning, utan jag skisserar bara ett exempel som kan illustrera varför jag tycker att det saknas en analys kring de sociala kontexterna där mobbning förekommer. De pekar på en variation i sociala situationer som tillåter människor att reagera under de sociala förutsättningarna på olika sätt, och kan inte reduceras till att vara ett enkelt möte mellan två personligheter som bara i kraft av att råka mötas utvecklar sig till mobbare respektive mobboffer.

Om vi tänker oss en social situation i en klass där en person har låg status och låg information om gruppens sociala "script", och att denna sannolikt står utanför gruppens gemenskap. När gruppen formades fick inte denna person inträde i gruppen, och tänkbara orsaker kan vara att de uppvisar någon form av social avvikelse. Denna ursprungsvärdering kanske har skett utifrån värderingar från ett större sammanhang med ett mer universellt socialt script. Det kan vara en individ med en annan social grupptillhörighet (ekonomisk eller kulturell) eller bara avvikande inom samma sociala grupp. Till exempel observerade Kajsa Wahlström under sitt jämställdhetsprojekt på dagisen Tittmyran och Björntomten i Gävle att de barnen som inte var så duktiga på sina könsroller snabbt hamnade utanför gruppen (Wahlström, 2003, kap 4). Dessa individer kan löpa risken att bli extra sårbara om klassens ledare, läraren, inte i tillräcklig grad kan leda gruppen till att värdesätta varje individs unika karaktär. Dessa individer kan snabbt få rollen att vara en "kontrast individ", som hålls utanför gruppen för att skapa en kollektiv känsla av ett "vi" i gruppen. Meyrowitz uttrycker det så här;

(...) group identity always involve a notion of "otherness" concerning those not in the group (...) (Meyrowitz, 1985, s 54)



Det kanske inte är så att alla i gruppen utövar mobbning gentemot individen, kanske ingen mobbar alls, utan denna person hålls helt enkelt utanför gemenskapen. Det finns flera aspekter i den här situationen som är intressanta. Att inte få vara med i en gemenskap, vara utesluten, kan i vissa fall uppfattas som en negativ handling i sig själv. Här träder den subjektiva uppfattningen av situationen fram. Är personen mobbad eller inte, är uteslutningen en negativ handling? Detta är en känslig fråga utan svar. Ett antagande är att en utesluten individ löper en större risk att hamna i en utsatt position. För en grupp kan personen vara en viktig hållpunkt som gestalter allt vad gruppen inte är, alltså en exemplifiering av "otherness". Därför söker gruppen att skapa distans för att markera social tillhörighet. Personen utesluts från att socialiseras in i gruppen men därigenom också från möjligheten att vara med att påverka utvecklingen av det sociala scriptet. Mobbning kan i ett sådant scenario vara ett kommunikativt verktyg för att skapa distans, bibehålla uteslutning samt att förstärka gruppens struktur, makt och förstärka gruppens sociala scripts sanningsgestalt. Detta därför att mobbning kanske inte ses på som något negativt därför att denna kommunikationsform gentemot den uteslutna individen är inskriven i gruppens sociala script och blir således rätt agerande enligt den sociala situationens egen sanning. Huruvida individen faktiskt är allt vad gruppen har bestämt att den är, alltså gruppens sociala konstruktion av bilden på individen, eller inte, är av mindre betydelse. Den mobbade har fått tilldelat sig en funktion, dennes roll är inskriven i ett socialt script han/hon inte kan påverka och individens sociala roll blir således låst i den sociala situationen som uppstår i mötet med gruppen.

Om vi tänker oss en situation där en person introduceras som ny till en etablerad grupp, och där dennas framtoning ger någon form av intuitiv status, så uppstår en situation som kan bidra till sociala spänningar. Beroende på om individen får möjlighet att socialiseras in i gruppen, samt hur duktig individen är på att anamma sig kunskap om, och villigheten att underkasta sig de sociala scripten som gäller blir avgörande för den vidare utvecklingen. I och med personens bristfälliga information om gruppens sociala script kan personen uppfattas som "improperly socialized". Detta innebär att

(...) to be unable to negotiate successfully the demands of various situations, either because you are unable or keenly aware of them but feel you must constantly challenge them. (Meyrowitz, 1985, s 24).

Det kan tänkas att en person som opponerar sig till ett etablerat socialt system kan ses som oppositionell till den sociala situationen. I kraft av oppositionen ruckar personen på de vedertagna sociala sanningarna, och resultatet kan vara en social situation som kan kullkasta den rådande sociala ordningen bara genom

att ställa sig frågande till sanningen i det sociala scriptet. Personen "köper" inte de etablerade sanningarna utan blir i sig själv en representant för ett alternativt socialt script. För gruppens ledare, som kämpar för sin egen position samt gruppens överlevnad i den nuvarande formen, kan den här individen uppfattas som ett hot, som på något sätt måste neutraliseras. Återigen kan jag se att mobbning kan vara ett verktyg, och då vill jag poängtera bland ett oändligt antal sociala kommunikationsverktyg, som kan neutralisera detta hot.

Det kan tänkas att en klass där socialiseringsprocessen är i gång har mera än en individ som har hög status och som anammar sig mycket information, kanske mycket genom att ha stort inflytande på hur de sociala scripten i gruppen konstrueras och utvecklas. Det blir en inbördes kamp om makten och de involverade uppfattar den andra som en konkurrent som kan ta över makten och ta en ledares position i gruppen. Möjligheterna för vidare handlingsförlopp är många här, men det känns uppenbart att om det blir en inbördes kamp om makten i gruppen, så kan detta leda till spänningar och konfliktsituationer. Det ligger nära tillhands att tro att den mest socialt kompetente kan komma "vinnande" ur konfliktsituationen, medan den mindre socialt kompetente kan råka ut för problem om motparten använder sin sociala skicklighet i kombination med mobbningsstrategier. Detta scenario kanske också kan utspela sig bland de som har lägre status i en grupp. Man kan se för sig jämbördiga medlemmar i en grupp, kanske kompisar, som blir osams och där den mest socialt skickade kan anamma mobbningsstrategier för att "vinna" konflikten. Mobbningsbeteende kan bli ett effektivt vapen för att undergräva sin motståndare.

Hur kan det tänkas att den sociala situationen ser ut för en individ som har fått tilldelat sin roll i den sociala situationen. Information är som vi har sett ett nyckelmoment för tillgång till gruppens resurser samt viktigt för att kunna spela sin sociala "onstage" roll korrekt. Får man ingen information om gruppen, får man heller ingen tillgång till alla de script som gäller för gruppen i olika sociala interaktioner, och då kan man heller inte förväntas klara av att läsa de sociala situationerna man står inför. I och med att gruppen har kännedom om den mobbades roll men vilket den mobbade inte har, blir denna ständigt korrigerad i sitt rollspel. Gruppens tilltal kan tänkas bli negativ eftersom gruppen, genom att ha placerat personen i en roll den aldrig kan lära sig, klandrar personen för att den inte fattar vad som förväntas. Individen är exkluderad från det sociala scriptet, men blir ändå socialt sanktionerad för sina sociala "övertramp". En exklusion från en grupp i sig kanske inte kan ses på som mobbning, men när man utsätts för sociala sanktioner för brott mot en social kod man utesluts ifrån

då är det mobbning. Att vara mobbare kan kanske i detta ljus ses på som den som aktivt tar del i eller driver sociala sanktioner av den exkluderade individen.

Makten och gruppens lagkänsla bibehållas bland medlemmarna just därför att de har kunskap om "onstage" uppträdande, men också därför de har tillgång till gruppens "backstage". Detta betyder i praxis att gruppen uppmuntrar och stöder utvecklingen av varandras roller, finputsar de sociala scripten och koordinerar sina handlingar. Gruppen jobbar som en enhet när de försvarar den konstruktion de har av en social situation, medan den exkluderande individen blir den de försvarar konstruktionen emot. Jag säger "försvarar" därför att jag tror att gruppen på något sätt måste få verifierat att de handlar rätt, för att kunna försvara sina handlingar. Ju starkare gruppen kan förankra den uteslutna personens "otherness" ju lättare tycks det vara att godta de sociala sanktionerna som rättfärdigade. Jag ser gruppens tillgång till "backstage" området, där de putsar på och justerar sina script, tränar sina roller och enar sina uppträdanden, som en stor tillgång, men också ägandet av "onstage" uppträdandet, därför att en grupp också bekräftar varandras beteende när de uppträder. Mobboffret blir deras publik och måste acceptera sin roll definierat utanför sin kontroll, och allt vad det innebär i just den sociala situationen.

Meyrowitz resonerar vidare att det är just denna isolation från sociala situationer som leder till att man får ett så begränsat spelrum. Han menar att exkludering och begränsande tillgång till samhällets sociala utrymmen skapar så kallade minoriteter. I praktiken betyder detta att isolation av svagare roller från sociala sammanhang har lett till att de förblir förtryckta och inte kan bryta sig loss från sin roll utan resignerar i den. Ett exempel Meyrowitz resonerar kring är hur man genom lång tid exkluderade kvinnor ifrån det offentliga rummet. Kvinnan har isolerats i den privata sfären och genom isolationen kontrollerade mannen informationsflödet och tillgången till alla de olika offentliga sociala situationerna vilket har lett till en manlig kontroll och bibehållen makt över det offentliga rummet. (Meyrowitz, 1985, s 201 – 209). Jag kan se en liknande tendens när det gäller mobbade elever. Mobbarna isolerar de mobbade, med god hjälp av hur klasstrukturen är uppbyggd i skolsystemet, och genom att reducera offrets tillgång på socialt utrymme hämmas offrets möjlighet att få tillgång till information om andra sociala situationer och tillhörande sociala script. Mobbningsforskningen är inne på något av det samma när de uppmärksammar det faktum att en mobbare har förmåga att veta vad som kan öka eget handlingsutrymme i en situation och krympa offrets. Det är den sociala kontrollen av situationen som skapar makten, och det faktum att mobbaren disponerar medel att kontrollera den sociala situationen och genom den en möjlighet att reducera offrets handlingsutrymme och däri ligger själva kränkningen (Eriksson et al., 2002,

s 69). Detta resulterar i att offret isoleras i sin förtryckta roll. Deras socialisering går ut på att träna rollen som ensamt offer, och isoleringen utesluter alla möjligheter att socialiseras in i någon alternativ roll. Frågan i detta sammanhang är vilka konsekvenser detta har för offrets backstage övningar. Hur påverkar den socialt låsta situationen i skolan de strategier offret tvingas öva in för att försöka överleva sin vardag?

För alla människor är kunskapen om och möjligheten till att skilja på sociala situationer mycket viktigt. Detta eftersom vi är sårbara som individer i sociala situationer vi inte behärskar.

Situational segregation, however, acts as a psycho-social shock absorber. By selectively exposing ourselves to events and other people, we control the flow of our actions and emotions.  
(Meyrowitz, 1985, s 41)

Innebörden av detta är att en social strategi för individens överlevnad vill vara att till viss mån manövrera mellan kända sociala situationer och undvika situationer där man har begränsad kontroll. Om vi ser detta i förhållandet till konsekvenser av mobbning i skolan så uppstår enligt min uppfattning en oroväckande situation. Det förkrossande för ett mobboffer i en skolsituation är att dennes kontroll över sin sociala situation i den fysiska miljö hon/han existerar i är så begränsad. Detta genom att vara fysiskt bunden till skolan, klassrummet och alla de som också upptar detta rum. Detta resulterar i att individens handlingsutrymme inte bara begränsas av mobbarna i interaktion, utan också genom avsaknaden av möjligheten att välja bort dessa sociala interaktioner eftersom både mobbare och offer är bundna till samma fysiska miljö under samma tid. Resultatet är att offrets möjlighet att manövrera mellan sociala situationer och undvika de som är obehagliga är nästintill obefintliga. Detta betyder i praktiken att mobboffren inte på samma sätt kan skydda sig emot psykosociala chocker och därigenom får de sina känslor krossade gång på gång. De måste därför utveckla beteende strategier för att skydda sig och inkorporera dessa i sin roll som mobboffer.

### **Sociala situationer och elektroniska medier**

Jag kommer inte att gå in på vad slags medium Internet är i generell mening, utan kommer att fokusera på den funktion Internet har som social arena och socialt verktyg. Som verktyg stöder Internet snabb, enkel, effektiv och målinriktad kommunikation.

Att definiera Internet som en enhetlig social arena är omöjligt. Internets arenor är många, och grovt kan man dela in Internet i interaktiva och icke interaktiva arenor. Skillnaden här är att på de interaktiva arenorna är tanken

att möjliggöra kommunikation mellan besökarna på siten (spel, Aftonbladets chat), medan icke interaktiva består av envägskommunikation från avsändare (hemsidor). Vidare kan kommunikationssätten skiljas åt som synkron och asynkron, där synkron betyder att man kommunicerar med någon i realtid (MSN, chat), medan asynkron betyder att man skickar information, och får svar med tidsfördröjning (e-post, gästbok). Vidare kan kommunikationen delas in i privat och offentlig. Med offentliga miljöer på Internet menas områden som är tillgängliga för alla Internets användare att titta på, medan på privata områden regleras åtkomsten av varje enskild användare som "äger" rätten till informationen på området. Ett exempel på offentlig synkron kommunikation på Internet blir då Aftonbladets Chat, medan MSN är privat synkron. Exempel på privat asynkron är e-post medan en gästbok på en web community är offentlig asynkron. Den uppväxande så kallade Internetgenerationen föredrar privat synkron kommunikation när de socialiserar på Internet (Daneback, 2006, s 59).

Daneback ser på Internet som en ständigt skiftande försörjare av individualiserad gemenskap. Med detta menar han att Internet förser oss med oändliga val av möjligheter till socialt umgänge i olika former, och att detta ger oss en individuell frihet (Daneback, 2006, s 29). Daneback har förankrat sin avhandling "Love and sexuality on the Internet" i Baumans socialteori som berör människans interpersonella och existentiella aspekt. Han behandlar ambivalenta frågor kring behov och njutning, fruktan och säkerhet och hur dessa aspekter påverkar vårt agerande. Daneback använder sig av Baumans koncept "liquid modernity". "Liquid modernity" är en terminologi Bauman har utvecklat för att fånga specifika karakteristika och konsekvenser av moderniseringsprocessen. Detta för att uppmärksamma att i den moderna eran så kan vi, genom processer av stadig förändring och ständiga förbättringar, hela tiden förändra oss. Denna flytande tillvaro i konstant ändring, utan soliditet och stabilitet, leder till ett evigt uppdrag av jagande efter förbättringar och individuell frihet. Daneback ser ett sammanhang mellan "liquid modernity" och människans bruk av Internet. Enligt denna teori passar Internet in i, eller kanske hellre, är anpassat till vår moderna tid, som en arena för interaktion mellan människan som enligt Bauman har blivit

(...) more and more isolated, fenced in, and have deserted public spaces for private dittos (...) (cit. i Daneback, 2006, s 26)

Så som han ser Internet är detta medium i ständigt förändring som en försörjare av individualiserad "togetherness" (Daneback, 2006, s 25 – 35).

Identitet är enligt Bauman den delen av oss som berättar en historia om vem vi är, vart vi tillhör, vem vi borde eller vill associera oss med. Identitet är inte förutbestämd, utan är något vi skapar genom en kontinuerlig process. I dagens "liquid society" kan identiteten skapas och återskapas eftersom

drivkraften för förändring hela tiden driver på alla processer i samhället och styrs av konsumtion. Konsekvensen är dock att utan en konsistent historia och avsaknaden av en förutsägbar framtid kan detta skapa, inte bara möjligheter men också problem. För den med stort självförtroende blir denna värld, med ständig möjlighet till förändring, en spännande arena att utforska. För den med lågt självförtroende däremot kan detta vara en frustrerande tillvaro, eftersom ångesten för att välja fel hela tiden är närvarande (Daneback, 2006, s 25 – 35). Internet är i detta sammanhang en befriare, eftersom tekniken tillåter att människan kan sitta isolerad och skyddad men samtidigt möjliggör så att individen kan prova olika sätt att uttrycka sin identitet utan att stå i fara för att möta sociala sanktioner. I relation till andra är det mycket enklare att bryta relationer på Internet än i riktiga livet. Utifrån denna kunskap och erfarenhet frias man från riskerna i den sociala interaktionen.

Daneback går så långt som att säga att den konsumerism, som Bauman säger kännetecknar "liquid modernity", allt mer präglar sättet man etablerar relationer på Internet. En sorts "easy come, easy go" hållning, där sociala relationer blir utbytbara accessoarer snarare än djupare förpliktande relationer. Detta sätt att socialisera skyddar människan från ångesten att göra fel eftersom de relationerna som skapas mellan individer på Internet är så pass lösa och oförpliktande och enkelt kan avslutas (Daneback, 2006, s 29 – 30). Rent praktiskt kan det tänkas att sättet att kommunicera via olika kanaler på Internet står i relation till detta. Är det så att det är individens skapande av en identitet det handlar om och inte i första hand relationen till någon annan, så är det förståelig att kommunikationen blir mer direkt och osminkad. Kommunikationen antar en mer individualistisk utgångspunkt och individen identifierar sig med egna ståndpunkter och väljer sina sociala kontakter på Internet utifrån dem. På samma sätt saknar individen ansvarskänsla inför en samtalspartner vars primära funktion är att underbygga den egna identiteten.

I sin avhandling har Daneback också använt sig av Goffman som ett nyttigt verktyg i sin dramaturgiska analys för att analysera online miljöer och beteende. Daneback poängterar detta verktygets relevans när man ska förhålla sig till Internet som en integrerad del av människors liv, och den rollen Internet spelar i själva interaktionen. På Internet finns olika områden som alla kan gå in och utforska, medan på andra områden måste man vara medlem för att få full tillgång till alla funktioner (Daneback, 2006, s 36 – 40). Ett exempel på detta är den populära Internetsiten Lunarstorm. På andra siter måste man även betala medlemsavgift för att få tillgång. Alla sociala miljöer kan man enligt Daneback betrakta som "onstage" miljöer, sociala situationer där interaktionen mellan människor följer de sociala script som existerar för just den sociala situationen.

Vidare resonerar Daneback att "backstage" är offline miljön där Internetanvändaren befinner sig, som är osynlig i förhållande till dennes "onstage" uppträdande. Men som Goffman också argumenterar så kan en situations "onstage" uppträdande, vara en annans "backstage". Detta kan i sådant fall betyda att uppträdandet på Internet kan vara verkliga livets backstage. Daneback drar argumentet ett snäpp vidare och säger att ibland kan online och offline regioner tillsammans utgöra en persons "backstage" (Daneback, 2006, s 36 – 40). Detta utifrån en tanke om att Internet kan fungera, utifrån de förutsättningar för kommunikation som ligger i tekniken, som ett utmärkt ställe att träna "onstage" uppträdande och koordinera insatserna. Det som är speciellt med Internet är möjligheten att uppträda "onstage", medan man samtidigt befinner sig "backstage", något som gör att själva uppträdandet känns tryggt och säkert (Daneback, 2006, s 36 – 40).

Bland de slutsatser Daneback kommer fram till är att Internet har blivit ett verktyg för att underlätta våra dagliga situationer, däribland interaktion och kommunikation med andra. Speciellt kommunikation som annars är svår att uttrycka i tal, begränsad av sociala situationer och tillhörande script. Detta har konsekvenser för att kommunikationen på Internet i vissa fall blir mer liberal och frivol (Daneback, 2006, s 59). Ett sätt att se på Internet är just att det är en annan social situation som existerar inom sina egna förutsättningar för interaktion, och därigenom utvecklats i riktning av att skapa sina egna sociala script som enbart fungerar i just den sociala situationen. Samtidigt kan Internet som en social arena kanske vara en representant för en annan social arena i verkliga livet. Min tanke är den att Internet kan fungera som en virtuell mötesplats för en grupp, som annars möts i verkliga livet. Frågan är vilka sociala script som då gäller? Jag tycker det ligger nära tillhands att anta att Internet i sådana fall är en "middle stage", där de förutsättningar för kommunikation som finns i den virtuella världen påverkar utvecklingen av ett socialt script som står i relation till det som finns när gruppen möts på en fysiskt bunden plats i verkliga livet.

Internetgenerationen har uppmärksammats som ett eget segment inom forskningen, och kommer att utgöra en stor del av mitt urval. Internetgenerationen är det ålderssegment som har haft tillgång till Internet genom största delen av sin uppväxt. Danebacks forskning har identifierat ett stort generationsglapp mellan Internetgenerationen och den äldre generationen, bland annat med hänsyn till hur de applicerar tekniken när de socialiserar och hur de förhåller sig och skiljer mellan verkliga livet och Internet. Internetgenerationen ser Internet som en del av vardagslivet, och skiljer inte på att vara on- eller offline. De är innovativa och anammar snabbt ny teknik samt nya arenor för kommunikation. Internetgenerationen interagerar i flera funktioner simultant och

har en tendens att spendera mycket tid på Internet (Daneback, 2006, s 67). Det finns olika forskning kring hur vi använder Internet till att administrera diverse sociala relationer. Forskning tyder på att unga i högre grad umgås med dem de känner och som finns i deras omedelbara närhet, och att distansförhållanden utan framtidsutsikter för att träffas "dör ut". Internationell forskning visar att Internet främst används för kontakter med riktiga vänner, bekanta, klasskamrater och familjemedlemmar (Thulin, 2004, s 16 – 17). Att unga Internetanvändare i huvudsak kommunicerar med människor de känner bekräftas också av Danebacks studie.

Meyrowitz sammanslagning av teknikdeterminism och situationism handlar mycket om att media har övertagit delar av socialiseringsprocesserna genom dess informationsflöde över grupperns gränser fysiskt och socialt. Tidigare har allt socialt umgänge varit starkt platsbunden, och de fysiska omgivningarna har varit socialiseringens "physical landscape". Detta definieras som

(...) any place that is bounded to some degree by barriers to perception (...) Physical environment serve to support or undermine various potential definitions of the situation  
(Meyrowitz, 1985, s 35-36).

Elektroniska medier tar ingen vidare hänsyn till platsbundenheten, utan gör så att säga hela världen tillgänglig för varenda intresserad individ att uppleva och lära från.

De sociala avgränsningarna mellan grupper av olika status överskrids av elektroniska medier som inte diskriminerar grupper. Genom medierna har alla människor i teorin tillgång på samma typ av information oavhängigt av gruppstillhörighet, vilket betyder att fler sociala script och situationer blir tillgängliga för fler människor. Människans socialiseringsprocess kan som en konsekvens av den ökade tillgången på information om sociala situationer och script, enligt Meyrowitz, å ena sidan ändra socialiseringstakten, men också medföra en homogenisering av de sociala scripten. Detta eftersom man får en sammanslagning av sociala situationer, där de olika situationernas originalscript slås samman och ett nytt skapas som gäller för både den förra och den nya sociala situationen. En tredje konsekvens är att det inte längre enbart är gruppen som kontrollerar informationstillgången till gruppens sociala koder och situationer, utan elektroniska medier sprider dessa, och gör informationen tillgänglig. Konsekvensen är en försvagning av olika grupperns och individers auktoritet.

Meyrowitz teorier utvecklades innan Internet var ett allmänt tillgängligt medium. Men om vi tar med oss några av hans tankar och undersöker vilken roll Internet eventuellt skulle kunna ha i en sådan process av sociala ändringar, och



om vi överhuvudtaget rakt av kan använda dessa idéer. Om vi tittar på hans idé så går hela Meyrowitz resonemang ut på en idé om att mediers möjlighet att sprida information om sociala situationer, som man annars inte har tillgång till, initierar ändringar i annars relativt stabila sociala konstruktioner.

Orsaken vilar på en tanke om att

The stability of social interactions based on expression and impression is reinforced by the fact that we each gain a sense of ourselves through relationships with other people. While we often prefer to think of ourselves as autonomous individuals who make our own destiny, most of the concepts we use to define ourselves are relative and social. (Meyrowitz, 1985, s 31).

Genom elektroniska medier får man tillgång till flera sociala situationer och script att relatera till. Mer kunskap blir tillgänglig för alla, något som undergräver hierarkiska maktkonstellationer och slutligen förändrar de sociala konstruktionerna.

Om vi tittar på den delen av Meyrowitz resonemang kring hur kontroll av information konserverar makt hos en grupp och att elektroniska medier har den egenskap att de genom att ge information undergräver denna makt (TV, radio och telefon), så förklarar han detta genom att elektroniska medier omöjliggör hemlighållande av information. Tillgången till information genom elektroniska medier neutraliserar den äldre maktstrategin med att isolera själva individen ifrån de situationer där de kunde lära sig olika sociala situationers script, eftersom denna information inte längre är platsbunden. Det finns svagheter i detta resonemang.

En kritik är att mängden av information som är tillgänglig för individen är så enorm, så det är inte säkert att individen klarar av att absorbera och hantera informationen. Vidare finns det individuella strategier för att ta till sig information. Vad brukar individen informationen till, hur tolkas den och hur passar den in i individens vardag?

Sedan måste man ju värdera det faktum att producenterna av medierna också ingår i ett system av underhållandet av information, så det är inte alldeles självklart att all information som görs tillgänglig per automatik undergräver makten. Till exempel så har vi inte uppnått full jämlikhet mellan män och kvinnor, även om information om mäns sociala script har varit tillgänglig i media sedan boken publicerades och i dag (år 2006).

Vidare kan man också fundera på vilken makt Meyrowitz menar kan undergrävas. Han ger många exempel på tydliga maktkonstellationer, som till exempel politiker och läkare, samt större strukturella makt konstellationer som

mäns makt över kvinnor. Men hur fungerar maktperspektivet i mindre grupper som fungerar inom det stora ramverk av maktkonstellationer som Meyrowitz hämtar sina exempel ifrån. I och för sig hävdar Myrowitz inte något slaviskt samband mellan elektroniska medier och frigörelse från auktoriteter, utan att medier kan vara en utlösande orsak eller kanske en katalysator till förändringar i annars stabila sociala script.

Just Internet tycker jag kan illustrera några av de svagheter som finns med hans teori. Internet är ett elektroniskt media, och är en sammanslagning av alla elektroniska medier plus lite till. Just "lite till" är den tekniska möjligheten till att begränsa någon individs tillgång till information om sociala situationer som är relevant just för den individen. Just "relevans" tycker jag är ett viktigt moment som kanske inte diskuterats så mycket av Meyrowitz. Den information som individen får tillgång till via Internet måste ha relevans i förhållande till den sociala verklighet den befinner sig i för att kunna vara till hjälp. Om vi tar ett exempel i mobbningsssammanhang så backar tekniken upp för möjligheten att utesluta individer från de kommunikationslinjer där en grups relevanta backstage forum befinner sig. Till exempel har man ingen möjlighet att få tillgång till informationen som växlas mellan en grupp på MSN om man inte själv blir godkänd och tillagd som medlem av denna grupp, och liknande på Lunarstorm kan man vara avspärrad så att man inte får tillgång till klasskompisars "Kryp in".

### **Anonymitetens betydelse för socialisering på Internet**

Anonymitetens betydelse för socialisering på Internet är något förbryllande och flersidig. Det är inte alltid självklart att anonymitet är önskvärt i de sociala interaktionerna på Internet om vi ska utgå ifrån olika synpunkter som framgår i olika forskningsresultat.

Ett antagande är att känslan av anonymitet har stor betydelse för interaktioner på Internet. Forskning kring sociala relationer på Internet har i många sammanhang cirklat kring anonymitetens betydelse för de handlingar man involverar sig i på Internet och hur man väljer att förhålla sig i sociala situationer, interaktivt såväl som statiskt.

Tre olika forskningsperspektiv där anonymitet diskuterades mycket på 1990 talet kan urskiljas. En syn var att den begränsade möjligheten för "social context cues" skulle datamedierad kommunikation innehålla mindre socioemotionellt innehåll och de som kommunicerar med varandra ha en större känsla av anonymitet. En konsekvens av detta var då att medvetenheten om och känsligheten inför andra skulle minska. Det hävdades därför att datamedierad kommunikation inte var lämplig för personlig kommunikation. Om vi tittar på

Internets användning i just sociala interaktioner i dag, kan vi snabbt konstatera att så är inte fallet. Bara på Lunarstorm vistas 1,2 miljoner människor i syfte att interagera socialt. Kritiker till teorin om "social context cues" pekar på att social kommunikation kan visst överföras digitalt, fast det tar längre tid, och att strategier utvecklas för att minska tiden det tar att kommunicera samt att råda bot på förlusten av kroppsspråket genom tillkomsten av till exempel "smileys" (2 Svenningsson, 2006, s 2).

En annan forskningslinje är den postmodernistiska som hävdar att anonymiteten på Internet resulterar i mindre stabila identiteter. Forskare inom detta paradigm såg Internet som en väg till frigörelse från sociala strukturer som människan är underordnad i verkliga livet. På Internet fanns möjligheten för att frigöra sig från den fysiska världen vilket sågs på som positivt, speciellt med tanke på dem som inte gynnades av de etablerade strukturerna i verkliga livet av olika orsaker. Dessa kunde genom Internets anonymiserande egenskaper kommunicera och interagera med andra på lika villkor och detta skulle på sikt leda till ett mer jämställt samhälle. En kritik till detta sätt att tänka är huruvida de egenskaperna som missgynnar individen i verkliga livet faktiskt är osynliga. En annan är att skapa en bild på Internet av att tillhöra en annan grupp inte i verkligheten kan kallas någon verklig och varaktig frigörelse (2 Svenningsson, 2006, s 3).

Det tredje perspektivet har vissa anknytningar till teorin om "social context cues", där frånvaron av social information antas leda till en minskad respekt inför auktoriteter och därigenom en mer jämlik status mellan deltagarna i diskussioner. Detta är en konsekvens av att vi bryr oss mindre om vad andra människor tycker och tänker om oss, och därför får också det sociala trycket minskad betydelse. Resultatet är ett djärvare beteende på nätet beroende på avsaknaden av repressalier. Konsekvenserna av detta är båda positiva och negativa. Positivt är att man i större grad vågar säga till, också gentemot auktoriteter, negativt att vi öppnar oss på ett för tidigt stadium i relationer. Samtidigt kan också färre hämningar orsaka negativa beteendemönster som kan ge sig uttryck i trakasserier och mobbning (2 Svenningsson, 2006, s 4). Anonymitet på Internet är enligt Daneback en av de viktigaste faktorerna för utövning av sexualitet på Internet, och orsaken till detta är att anonymiteten innebär att vi kan göra saker som strider emot sociala script, utan att löpa risken att straffas genom sociala sanktioner. Anonymiteten ger människan friheten att agera utan att bli sedd, och därmed undviker de att kontrolleras av andra. Den virtuella anonymiteten blir således motsatsen till Foucaults "panopticon". Anonymiteten ökar det sociala spelutrymmet, och ger individen möjlighet att

involvera sig i uppträdanden de annars inte skulle involvera sig i under kommunikation ansikte till ansikte (Daneback, 2006).

Anonymitet på Internet kan graderas enligt Daneback. Graderingen är avgörande för vad användarna engagerar sig i. Till exempel hittade han i sin studie att ju högre grad av anonymitet, ju mer sexuellt utagerande blev kommunikationen (Daneback, 2006, s 59). Ett argument som kan tala emot detta är att man inte alls är anonym eftersom alla kan spåras genom till exempel via IP adress, men det är grad av upplevd anonymitet det handlar om. De mest anonyma sajterna, är de vilka Internetanvändare inte är uppmärksamma på varandras närvaro, medan minst anonyma är när det försiggår direkt kommunikation i MSN till exempel, där parterna oftast känner varandra. Daneback hävdar dock att i interaktion i mindre anonyma kommunikationskanaler är graden av explicit sexuell kommunikation förhandlingsbar parterna emellan (Daneback, 2006). Så som jag uppfattar detta så är kanske anonymitetens betydelse för individens kommunikation högst individuell. Det vill säga att anonymitetens betydelse värderas individuellt av individuella skäl.

Begreppen anonymitet och kroppslöshet har varit tätt förknippade och det är svårt att veta vad det egentligen syftar på. Anonymitet innebär att det finns vissa saker man inte vet om varandra, och enligt detta sätt att se det innebär anonymitet att vi inte är tillfullo identifierbara, och därmed inte möjliga att spåra och hitta igen (2 Svenningsson, 2006, s 5). Till exempel har Daneback hittat att anonymitet för den unga Internetgenerationen ofta handlar om så kallat "faceless interaction", interaktion utan ansikte, men i den betydelse att man inte behöver träffa den man pratar med i verkliga livet ansikte mot ansikte i en social situation (Daneback, 2006). Men Svenningsson poängterar att namnet, eller personens alias, ändå blir en ersättning för personens "ansikte", och i sådant fall är man inte anonym på nätet, utan pseudonym, i den mening att man är identifierbar under ett pseudonym (2 Svenningsson, 2006, s 6). Jakobsson i sin avhandling "Virtual worlds and social interaction design", där han undersöker hur sociala interaktioner fungerar och hur man konstruerar virtuella världar utifrån just social integration, säger han att de figurerna som konstrueras för att presentera en spelare fungerar som en mask som inte gömmer personen, utan avslöjar den. Många påpekar att de genom att gömma sig bakom masken kan vara sig själva i större grad än de upplever att de kan vara i verkliga livet. Masken kan öka den sociala närvaron genom att maskera den verkliga kroppens närvaro (Jakobsson, 2006, s 134 – 135).

## **Sociala situationer, elektroniska medier och mobbning**

Internet är en arena för sociala interaktioner inom vilken mobbning förekommer, samt ett elektroniskt verktyg för att initiera mobbning. Sociala situationer på Internet är som i verkliga livet, olika och beroende av flera faktorer, såsom vem som interagerar i vilket sammanhang, bunden till virtuell plats. Faktorer som spelar in i hur man socialiserar är huruvida kommunikationen är synkron eller asynkron och om den föregår offentligt eller privat. Själva arenans yttre ramar spelar också in, så som hyfs, regler på communities och spelreglar i spelcommunities eftersom de definierar de ytterste ramarna för hur sociala script tillåts att utvecklas.

Jag kommer i denna del i första hand att koncentrera mig på tänkta sociala situationer och scenarier där Internet och elektroniska medier är inblandat som berör mitt urvals vardag virtuellt och i dagliga livet, eftersom jag söker svar på om mobbningens karaktär har ändrats, och då ser jag på mobbning som är knuten till elevernas vardag i skolan. Det finns indikationer på att eleverna som mobbas blir mobbade av några i sin bekantskapskrets eftersom forskning tyder på att man socialiserar med de man redan känner till i verkliga livet, samt att mobbningsforskning (också den som finns på elektronisk mobbning) indikerar att den mobbade vet vem som mobbar.

Friends erfarenhet av mobbning på Internet är att mobbade på Internet nästan alltid är mobbade i verkliga livet. Det Friends undersökning inte säger något om är hur mobbningssituationerna etableras. Är det så att en mobbningssituation i verkliga livet alltid hamnar på Internet? Finns det möjlighet för att något som börjar som elektroniska trakasserier kan utveckla sig till en mobbningssituation i verkliga livet? Går flödet från det verkliga livet till Internet, tvärt om, eller är utvecklingen helt enkelt synkron? Sannolikt finns det exempel på alla typer. Å ena sidan kan vi säga att med referens till Internetgenerationens sätt att se Internet som en del av deras verkliga värld, kanske det inte spelar någon större roll, men samtidigt så diskuterar jag Internets roll i själva mobbningen och socialiseringsprocessen, och då tycker jag ändå att det är relevant.

Enligt min syn är det här viktiga frågor om vi ska kunna se på Internets roll i mobbningssituationer. Jag för även ett resonemang kring om Internet är en arena för mobbning som kan jämföras med sociala situationer i skolan. Med att jämföra så menar jag att arenorna kan anses jämbördiga och ha samma funktion. Det finns inget enkelt sätt att jämföra elektroniska arenor för mobbning med arenor i verkliga livet, därför att premisserna för de sociala interaktionerna är olika. I verkliga livet, ansikte till ansikte, finns vissa kriterier som gör kommunikationen mellan två individer möjlig, så också i digitala kanaler.

Virtuellt kan inte individerna förhålla sig till varandra på samma sätt som i den mobbningsituation som mobbaren eftersträvar att reproducera. Detta därför att de är fysiskt åtskilda, i olika omgivningar, skilda i olika sociala situationer samt att själva kommunikationen föregår under andra premisser. Även om själva kommunikationen kanske refererar till en situation i verkliga livet och söker att reproducera denna, vill mediets egenskaper försvåra denna reproduktion, och frågan är hur den begränsningen kompenseras för, och om compensationerna i sig kan svara för om något har blivit annorlunda genom tillkomsten av elektroniska verktyg för mobbning.

Som följd av Friends erfarenheter om hur mobbningsrelationer i verkliga livet också blir digitaliserade, så undrar jag varför mobboffer söker sig till elektroniska medier, om det är så att det finns övervägande risk att råka ut för mobbning också digitalt. Det finns två frågetecken relaterat till detta som hänger ihop med diskussionen ovan. Är det tidigare nämnda sambandet mellan mobbning i verkliga livet och elektroniskt så stark att den som mobbas i verkliga livet alltid mobbas elektroniskt, eller finns det fördelar för den mobbade eleven att söka sig till elektroniska miljöer för att hitta alternativa kontakter? Då anspelar jag på om det finns några som blir mobbade i verkliga livet som hittar sociala sammanhang på Internet där de inte alls blir mobbade, utan tvärtemot hittar en frizon där de utvecklar positiva sociala relationer.

I förhållande till Internets integrerade roll i Internetgenerationens vardag, där virtuella sociala arenor är lika verkliga som sociala situationer med kommunikation ansikte till ansikte, så kanske det att stänga sig själv ute från de digitala arenorna vara ett icke-tema. Det kanske inte finns någon reflektion kring risken för vidare mobbning eftersom mobbning i sådant fall förväntas vara lika integrerad i vardagen som Internet. Snarare kanske man anser att inte vara på Internet bara skulle förvärra den sociala positionen i verkliga livet, ett definitivt socialt självmord utan återvändo. Spridningen av några Internettjänster och succéer är konsekvensen av en viss social press. Thulin uttrycker det som att individer dessutom erfar indirekt de oavsedda kollektiva konsekvenserna av andra människors val (Thulin, 2004, kap 3.3). Ett exempel är genomslagskraften med Internetbank, där det kanske inte alltid är önskan om att ta i bruk tjänsten på Internet som styr valet av att skaffa Internetbank, utan att externa faktorer påverkar valet som att det ökade antalet Internetanvändare medför att bankernas öppningstider reduceras och likaså antalet filialer (Thulin, 2004, kap 3.3). Ur ett socialt perspektiv så blir det att synas i sociala sammanhang på Internet, om vi använder oss av Bourdieus terminologi, ett slags socialt kapital med ett definierat symbolvärde i förhållande till de rådande sociala "scripten" i verkliga livet. Medier kan på detta sätt fungera som tillgång till socialt kapital. Vare sig det gäller att

kunna innehållet och senaste utvecklingen i de TV-program som är aktuella på en given tidpunkt, men också att vara uppdaterad på "teknik" sidan med kamerabil, musikbil, spel och vara på de "riktiga" sajterna på Internet.

Internet kanske är en kanal genom vilket individen i tillägg till en möjlighet att anamma sig socialt kapital, också ser en möjlighet att visa upp sitt "sanna jag" med en förhoppning om att någon i klassen kanske ska fatta tycke om en ändå, och på så sett få tillgång till gruppens sociala accept.

Mobbade och utsatta elever kanske ser Internet som en arena där de kan söka nya sociala sammanhang, hjälp och diskussionsgrupper. Det kan vara så att Internet blir en källa till fria val av sociala situationer, i kontrast till den delen av deras liv som är låst till skolans fysiska plats. Det kan tänkas att Internet på så sätt kan verka som en mycket tryggare plats att vara genom de ökande möjligheterna som tekniken ändå bjuder på, att känna tillhörighet utan rädsla (Daneback, 2006, s 26 – 32). En möjlighet att välja sociala situationer som känns bra och välja bort social kontakt som upplevs som obehaglig gör socialisering på Internet tryggare än den som är knuten till skolan. Sociala sammanhang på virtuella arenor kan ses som positiva möjligheter, inte som ökad risk.

Även dessa positiva sidor av sociala sammanhang som tillkommer genom Internet måste diskuteras, igen genom olika ingångar i förhållande till den sociala situationen en mobbad person befinner sig i. Å ena sidan kan Internet generera en frizon med valmöjligheter för vilka sociala situationer man önskar att ingå i, å andra sidan en förhoppning om möjligheten att hitta en väg ur mobbningsituationen i verkliga livet. Sannolikt väger förhoppningen om en väg ur mobbningsituationen tungt, och jag säger det med referens till tidigare forskning som indikerar ett starkt samband mellan virtuella sociala relationer och relationer i verkliga livet.

I detta sammanhang känns det närliggande att ta upp Meyrowitz resonemang kring elektroniska mediers betydelse för förändring av sociala situationer. De positiva effekterna av Internet som försörjare av alternativa sociala situationer och utvidgning av repertoaren av sociala roller med tillhörande förändring av personens vardag är svår. Jag tycker personligen att just Internet och dess sociala roll pekar på svagheter med Meyrowitz sätt att resonera.

Enligt Meyrowitz så ger elektroniska medier en tillgång på sociala situationer som i vanliga fall är undanhållna personer bland annat ur ett maktperspektiv, och att kunskap om dessa sociala situationer med tillhörande "script" undergräver makten. Jag vill dock påstå att Internet som elektroniskt medium inte automatiskt tillåter mobboffret att få relevant information om de sociala situationer med tillhörande sociala "script" som faktiskt är allra viktigast för individen, nämligen de som berör stora delar av den mobbades vardag. Det

är riktigt att ett mobboffer kan få tillgång till information om fler sociala situationer och "script" genom elektroniska medier (Internet inklusive), men personen är så låst till verkliga livets fysiska plats, skolan, och därmed också ett snävt urval tillhörande sociala "script". Om elektroniska medier ska erbjuda en lösning genom att ge information, så förmår det ännu inte att ge den relevanta informationen individen är i behov av för att lösa sin situation i verkliga livet. Detta därför att i det sociala forumet på Internet där den relevanta informationen finns, tillåter tekniken gruppen fortfarande att kontrollera ingångsporterna till de relevanta sociala situationerna. Den mäktiga gruppen kan fortfarande ha kontroll över socialiseringsprocesserna.

Tvärtom kan offrets tilldelade sociala roll ytterligare förstärkas genom att uteslutningen ifrån den digitala representationen av den sociala arenan med referens till skolan är så synlig och konkret. Ingen i gruppen är villig att låta den mobbade ta del i deras digitala gemenskap, genom att lägga till personen som kontakt på till exempel MSN. Alla i gruppen kan se att du inte finns med på kontaktlistan, gruppen vet att det skulle vara ett brott på det sociala "scriptet" att lägga till personen, och sannolikt skulle man bli utsatt för sociala sanktioner om man bröt emot reglerna. Den mobbade vet att uteslutningen från gemenskapen är ett aktivt ställningstagande eftersom inga lägger till personen på kontaktlistan efter förfrågan om att få vara med. I slutändan blir resultatet att den mobbade inte får tillgång till en av gruppens digitala sociala sfär, som annars skulle kunna fungera som en arena där den mobbade skulle få relevant information om gruppen och lära sig de sociala "scripten". Den tekniska möjligheten för utestängning begränsar sig inte bara till MSN utan också till andra digitala sociala arenor. Till exempel kan man utesluta vissa användare från att titta på ens "Kryp in" på Lunarstorm. Det ironiska är att denna funktion egentligen är ett sätt för Lunare att skydda sig emot personer som mobbar digitalt, men kan användas i motsatt syfte.

Hur kan vi se mobbning på Internet i förhållande till Goffmans teorier om "on-" och "backstage"? För en grupp i verkliga livet, som träffas virtuellt för att socialisera med varandra utan publik (publik kan vara lärare, vuxen, men också en som inte får tillgång till gruppens gemenskap), där de kan öva sina roller, putsa på sitt "script" och stärka banden inom gruppen inför nästa möte med sin publik så kan Internet fungera som en gruppens "backstage". För ett mobboffer som har isolerats socialt av gruppen i verkliga livet, så fungerar kanske Internet mer som en "onstage" arena, än en "backstage". Detta utifrån en tanke om att ett mobboffer kanske inte har så många sociala relationer i verkliga livet, och att Internet kanske kan ses på som en möjlighet att skaffa nya vänner, eller till och med få kontakt med existerande klasskamrater utifrån en önskan om att på



Internet få en möjlighet att presentera sig. Offrets "backstage" blir enligt denna tanke hemmet, där individen ska kunna dra sig tillbaka för att slappna av, och ladda för nya sociala strapatser i skolan. Problemet är att genom de elektroniska mediernas intrång i offrets "backstage" arena, kanske denna också reduceras denna till en "onstage" arena. Med det menar jag att när referenser till mobboffrets skoldag får ta plats i hemmet, så blir offret, även på hemmaplan, åskådare till mobbarens "onstage" uppträdande. På det sättet kanske personen även hemma ser sitt sociala handlingsutrymme krympa, och därigenom möjligheten för att träna egna alternativa sociala roller. Offret kanske upplever att det egna privata territoriet reduceras till en arena för att träna på sin sociala roll som offer.

En fråga från tidigare forskning som jag har uppmärksammat är just att antalet mobbare ligger kvar på samma nivå i högstadiet medan antalet mobboffer sjunker. Samtidigt har oro uttryckts för att mobbning på Internet är ett ökande problem (Li, 2006, Campbell, 2005, samt rapport Friends). Även om Friends rapport inte är validerad i vetenskaplig mening, och Li och Campbells rapporter har för begränsat urval för att kunna generaliseras, så kanske man kan utgå ifrån att detta är möjliga symptom på en ökande tendens. Hur kan man förklara en eventuellt ökande tendens? En möjlig förklaring är att man etablerar existerande mobbningssituationer på Internet i början på högstadiet som annars, utan Internet, skulle upphöra när man lämnade mellanstadiet. Om detta är fallet, beror detta på teknikens möjligheter för enkel och snabb kommunikation som underlättar för mobbning, eller hur sociala situationer etablerar egna script på Internet? Med detta menar jag att ett beteende som annars raderas från det sociala scriptet beroende på olika faktorer, hittar ett sätt att fungera i nya script som anpassats en digital social arena. Mobbningens karaktär kanske har ändrats genom att den kan dra ut på tiden. Sociala virtuella script kanske tillåter ett visst beteende medan detta beteende inte längre skulle vara accepterad i verkliga livet utifrån en justering av de sociala scripten i förhållande till andra faktorer som mognadsgrad och omgivningens förväntningar.

Mobbning har tidigare blivit indelat i olika termer och kategoriserats för att kunna identifiera olika taktiker inom vilka negativa handlingar kan indelas. Direkt (fysiska attacker) och indirekt (ryktesspridning och uteslutning) mobbning är sådana kategorier, och mobbningsforskningen identifierat att tjejer föredrar indirekta metoder när de mobbar, medan pojkar även tar till direkta. Hur förhåller sig detta till Internetmobbning? Det känns som att Internet är en kommunikationsform som passar tjejmobbare, eftersom verbala trakasserier kombinerat med klassiska taktiker för uteslutning går alldeles utmärkt på Internet. Kan vi deducera ur detta att det bara är tjejer som anammar Internet som verktyg

till mobbning? Jag vill påstå att detta är en förenklad syn. För det första använder sig pojkar av indirekta strategier i sin mobbning i tillägg till direkta (Eriksson et al., 2006, s 61 – 62). För det andra är beteende, som tidigare diskuterat, beroende på den sociala kontexten, och i och med att Internet också kan ses på som social kontext så förändras beteendet i förhållande till detta. Det betyder att båda pojkar och flickor vill anpassa sitt beteende efter Internets kvalitéer för kommunikation i en social situation. Om mobbning är ett etablerat socialt beteende i en grupp, med de uttryck och konsekvenser detta innebär, så är ett närliggande antagande att detta beteende anpassas tekniken. Möjligtvis kan man se en tendens till att det går att anpassa även direkt mobbningsbeteende till elektroniska forum om vi tittar på det uppmärksammade fenomenet refererat till som "happy slap". Detta är iscensatta fysiska övergrepp av olika slag som filmas med mobiltelefoner och publiceras på Internet (Sydsvenskan, 2006). Detta tycker jag är att anpassa ett beteende så att man får det "bästa" av flera världar, utövande av fysiskt våld med maximal digital spridning. På ett sätt tycker jag att detta fenomen pekar på elektroniska mediers kapacitet och betydelse som verktyg. Detta eftersom fenomenet "happy slap" inte skulle uppstå som handling med mindre de elektroniska medierna fanns.

Sannolikt kommer det att vara skillnader mellan hur flickor och pojkar mobbar på Internet, såsom i verkliga livet. Frågan är om sådana skillnader kan förklaras som logiska med hänsyn till hur mobbning utövas i verkliga livet, eller om dessa skillnader snarare pekar på att något är annorlunda. Är det vi ser indikation på en större social ändring eller bara människors utnyttjande av teknik, teknik som i mycket hög grad är formbar efter våra behov, och som ger annars förtyckta mobbningsimpulser friare spelrum och ett forum att uttryckas i. Frågan är om man kan förklara ett friare uttryck som en förändring i sociala konstruktioner eller förklara det som att de sociala konstruktionerna fortfarande är stabila men att uttrycket ändrats som en konsekvens av teknikens förutsättningar för kommunikation.

### **Anonymitetens betydelse för mobbning på Internet**

Vad är egentligen anonymitetens betydelse för mobbningsituationen på Internet? Det är svårt att säga. Med utgångspunkt i olika sätt att se på Internet och anonymitet kan vi på detta stadium bara spekulera i vilken betydelse anonymitet har för elektronisk mobbning. I en diskussion om vad anonymiteten har för betydelse för människors benägenhet att ljuga om sin identitet har Daneback kommit fram till att i stället för att prata om att ljuga om identiteter, så bör Internet ses som en arena där man i skydd av anonymitet kan experimentera

med roller och leva ut sidor av sig själv som är svåra eller omöjliga att leva ut i verkliga livet.

Frågan är vari det svåra och omöjliga i att spela rollen ligger. En grupp och dess sociala script lever i ett större system av sociala situationer, och det är inte alltid så att en grupps "script" harmonierar med andra sociala "script". Alla medlemmar i en grupp förhåller sig till andra sociala situationer (som hem, fritid, familj etc.), där ett visst beteende inte är accepterat och om beteendet ändå uppvisas kan leda till sociala sanktioner. Sannolikt är det så att brott gentemot sociala "script" leder till sociala sanktioner som orsakar negativa känslor hos individen, så som till exempel känsla av blygsel och även skam. Det kan uppstå en intressekonflikt för en individ när kontrasterna om "rätt" och "fel" i olika sociala "script" inte stämmer överens. Det kan tänkas att Internet i sådana fall passar de individer som i verkliga livet inte skulle ta till mobbning, eftersom de känner att den typen av beteende egentligen bryter emot sociala "script" som finns i andra sociala sammanhang utanför gruppen. Att känna så i sig är att indirekt dra gruppens sociala "scripts" sanningsgestalt i tvivel. Att veta att sanningsgestalten är något tvivelaktig och ändå agera efter dess regler känns nog inte bra. Ett sätt att kompromissa då är att göra själva de negativa handlingarna "i tysthet", så att det inte syns så tydligt i de sociala situationerna som står som en yttre ram inom vilken gruppen agerar i, samtidigt som man agerar enligt gruppens "script". Om detta är fallet kan det tänkas att anonymitet inte bara är för att minska risken att upptäckas, utan också för att undvika sociala sanktioner, och som följd känslan av att sanktioneras och detta gäller för båda grupperna individen söker att tillfredsstilla. Detta kan vara en förklaring om det är så att mobbning på Internet ökar gentemot vad som händer i verkliga livet, därför att personer som annars inte skulle mobba, nu kan göra det i skydd av anonymitet.

Det finns en uppfattning inom organisationen Friends att anonymitet i förhållande till elektronisk mobbning inte alls är så viktig och att anonymitet därför kan ha en annan funktion. De har i en undersökning hittat indikationer på att mobboffer i 70% av tillfällena vet vem mobbarna är. Om vi ser detta i samband med resultat av Thulins studier, där hon har hittat resultat som antyder att regelbundna reella möten är nödvändiga för en meningsfull e-postkommunikation, och att sociala kontakter på Internet utan framtidsutsikter för att träffas i verkliga livet, sakta dör ut (Thulin, 2004, s 153 – 154), så kan jag se för mig andra betydelser av anonymitet. Det ligger implicit i dessa resultat att ungas Internetrelationer måste ha en anknytning till verkliga livet om det ska vara mödan värt att bedriva kommunikation på Internet. Enbart de relationer som inte har anknytning till verkliga sociala interaktioner är benägna att förknippas med ett behov av anonymitet. Det är angeläget att tro att detta också gäller kontakter där

man upprepar gånger tar till negativa elektroniska handlingar gentemot en person. Är det så att anonymiteten inte är så viktig för avsändaren då finns det grund att spekulera i varför mobbaren vill att den mobbade ska veta vart ifrån meddelandet kommer.

Ur en maktsynpunkt kan det vara viktigt för mobbaren att offret vet varifrån meddelandet kommer. Detta styrker en syn om att mobbningen i sig själv har en funktion utöver att göra någon skada. Det kan handla om att positionera sig i ett socialt hierarkiskt system genom att skapa avstånd och klarhet i rangfrågor, men också ett sätt att markera grupptillhörighet. Sett i ett sådant sammanhang är synligheten av vem som utförde den negativa handlingen viktig för att mobbaren ska få "tillgodoräknat" sina handlingar och därigenom öka sin status eller förstärka sin position i gruppen. Den elektroniska mobbningen kan visas upp som trofé, och kanske anses detta vara ett ytterst synligt tecken på grupptillhörighet och lojalitet. Med andra ord blir detta ett sätt att höja sitt sociala kapital. För den mobbade är det nog en markering av den begränsade sociala statusen och ytterligare en avståndsmarkering av mobbarens egen position gentemot den mobbade.

En fråga som kvarstår är om det kan finnas förklaringar till själva den upplevda ökande råheten det elektroniska meddelandets utformning har i förhållande till mobbning ansikte till ansikte om anonymiteten inte kan anses vara förklaring i traditionell mening. I första hand så måste ju detta undersökas, eftersom hur negativa handlingar faktisk gestaltas i en mobbningsituation i verkliga livet och hur de upplevs inte har forskats på. Men om vi utgår ifrån de antaganden som gjorts i bland annat forskningen på elektronisk mobbning, samt uppfattningar i media, så kan en ingång till en förklaring på själva uttrycket springa ur idéer om intertextualitet och remediering. Om man tar ett meddelande från ett medium till ett annat, så måste man anpassa meddelandet efter mediets förutsättningar för att återskapa dess innehåll (Holmström, 2005). I en mobbningsituation kan man säga att i verkliga livet, i interaktion med mobbare, vill de negativa handlingarna kunna anta en mängd uttryck i hela människans kommunikationsarsenal av ord, blickar, kroppshållningar och handlingar. På Internet däremot bortfaller interaktionen helt och hållet, och meddelandets utformning kanske måste anta en annan form för att reproducera den negativa handlingen i verkliga livet. I sådant fall kan uttrycket omformas så att det kan uppfattas som mycket råare i uttrycket. Utifrån denna synpunkt kan det bli en definitionsfråga och avvägning om huruvida vi kan säga att mobbningsuttrycket i sig är annorlunda efter tillkomsten av elektroniska medier, eller om ändringar i uttrycket helt och hållet kan knytas till mediets egna egenskaper som kommunikationskanal.

## **Konkluderande och fördjupning av problemformulering**

Teorigenomgången har haft två syften. Det ena syftet har varit att konstruera en teoretisk bas, genom vilken jag förankrar ett nytt sätt att se på mobbningsfenomenet. Jag har provat att förankra existerande mobbningsforskning i sociala teorier som tidigare har använts inom medie- och kommunikationsforskning. I mötet mellan dessa två har det uppstått frågor till mobbningsparadigmet, så som det ser ut i dag, och jag har provat dessa frågor gentemot de sociala teorier som jag valt ut för att skapa en bas för min undersökning om mobbnings karaktär har blivit annorlunda efter Internets tillkomst.

I teorigenomgången uppstår det fyra väsentliga spår, som ändå överlappar varandra.

Det första spåret är mobbning knuten till subjektiv upplevelse av mobbning, som jag har pekat på i kritiken till det mobbningsparadigmet som finns i dag.

Det andra spåret är mobbning och de sociala kontexterna där mobbning uppstår. Mobbningens sociala kontexter och den subjektiva upplevelsen av mobbning är mycket överlappande, då den subjektiva upplevelsen av mobbning är avhängig den sociala situationen.

Det tredje spåret behandlar mobbnings uttryck. Detta är också en överlappande punkt som berör båda den subjektiva förståelsen av mobbning samt mobbnings sociala situationer, men är också en diskussion kring hur detta kan förklaras utifrån frågor kring anonymitetens betydelse för hur vi uttrycker oss på Internet.

Det fjärde spåret är sambandet mellan mobbning i verkligheten och elektroniskt.

Så som jag ser det måste den subjektiva förståelsen av mobbning placeras i ett socialt sammanhang och ses i förhållande till dess gällande sociala "script" för att man ska kunna avgöra huruvida en handling är negativ eller inte. Inom mobbningsforskningen har man kartlagt en självuppskattning om huruvida man är mobbad eller inte men inte på vilket sätt. I det faktum ligger det implicit att negativa handlingar är självklara negativa handlingar, men själva kommunikationen som uppfattas som mobbning har inte varit i fokus. För mig har denna punkt varit viktig av två orsaker. Den ena är att så som jag ser det är situationen avgörande för hur vi uppfattar kommunikation eftersom den ger utrymme för olika tolkningar, och för det andra är själva uttrycket av intresse eftersom just detta har varit i fokus när det gäller elektronisk mobbning.

Så som jag ser det finns det kommunikation som kan vara både negativ och positiv. Frågan är vad som gör att kommunikation som kan vara

både positiv och negativ uppfattas som negativa handlingar. Jag hävdar att kommunikation är situationsberoende och att situationen försörjer tolkningsutrymme för huruvida en handling kan laddas med positivt eller negativt innehåll. Detta har betydelse om vi ska analysera om något har blivit annorlunda, efter tillkomsten av Internet som verktyg i mobbningen, eller inte. Vad händer när man omsätter kommunikation ifrån verkliga sociala interaktioner till elektronisk kommunikation där de sociala situationerna som kommunikationen mottas i kanske inte är lik den verkliga interaktionen den representerar. Det finns grund att anta att ett annat tolkningsutrymme uppstår, och kommunikation kan missuppfattas. Det blir dock viktigt att ta med i beaktning hur personer uppfattar Internet som social arena i förhållande till verkliga livet. Är den sociala virtuella arenan en självständig social arena, eller är den en förlängning av det verkliga livets sociala arena? Är det en förlängning av sociala arenor i verkliga livet, är det nära tillhands att tro att mobbningen kan föras in på denna arena efter rådande sociala premisser. Men det kan också hända att den virtuella arenan inte existerar efter samma sociala "script" som i verkliga livet, med utgångspunkt i att denna sociala arena inte kan reproducera den sociala verkliga arenan, eftersom den existerar under andra förhållanden. Då utvecklas kanske nya sociala "script" med nya möjligheter för kommunikation vilket kan medföra att mobbning via Internet kan uppfattas som annorlunda.

Mobbning och sociala situationer handlar om de sociala kontexterna inom vilken mobbning är verksam, båda i verkliga livet och på Internet. Det handlar om att förstå den sociala dynamiken för att förklara mobbning som funktion. Detta därför att jag önskar att synliggöra eventuella kontraster i funktionen efter tillkomsten av Internet. Jag ser det inte som självklart att orsaken till att någon mobbar är att åstadkomma skada hos offret. Gruppdynamik handlar mycket om makt, status och socialt kapital, men kanske också överlevnad. Det ledar mina tankar emot att motivet för att mobba kan vara flera, såsom att få tillgång till en grupp, befästa egen status, bekräfta gruppen, stärka banden i en grupp eller bibehålla makt som ledare i en grupp. För att kunna se om något har blivit annorlunda efter tillkomsten av Internet är det viktigt att fundera över om funktionen mobbning i de sociala situationerna i verkliga livet fungerar i representationer på Internet. I och med att en mobbningsituation i verkliga livet är bunden till tid och plats, så händer något när man mobbas elektroniskt. Man finns i andra sociala sammanhang, andra situationer till annan tid. Mobbaren får ingen direkt respons från offret på sina handlingar, och offret känner sig kanske inte exponerad på samma sätt, eftersom de upplever de negativa handlingarna isolerad från direkta åskådare. Har det betydelse för hur man uppfattar

mobbningen i verkliga livet i förhållande till på Internet, och kan detta sägas vara något som har blivit annorlunda efter tillkomsten av Internet?

Ett sätt att pröva förståelsen av om något är annorlunda i förhållande till mobbningssituationer är hur dessa uppstår. Traditionellt har de sociala situationerna för mobbning i skolsammanhang uppstått i just skolan, bunden till den fysiska platsen, och som jag försökt visa under olika omständigheter. Efter tillkomsten av Internet möjliggörs socialisering mellan elever utan att de är bundna till den fysiska platsen. En effekt av detta är att mobbning inte nödvändigtvis måste uppstå i den sociala situationen på skolan, utan kan uppstå i en virtuell social miljö, och sedan sprida sig till skolans fysiska plats. Detta betyder att en virtuell miljö kan vidga spektrat av omständigheter ur vilken mobbning kan uppstå ifrån.

Det kan tänkas att mobbning i verkliga livet mycket lätt kan sprida sig till virtuella miljöer som en naturlig utveckling av en mobbningssituation. Det som kan vara annorlunda är att genom tillkomsten av Internet så kan ordningsföljden ändras, så att virtuella konflikter blir mobbningssituationer också i verkliga livet.

Det som i utgångspunkten ledde min uppmärksamhet till elektronisk mobbning var den mediala uppmärksamheten kring mobbningens uttryck och konsekvenserna av att detta tycks vara annorlunda. Det finns ingen forskning kring själva mobbningens uttrycks kvalitativa utformning i verkliga livet, alltså hur mobbning gestaltas. I och med mobbningsparadigmets fokus på individ och inte situation så har inte själva det kvalitativa uttrycket varit i fokus, utan man har förhållit sig till dem mer i kategoriska termer som att negativa handlingar kan sorteras efter egenskaper som fysiska, verbala eller ickeverbala uttryck. Subjektets tolkning och situationens betydelse för uttrycket har varit ett sätt för mig att söka förstå vad det är som kan skapa intrycket av att något är annorlunda när mobbning blir digitaliserad. Ett annat är att förstå själva mediet och dess egenskaper som kan påverka uttrycket och huruvida vi förhåller oss till det på ett annorlunda sätt. Ett viktigt moment i den diskussionen har varit anonymitetens betydelse för att vi känner att vi kan uttrycka oss friare på Internet, men också mediets begränsade möjlighet att återskapa kommunikationen så som den uttrycks i verkliga livet. Jag kan inte analysera hur digital mobbning uttrycks i förhållande till mobbning i verkliga livet, eftersom empiriskt material på detta inte finns, men jag kan diskutera om det finns grund till att tro huruvida uttrycken är annorlunda utifrån en diskussion kring orsaken till att uttrycken är olika, och se det i förhållande till hur de respondenterna resonerar kring vad som är annorlunda.

För att sammanfatta är alltså syftet att ta reda på om:

Finns det någon skillnad på mobbningens karaktär när det mobbas i verkliga livet i förhållande till elektroniskt?

Vad är i så fall annorlunda?

Och de fyra spåren som detta kommer att belysas igenom är:

Den subjektiva förståelsen av mobbning, i verkliga livet och elektronisk.

Mobbning och sociala kontexter, båda verkliga och elektroniska.

Mobbningens uttryck i verkliga livet och elektroniskt.

Relation mellan mobbning i verkliga livet och elektroniskt.



## **Problem med syftet**

Jag har provat i min teorigenomgång att använda sociala teorier för att se på mobbning, som jag tycker är applicerbara och relevanta, och genom dem har jag haft behov av att försöka förstå mobbningsituationen. Det kan vara att de sociala teorier som jag valt ut är av de mest relevanta att använda på mobbningsfenomenet, men syftet är att börja förstå mobbning ur en annan synvinkel än det etablerade inom mobbningsparadigmet. I och med det sökande i denna forskningsansats och behovet av att hitta ledtråder till det komplexa problem som mobbning är, hoppas jag att jag ändå genom de avgränsningar jag gjort lyckats belysa några relevanta områden.

Själva problemformuleringen berör ett mycket sensitivt område i mångas liv, och att få kontakt med människor och få dem att meddela sig och berätta om mobbning är mycket svårt. Mobbade personer har under en längre tid varit under attack och har dåliga erfarenheter av relationer, något som gör att de kanske har svårt att lita på någon och är försiktiga med att ge information som kan användas emot dem. Mobbare kanske inte är villiga att prata om sig själva och sina handlingar antingen därför att de inte anser att de mobbar, eller att de vet att det är fel och inte önskar att exponera sina brister. Hur det nu än ligger till har det betytt i praxis att rekrytera intervjupersoner var en tidkrävande och svår process. Det har resulterat i ett mycket begränsat urval.

## **Avgränsning**

Jag har fokuserat på ålderssegmentet 15-19 år. Detta segment använder Internet i mycket hög grad för att just socialisera och kommunicera, och i och med att Internet därmed blir en social arena för sociala interaktioner där potentialen för mobbningsrelaterat beteende finns, så är detta ett mycket attraktivt segment att komma i kontakt med.

Jag har inte fokuserat på differenser mellan könen i första hand. Detta är inte därför att könsperspektivet inte är relevant (jag anser det tvärtom vara mycket relevant), men jag måste avgränsa och jag tycker att könsperspektivet är något som förtjänar större fokus än vad jag har möjlighet att ge det just i denna uppsats.

Ungas användning av Internet är ett bredare fält än bara socialisering men i och med att mobbning är ett socialt fenomen så har jag fokuserat på Internet som en social arena och kommunikativt medium. Mobilteknologi är behandlat i sammanhang där mobilen har haft en konkret medverkande roll.

Min problemformulering och mina hypoteser har utgått ifrån just det sociala rummet och tillhörande sociala situationer. Detta betyder inte att jag tror att Internet är ett enhetligt socialt rum, utan består av flera olika sociala rum, och

att användarna manövrerar mellan olika sociala kontexter där precis som i andra sociala sammanhang, men att jag i första hand söker dess kvalitet som social arena som på olika sätt knyts an till verkliga livet.

## Metod

### Analysmodell

Jag har gjort en kvalitativ analys av det empiriska material som samlats in och utsatt det för tolkning. Utgångspunkterna för val av denna metod är flera. I min inställning till mobbningsparadigmet så som det står i dag, saknar jag en förankring till den sociala kontexten som mobbning förekommer i, något som tydligt kommer fram i min teoretiska diskussion. Jag saknar en förståelse av sociala mekanismer för hur människor interagerar utöver den beskrivning av mobbningsbeteende som redan finns. För att komma åt detta måste jag tränga in bakom siffrorna och statistiken för att ta reda på information som enbart kan beskrivas med ord och förstås genom tolkning.

Att tolka ett empiriskt material har såväl fördelar som nackdelar.

Fördelarna är att man kan nå en djupare förståelse av ett fenomen som man inte skulle kunna få enbart genom att tolka statistiska variabler. Med det menar jag att om man kan beskriva en trend och statistiska korrelationer med siffror, men inte förstå hela den nyanserade bilden, eftersom orsaker till varför saker och ting är som de är, ligger utanför siffrornas beskrivningsförmåga. I min magisteransats är det just kritiken av den ensidigt kvantitativa tillnärmningen av mobbningsproblemet som bland annat formar den teoretiska basen för min problemformulering, och därför använder jag mig av en hermeneutisk tillnärmning i sökandet efter ny kunskap.

Även om målet är att nå objektiv kunskap, så handlar det mer om att uppnå så hög grad av validitet som möjligt. I och med den mänskliga faktorn som å ena sidan måste ses på som en styrka genom sin tolkningsförmåga, så är den å andra sidan också det svaga ledet. För att öka validiteten är det därför viktigt med en hög grad av transparens i forskningsprocessen, så att alla beslut och tolkningar är ordentligt redogjorda.

Jag har närmat mig mitt problem på ett övergripande sätt. Detta eftersom den teoretiska utgångspunkten för min uppsats är mycket prövande och utforskande i sig själv.

### Urval

I en kvalitativ forskningsrapport är inte resultatet generaliserbart, men urvalsmetoden måste vara gjord så att man ökar validiteten och reliabiliteten. För att göra denna undersökning så transparent som möjlig redogör jag för min urvalsmetod.

En utgångspunkt var att jag ville få kontakt med personer som hade upplevt mobbning, i verkliga livet och elektroniskt. Ett sätt att få tag på dessa

respondenter var att vända mig till forum denna grupp tar kontakt med. Bland annat Friends, Rädda Barnen och Lunarstorm. I kontakt med Friends fick jag besked om att de inte förmedlade denna kontakt. Jag bestämde mig att inte gå igenom en ideell organisation av den anledning att de har ett uppdrag som förtrolig partner och denna roll måste bibehållas. De som kontakter dessa ideella organisationerna måste ha förtroende för att deras integritet skyddas.

När det gäller att rekrytera genom ett socialt forum som till exempel Lunarstorm så kan detta bjuda på olika utmaningar. Å ena sida kan man fråga direkt, men problemet med denna metod är att de möjliga respondenterna har lagt ut mycket information om sig själva på sajten, bland annat i form av bloggar. Detta betyder att validiteten försvagas eftersom det kan resas frågor kring huruvida respondenterna blev valda med utgångspunkt i det man redan vet om dem, och att de blev valda för att passa frågan.

Ett annat sätt är att i ett sådant forum vända sig till grupper och rekrytera frivilliga respondenter efter en önskan om att delta i denna studie. Detta är fördelaktigt. Här har man olika möjligheter. En är att vända sig till en grupp där alla typer ingår, mobbare, mobbade och åskådare, eller vända sig till grupperingar som representerar till exempel bara mobbade. Jag valde att fråga i ett forum på Lunarstorm där någon hade startat en klubb som handlade om mobbning. Det var dock mycket liten respons och jag lyckades bara rekrytera en respondent via Lunarstorm, en 12 år gammal tjej. En orsak till den svaga responsen kan vara att om man upplever mobbning i sin vardag, så mår en så dåligt att en inte alls känner för att bli utforskad i någon form. Att exponera sig och sin vardag kan kännas mycket obehagligt.

Jag valde till slut att ta kontakt med en gymnasieskola i Bergen Norge, genom deras lärare, och fick godkännande av skolans ledning att fråga tre klasser om att på frivillig basis fylla i ett frågeformulär. Denna grupp består av 34 respondenter i åldern 16-19 år. Det är en yrkesskola som har elever från hela Hordaland fylke (fylke tillsvavar ett län), och är därför ett brett urval. Att det är en yrkesskola innebär att det i tillägg till dem som verkligen vill gå yrkesutbildning också finns elever med svagare betyg som inte kommer in på andra gymnasieskolor. Ibland är det elever som inte har bra relationer till skolan. Detta medför att urvalet är mycket speciellt, men spännande i förhållande till spridningspotentialen bland respondenterna.

I tillägg finns en respondent som jag har fått kontakt med genom bekanta. Detta är en 16 årig pojke från England som har utsatts för elektronisk mobbning. Han har fyllt i frågeformulär och genomgått en djupintervju.

Vidare finns två medlemmar i familjen i urvalet. De har inte upplevt elektronisk mobbning, utan mobbning i verkliga livet. Deras erfarenheter utgör

inte huvuddelen av det empiriska materialet, men är viktig att ha med sig när jag provar att illustrera hur mobbningens sociala kontexter kan se ut och tolkas. Ur ett validitets och reliabilitets synpunkt är det inte bra att ta med människor med nära relationer eftersom det alltid kan finnas risk för att de är valda som källa då forskaren känner till deras erfarenheter och valt dem just därför att dessa erfarenheter passar forskarens teorier. Men å andra sidan sett så kan denna kännedom bidra till att få en mer fullständig bild av de situationerna, i detta fall mobbningssituationer, som jag undersöker, eftersom respondenterna har förtroende för mig och kan ge mig detaljer kring sina erfarenheter som annars skulle förbli dolda.

### **Val av metod för insamling av material**

För att samla in mina empiriska data har olika metoder varit uppe till diskussion. Bland annat hade jag önskan om att få kontakt med några som upplever elektronisk mobbning och låta dem skriva dagbok över en period på en vecka, samt djupintervjua dem i efterhand. Tanken var att skaffa en översikt över hur mobbningen ser ut, och hur den kommer till uttryck. Detta är fortfarande en vision, men som en konsekvens av att det var mycket svårt att komma i kontakt med respondenter, så blev det tidsbrist i projektet och arbetet svårt att slutföra med hög grad av kvalitet. En ny strategi för insamling av material formulerades och materialet samlades in genom ett frågeformulär med flera öppna svarsalternativ, samt gruppintervju och djupintervju via MSN. Alla tre metoder är i intervjuform. Intervjuer är den mest använda insamlingsmetoden för primärdata, och de olika intervjuformerna har olika för och nackdelar (Framnes et al., 2001, kap 7.3).

#### Frågeformulär

Jag har genomfört en enkätundersökning som alla personerna i urvalet har svarat på, med undantag av de två respondenterna i min familj. Denna enkät var konstruerad för att ta utgångspunkt i de fyra huvudspår jag har identifierat som möjliga ingångar till huruvida mobbning är annorlunda i verkliga livet i förhållande till elektroniskt.

Att använda frågeformulär har båda nackdelar och fördelar.

Nackdelarna är ofta knutna till metodologiska aspekter. Själva utformningen av ett bra frågeformulär är mycket svårt, och kan sägas vara ett "hantverk". Det ställs krav till utformningen av frågor i förhållande till problemet man söker svar på, och att frågorna i största möjliga grad kan förstås av respondenten. Missförstånd kan uppstå när frågeformuläret fylls i och det blir ett problem med

felaktiga svar på grund av misstolkningar. Frågeformulär fylls i anonymt, och det gör uppföljningsfrågor svåra, men det reser också frågor kring huruvida det var den utvalda respondenten som faktiskt svarade eller någon annan.

Frågeformulär i postutskick har traditionellt en dålig svarsprocent, och det är ofta vanligt att skicka påminnelser för att få en tillfredsställande svarsprocent.

Fördelarna är att man är oavhängig av tid och ställe, samt att besvarandet av frågorna kan ske i respondentens egen takt. Anonymiteten gör att det är lättare att få svar om personliga och känsliga ämnen (Framnes et al., 2001, kap 7.3). I mitt fall har jag använt mig av ett frågeformulär med öppna svarsalternativ, därför att jag ville att respondenterna skulle berätta med egna ord om sina erfarenheter. Detta därför att jag har valt att tillnärma mig mobbningsproblematiken ifrån en annan vinkel än vad som tidigare gjorts inom mobbningsforskningen, och vill därför försöka frigöra mig från de färdigt formulerade frågorna redan given i mobbningsparadigmet. Detta har klara för och nackdelar. Nackdelar är att det är enormt stor variation i svaren, både utifrån tolkning av frågorna samt villighet att svara på dem. Fördelen är att man får inblick i hur man tolkar en fråga och de associationer som framkommer ger mycket varierad information som annars inte skulle ha varit tillgänglig. Samtidigt blir man också mycket uppmärksam på hur många tilläggsfrågor som skulle ha ställts. Jag upplever att frågeformen med öppna svar var ett riktigt val i en studie som mer bär prägel av att vara en explorativ förstudie än en konkluderande undersökning.

### Gruppintervju

Jag har utfört en gruppintervju med två av eleverna där vi diskuterade de erfarenheterna de hade av mobbning och elektronisk mobbning. Jag ledde gruppen igenom frågor för att belysa de fyra infallsvinklar och diskuterade mobbning i förhållande till dessa.

Gruppintervju är att intervjua flera personer i grupp, och låta dessa uttala sig. Fördelen är att man kan få igång en diskussion mellan människor med olika erfarenheter och genom stimulans från samtalen kan man få tillgång till många okända dimensioner. Det finns dock en fara att några medlemmar i gruppen dominerar samtalen, så att andra synpunkter inte kommer fram. Det är därför viktigt att tänka på gruppens sammansättning för att få i gång ett bra samtal. Gruppintervju har en klar fördel när man i ett tidigt skede ska kartlägga ett område, och inom marknadsanalys används ofta metoden när man vill testa produktidéer på framtida marknadssegment (Framnes et al., 1997, kap 7.3). I mitt fall var tanken att kunna få i gång diskussioner kring de subjektiva aspekterna kring mobbning och elektronisk mobbning, tolkningar och funderingar kring mobbningsituationer. Intervjuformen var semistrukturerad, där intervjun

var uppdelad i olika teman jag ville prata om, och intervjun tog ungefär 2 timmar. Jag hade med mig en assistent som kunde hjälpa, och som hade tillstånd att ställa frågor som denne såg som relevanta. Vi noterade för hand, och valde bort bandspelare och/eller videoinspelning. Då ämnet är mycket känsligt ville jag undvika att respondenterna hade fokus på att de blev "inspelade". Det var viktigt att få respondenterna så avslappnade som möjligt, och då kändes det som att inspelningsverktyg under intervjuerna skulle ha motsatt effekt. På grund av att det bara var två respondenter i gruppintervjun, så betyder detta dock att intervjun bär prägelse av att vara något emellan grupp- och djupintervju.

### Djupintervju

Jag har genomfört tre djupintervjuer. Intervjuguiderna för mina djupintervjuer är satt upp efter samma grundtanke som för gruppintervjuerna för att belysa de fyra infallsvinklar jag har för att belysa min problemformulering. Intervjuguiden har till största delen haft gemensamma moment, men i och med att två av respondenterna inte har upplevt elektronisk mobbning, så föll några frågor bort.

Djupintervju är personliga och försiggår direkt mellan intervjuare och respondent. Dessa sträcker sig normalt över ett längre tidsintervall (1-3 timmar), och kan vara strukturerade, semistrukturerade eller ostrukturerade. Nackdelar är att det är kostbart att samla empiriskt data genom djupintervjuer, och att intervjuaren kan påverka respondenten. Det finns alltid risk med att intervjuaren gör feltolkningar och uppfattar svaren fel. Fördelar är att respondentens identitet är känd, och missförstånd kan utredas omedelbart. Man kan bygga upp en trygg intervjusituation och få svar på meningar, hållningar och dolda motiv. Detta därför att man kan ställa följdfrågor för att få respondenten att begrunda sina svar (Framnes et al., 2001, kap 7.3). Jag kände att intervjuformen passade mycket väl för att komma åt mitt problemområde, då jag önskar att syna detaljer i unika sociala situationer där mobbning förekommer och huruvida mobbningens karaktär är annorlunda efter tillkomsten av Internet.

### Intervju via MSN

Jag har utfört mina djupintervjuer via MSN av praktiska orsaker, eftersom den fysiska distansen är stor. Den information som framkommit under mina djupintervjuer har i första hand behandlats i utfyllande syfte för att förstå vissa viktiga punkter som framkom under analysen av enkäterna.

Att använda MSN för att göra djupintervjuer kan naturligtvis diskuteras. Att använda Internet i forskningssyfte är förbundet med risker bland annat i förhållande till huruvida respondenter är ärliga när de i skydd av anonymitet kommunicerar på Internet. Så som Daneback ser det är det kanske

en fråga om huruvida respondenter är ärliga rent generellt. Han ser ingen skillnad på huruvida människor är mer ärliga när de fyller i ett frågeformulär med blyertspenna hemma, anonymt, och på Internet (Daneback, 2006, kap 4). Det finns ingen garanti för att rätt person fyller i formuläret. På frågan om de uppger sann information är det svårt att veta, både i intervjuer i verkliga livet och på Internet, eftersom vi i båda fallen måste ta personens uppgifter för att vara sanna, men vi har inga garantier för att de är det. Vi kan verifiera en del saker i verkliga livet, som kön och till en viss grad ålder, men vi kan inte veta hur personen är. Vi måste helt enkelt ta personens ord för att de uppgifter som ger oss är sanna.

Ett problem med att använda Internet för att samla in data är validiteten och generaliserbarheten av de data som är insamlade (Daneback, 2006, kap 4). Icke valida data kan resultera i att forskaren drar felaktiga slutsatser. Det som berör frågor om validitet är huruvida den information vi samlar via Internet är att lita på som sanningsenlig i förhållande till den vi pratar med, och om respondenterna är ärliga när de svarar på frågor som berör dem mycket personligt. Tidigare forskning har visat att människor kan vara mer villiga att utväxla personlig information virtuellt eftersom detta är ett forum som dämpar sociala förväntningar och ångest. Daneback hittade bland annat att temat sexualitet ansågs vara mycket privat och många satte pris på skyddet de kunde ta bakom sin PC när de svarade på mycket känsliga frågor. Andra föredrog att intervjuas i textformat eftersom de var mycket blyga i situationer ansikte till ansikte, och andre att de kände sig trygga på frågesituationen när de fick möjlighet att läsa frågan och ta tid på sig innan de (ibid.).

Djupintervjuguider, gruppintervjuguide samt frågeformulär finns som bilaga 1, 2 och 3.

## **Forskningsetik**

De forskningsetiska grunderna finns i botten på all forskning. Dessa riktlinjer är tidigare Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) numera Vetenskaps Rådet (VR) etiska riktlinjer kring forskning. En diskussion måste dock föras med speciellt fokus på forskning i förhållande till Internet och i dess miljö (Daneback, 2006, kap 4).

Hänsyn till etiska värderingar är viktiga när det gäller forskning generellt och forskning genom bruk av nya digitala kanaler. Frågan som måste ställas är huruvida forskningsetiska regler som gäller i verkliga livet också kan användas i virtuella sammanhang (ibid.).



Etiska frågor kring forskning på Internet har ofta handlat kring frågor om miljöns status, typen av information och deltagelse på sajten. Frågor som behandlats är sådana som huruvida informationen ska anses vara privat eller offentlig. Synen är splittrad, då några anser att informationen är offentlig så länge den är publicerat i en offentlig miljö, medan andra hävdar att publicerat material alltid skal anses vara privat, och ska inte användas utan publicerarens godkännande. En konsekvens av detta är att forskaren alltid måste evaluera själva typen av information de samlar in, om den kan anses vara sensitiv eller inte (ibid.).

Etiska frågor kring Internet som datainsamlingsteknik har i lägre grad diskuterats. Mer uppmärksamhet har fokuserats på informationens validitet och reliabilitet. När det gäller tillgången på frågeformulär har fokus ägnats åt frågor kring huruvida minderåriga kan komma i kontakt med formulär som inte är passande för deras årsgrupp. Bland alla dessa diskussioner har etiska riktlinjer kring forskning på Internet utvecklats (ibid.).

Behovet för etiska riktlinjer i förhållande till forskning på Internet kommer ur en övertygelse om att Internet är ett nytt, specifikt område som bär karaktär av att vara annorlunda i förhållande till andra områden man forskar på. Några etiska aspekter kan det vara svårt att möta "online", till exempel frågor kring information kring syftet med studien, godkännande och konfidens. Dessa problem kan dock också uppstå i situationer utanför Internet också (ibid.).

En etisk tillnärmning av det empiriska materialet ska alltid utgå ifrån syftet att skydda individerna genom att utesluta information som kan spåras till någon specifik person oavhängig om materialet anses vara av offentlig eller privat karaktär, och alltid värderas gentemot materialets vetenskapliga värde (ibid.).

Att utföra kvalitativa intervjuer genom bruk av Internet är ovanligt. I kvalitativa forskningsintervjuer är information, den informerades godkännande och konfidens tre aspekter som är relaterade till individens skyddande (ibid.).

## Empiriskt material

Det empiriska materialet är begränsat. Två av djupintervjuerna är två medlemmar i min familj, och dessa har haft stor betydelse för hur jag har kunnat gå i djupet på några frågor kring mobbning i verkliga livet. Deras erfarenheter är enbart från mobbning i verkliga livet och de har bidragit till att ge mig en större förståelse för mobbning och sociala situationer. Jag har kunnat nå kunskap genom dem som annars skulle vara mycket svår att komma åt genom andra respondenter. Detta eftersom de har förtroende för mig och vi har en mycket öppen och god kontakt oss emellan. De har visat mig sidor av sin uppväxt som varit dolda och av stor betydelse för mig för att börja förstå sociala situationers betydelse för mobbning.

Frågeformuläret har till 50 procent varit öppna svar, eftersom jag gör en kvalitativ analys. Detta medför naturligtvis att svaren varierar mycket beroende på hur respondenterna har tolkat frågan, och huruvida de har de erfarenheter som efterfrågas. Vidare var det inte alla som har varit lika komfortabla med att exponera sig, och sina erfarenheter så att deras svar var mycket sparsamma. Totalt har 36 respondenter fyllt i frågeformulär.

Variation i svaren var förväntat, men jag hade dock en förhoppning om stor spridning på erfarenheter. Detta utifrån min syn på mobbningsituationer som mycket diversa, och inte så konforma som tidigare forskning visar.

Det empiriska materialet har varit svårt att få in eftersom temat är mycket känsligt och sannolikt mycket obehagligt att prata om. Många upplever stora trauman i förhållande till att de har varit mobbade, och jag tror att det tar tid att våga "ta och känna" på dessa minnen, och då är kanske inte en forskares "objektiva" blick den man i första hand vill exponera sig för.

De jag har pratat med, som jag inte har känt sedan tidigare, har efter att vi har haft kontakt uttryckt en stor lättnad. De vågade berätta, men inte utan fruktan och jag är glad för att jag har kunnat skapa en trygg situation och avdramatisera min roll. Det har varit en mycket tung process att förhålla sig till de data som framkommit. Det är svårt att kombinera en roll som forskare, när de data som framkommer inte direkt appellerar till objektivitet. Jag har kämpat för att balansera min roll, och hoppat att jag har lyckats uppnå hög grad av validitet.

Jag kan tänka mig att det tar tid att komma till det beslut att man vill prata om dessa svåra saker. Detta har varit en lärdom jag har tagit av projektet, som jag inte var förberedd på. Jag skulle med fördel ha haft längre tid på mig att etablera kontakt med respondenter och vinna deras förtroende. Jag har därför inte den mängd empiriskt material jag önskat och som jag anser vara nödvändigt. Detta har naturligtvis betydelse för hur jag kommer att förhålla mig till de data jag har samlat in, men också hur jag kommer att diskutera, summera och konkludera.

## Resultat

### Struktur i analysen av det empiriska materialet

Jag har delat analysen av det empiriska materialet i fyra huvud teman i linje med de fyra huvudområden som har utkristalliserats. Dessa är;

Den subjektiva förståelsen av mobbning i verkliga livet och elektroniskt.

Mobbning och sociala kontexter, båda verkliga och elektroniska.

Mobbningens uttryck i verkliga livet och elektroniskt.

Eventuella samband mellan mobbning i verkliga livet och elektroniskt.

### Generellt

Det är en hög andel av respondenterna som i frågeformuläret uppger att de har känt sig mobbade. Andelen är så hög att det med mycket stor sannolikhet kan sägas inte vara representativt för en större population, och därför är mycket speciellt. Med utgångspunkt i mitt syfte spelar inte detta så stor roll då jag är intresserad av att kartlägga om mobbningens karaktär kan sägas vara annorlunda i verkliga livet i förhållande till elektronisk, och då är erfarenheter kring mobbning bland respondenterna en fördel. Deras erfarenheter rymmer såväl mobbning i verkliga livet, elektroniskt, båda erfarenheter samt inga erfarenheter alls. Det finns ett brett spektrum bland materialet. I den grad jag citerar materialet kommer jag att citera på originalspråket, norska eller engelska, då jag inte vill att valörer ska försvinna i en översättning (eftersom svenska inte är mitt modersmål kan risken vara att jag översätter fel) men att jag ändå förväntar att läsaren kan fånga betydelsen, då engelska är universalt och norska ändå är såpass likt svenska.

### Den subjektiva förståelsen av mobbning i verkliga livet och elektroniskt

Som tidigare påpekat är just självuppskattningen av huruvida man är mobbad ett problem men också del av mitt syfte att diskutera. Utgångspunkten för denna diskussion är mobbning i verkliga livet eftersom de definitioner som finns är baserat på just mobbning i verkliga livet. Enligt de definitioner som finns kan vi se på vad som händer i förhållande till elektronisk mobbning och om något är annorlunda. Som tidigare antytt är dock min infallsvinkel en annan än tidigare

mobbningsforskning men definitionerna är av betydelse eftersom de representerar den etablerade synen på vad mobbning är.

### Tid

Genomgående i materialet är att de flesta som upplever sig mobbade i verkliga livet rapporterar långa perioder med trakasserier, vilket sammanfaller med ett av de kriterier för att trakassering kan betecknas som mobbning enligt de definitioner som finns. I urvalet finns 29 flickor, varav 19 har upplevt sig mobbade, och 7 pojkar varav alla 7 har upplevt sig mobbad. Totalt har 26 upplevd mobbning själva, men 34 stycken rapporterar att de känner till någon som är eller har blivit mobbad. Det finns några som uppger sig ha mobbats i kortare perioder. Bland annat finns en kille som rapporterar om mobbning som har pågått under ett år.

Det finns några respondenter som inte har uppgett när mobbningen började och slutade, men utifrån det de skriver om mobbningssituationen så kan man anta att mobbningen har pågått över en längre period, så som till exempel:

**Tjej, 16:** Det var på barneskolen 4. klasse. Ble kalt ape, dumbo og slike ting. Fordi jeg hadde utstående ører. Det førte til at jeg opererte de inn.

Jag antar utifrån denna uppgift att mobbningen har pågått över en längre period för att ett beslut om att ändra sitt utseende, samt att kunde gå till det steget att faktiskt göra det måste ha vuxit fram över en längre tid. En annan uppger att hon inte kommer ihåg när det började, men att det slutade någon gång i årskurs 8 eller 9. En slutsats från dessa upplysningar är att mobbningen har pågått över en längre period, speciellt när intervallet för när mobbningen uppges har tagit slut i sig sträcker sig över ett år. Två av respondenterna kan jag inte säga något om. Den ena tycks vara mycket förtegen om egna erfarenheter, möjligtvis i rädsla för att någon skulle kunna ta reda på vem som svarat och vad hon svarat. Hon har upplevt sig vara mobbad, men vill inte säga något om hur länge eller på vilket sätt. Hon är också mycket förtegen om upplysningar om den bekanta hon uppger har blivit mobbad, men ger dock fler upplysningar om denna person.

Den andre respondenten ger på frågorna om när det började respektive slutade följande kommentar:

**Kille, 16:** Har blitt mobbet i en mild grad  
Long time ago

Jag kan inte säga något om tidsintervallet men jag får en känsla att det är frågan om en kortare period och att det inte var särskilt allvarligt. Han uppger att han blev mobbad enbart elektroniskt och verbalt. Frågan är om det är tidsintervallet som gör att han inte kände att det var allvarlig mobbning eller om det var som

han själv säger "drittslenging" alltså icke positiva ordväxlingar som i sig inte var så allvarliga. Vidare är frågan huruvida det att den negativa ordväxlingen bara försiggick elektroniskt kan ha medverkat till att han inte såg så allvarligt på situationen.

Den kortaste perioden som rapporterades var för en som upplevde sig mobbad enbart elektroniskt på en spelcommunity. Mobbningen varade över en period på två månader, och upphörde efter han lämnade sitt spel "guild". En "guild" är en grupp spelare i ett online spel, i detta fall World of Warcraft, som slagit sig samman till ett lag som beger sig i väg på olika bravader. Dessa umgångar också socialt på spelsajten och kan ha spelat tillsammans i flera år, vilket gör de olika guilden till virtuella sociala grupperingar. Han blev utslängd ur guilden som resultat av, eller som en del av mobbningen. Den aktiva mobbningen upphörde då, men han upplever fortfarande att bli illa behandlad när han besöker guildet, eller träffar tidigare guildmedlemmar. Det korta tidsintervallet står i kontrast till de tidsintervall respondenterna som har upplevt mobbning i verkliga livet uppger, och kan resa frågor kring hur länge vi själva upplever att en trakassering måste pågå för vi uppfattar oss som mobbade, och om det finns grund att anta att detta skiljer sig i olika sociala situationer som utspelar sig på olika sociala arenor. I och med att sociala situationer är bundna till sociala arenor, vare sig dessa är fysiska eller virtuella, och till vissa människor så tror jag att upplevelsen av tid måste ses i förhållande till vilka förutsättningar, möjligheter och begränsningar som ligger i dessa. Med detta menar jag att om en individ är bunden till en plats och social situation, som till exempel en elev i en skolklass, så har denna sociala situation en mycket definierad tidsram. Från man börjar i skolan till man slutar. Då tycks det vara logiskt att känslan av tid man trakasseras alltid kommer att mätas i förhållande till denna tidsram, och kanske också graden av mobbningen ses i förhållande till detta. Det vill säga att om man upplever trakasserier i en vecka, kanske man inte anser sig vara mobbad även om detta är en längre period och annars uppfyller kraven för att vara mobbning. I förhållande till en spelcommunity så är banden till den sociala situationen mycket lösare då det bygger på frivillighet, och tidsaspekten baseras på hur länge man har spelat men också att man önskar att fortsätta spela.

### Situation

En dimension är vart gränsen går mellan att känna sig mobbad, och känna sig retad. Det finns ett exempel i urvalet på en person som uppger att hon inte har känt sig mobbad, utan retad och plågad i små doser:

**Tjej, 16:** Jeg har blitt ertet og plaget, men bare i små doser. Jeg har aldri latt dette gå hardt inn på meg, så det kan nok ikke kalles mobbing

Jag tycker detta säger mycket om den subjektiva upplevelsen av mobbning. Hon har blivit plågad, men utifrån hur hon själv förhållit sig till de negativa handlingarna kommit fram till att hon inte kan kalla sig mobbad. På samma sätt kan man se på självuppskattningen av handlingen att mobba. Två respondenter i urvalet uppger följande

**Tjej, 17:** Jeg har ikke mobbet noen, men jeg har kanskje sendt litt dumme meldinger

**Tjej, 16:** Jeg har ikke mobbet noen, men kanskje ertet litt. Jeg har ikke gjentatt det flere ganger og sånn.

Igen är detta exempel på hur svår självuppskattningen om huruvida man är mobbad eller har mobbat är. I dessa fallen uppger den ena att inte ha mobbat någon vare sig i verkliga livet eller elektronisk. Den andra att hon har mobbat i verkliga livet men inte elektroniskt, men de båda säger i en kommentar att de inte har mobbat någon, och dessa kommentarer ser ungefär likadana ut, men den ena erkänner alltså att ha mobbat men den andra inte. Frågan är vad de personerna som utsattes för "ertingen" och de "dumme meldingene" ansåg att det var. Var det mobbning eller så som avsändare väljer att se det, att "erta". Igen hamnar vi i ett läge der tolkningen av de negativa sociala handlingarna måste ses i förhållande till den sociala situationen för att kunna förstå varför man uppskattar sig som mobbad eller inte, som mobbar eller inte mobbar.

Om vi specifikt tittar på den elektroniska mobbningen så känns det som om det dyker upp tolkningsutrymme för mottagaren. Flera respondenter uttrycker att de förstår elaka elektroniska meddelanden på olika sätt.

**Tjej, 16:** Elektronisk kan også være misforstått siden man ikke ser den man snakker med

**Tjej, 17:** (...) i virkligheten blir det alvor, mens på meldinger vet man aldri om det er tull eller hva. Det spørres egentlig hvor langt mobbningen har gått fra før.

Igen får vi en stark indikation på att det måste finnas en social kontext som är bestämmande för hur man tolkar kommunikationen. Motsvarande när vi diskuterade i gruppintervjun framkom det att Sara förklarade att hennes kompisgäng hade en form av genre på sin kommunikation bland varandra där de ofta sa oschysta saker till varandra men att det var deras form för humoristiskt umgänge och inte var illa menat. På frågan om det hade hänt att hon pratat på det sättet till någon annan som inte var så god kompis sa hon:

**Sara:** Det har hendt at jeg har gjort det med andre, og en gang kom en jente bort til meg og spurte "har du noe imot meg?". Jeg beklaget meg veldig, og sa til og med høyt i klassen at om jeg sa sånne ting så var det ikke vondt ment.

I detta fall blir det tydelig at en form for kommunikation som inte var menat som negativt kan uppfattas av en annan som negativ, och hade inte den tjejen haft mod och styrka att fråga vad som var på tok, kanske hon uppfattat sig som mobbad om kommunikationen hade fortsatt på detta sätt över en längre period. I just detta exempel kan man också läsa hur viktig den sociala situationen är för hur man tolkar kommunikation. Sara var mycket trygg i den sociala situationen och kommunicerade på ett sätt hon gjorde bland nära vänner, men hon blev uppfattad som mycket fientlig.

I båda djupintervjuerna med två av medlemmarna i min familj diskuterade vi deras subjektiva uppfattning av mobbningen. Med en man i familjen diskuterades detta i förhållande till huruvida lärarna kunde förstå som utanförstående att de blev mobbade i skolan. Han formulerade sig så här:

Jeg tror nok at jeg i og med at jeg befant meg i den situasjonen jeg gjorde ble ekstra hårsår. Tolket ting i verste hensikt og tok ting svært personlig. Det var jo det jeg var vant til. Lærerne var jo ikke i min situasjon. De trodde kanskje det var ment som spøk, eller i allefall ikke det samme som jeg gjorde.

Här finns en reflektion över hur kommunikation hela tiden relaterar till en social situation, vari subjektets tolkning av den kommunikationen som utspelar sig i närvaro av en individ som inte har samma insikt i subjektets sociala situation inte heller kan ge kommunikationen samma innehåll. En kvinna i min familj relaterar till hur hon själv reagerar på nya sociala situationer i eftertid. Hon tolkar situationer efter att ha varit mobbad över flera år i skolan, och hon förstår världen kring sig i förhållande till tidigare mobbningssituationer.

Jeg opplever ofte at hvis jeg opplever mennesker som svært dominerende eller rett frem, så får jeg problemer med å takle dem (...) så det som skjer nå hvis jeg kommer opp i en situasjon som jeg ikke kan håndtere så går jeg, eller så låser jeg meg fullstendig inne i meg selv.

Hon visar här tydligt att den tidigare mobbningssituationen är mycket närvarande när hon tolkar världen i kring sig. Konsekvensen är att hon kanske löper risken att läsa in mening i den kommunikation i situationer som påminner henne om tidigare erfarenheter som inte var intentionen från avsändares sida. Det kan resultera i att hennes respons på kommunikationen kanske inte alltid kan förstås i den specifika sociala situationen där interaktionen försiggår, därför att hennes

referenser hämtas ur sociala situationer okända för dem som interagerar just för tillfället.

En annan liten detalj som jag önskar att ta upp till diskussion när det gäller den subjektiva upplevelsen av mobbning är hur Peter, som upplevde elektronisk mobbning på spelsajten, relaterade till mobbning han utsatts för i verkliga livet. Han uppgav i frågeformuläret att inte ha blivit mobbad i verkliga livet, men i djupintervjun uppgav han att ha erfarenhet av mobbning i verkliga livet. En möjlig orsak till detta kan vara att han inte såg mobbningsituationerna i samband med varandra. I verkliga livet var i anknytning till skolan, medan den elektroniska mobbningen var i en virtuell social situation med människor han inte har anknytning till i verkliga livet.

En annan intressant detalj är att han i djupintervjun bagatelliserar mobbningen i verkliga livet. På frågan om hur han stod ut med mobbningen i verkliga livet svarar han:

**Peter:** It wasn't a very serious case (...) Well, I just told the teacher and they left me alone after a few tries. But they came back. Fortunately, I had a loyal friend who was renowned for being quite a bully himself. He saw what was being done to me and had a word with the bully.

Han upplevde att han tog sig ur situationen med hjälp från lärare och en kompis. Den sociala situationen fick en lösning inom de ramarna som fanns, tids- och platsmässigt. När det gäller situationen på Internet upplevde han ingen möjlighet att ta sig ur situationen på samma sätt. Han upplevde att inte bli trodd, att bli anklagad för något han inte gjort och slutligen bli utslängd av guildet, där han spelat i över ett år. Han gavs ingen möjlighet att lösa situationen, alla försök till lösning blev avfärdade, och läget var låst. Han formulerade sig så här:

**Peter:** I could deal with the pain of the harsh words and the real life threats didn't particularly scare me. The part that hurt me was the heartbreak that all my friends snapped against me and wouldn't listen to anything I said to try and straighten things out again.

Han fick ingen möjlighet att bli bekräftad och få upprättelse och respekt i efterkant av det han upplevde som elektronisk mobbning. Kränkningen är kanske inte enbart de negativa handlingarna, utan också fråntagelsen av möjlighet att ta sig ur situationen och få upprättelse och bli trodd. I situationen i verkliga livet fick han detta stöd genom sin lärare och sin goda kompis, medan inom guildet fick han inget stöd, och det var kanske just därför han fokuserade på den virtuella händelsen och lyfte fram den som mobbning.



## **Mobbning och sociala kontexter, både verkliga och elektroniska**

I behandlingen av teorin har jag bland annat diskuterat kring möjligheten för att mobbningen i utgångspunkten inte är en konsekvens av mötet mellan individer med specifika personlighetsdrag, utan en följd av olika sociala situationer i vilken individer agerar tillsammans under olika omständigheter. Detta gör jag med utgångspunkt i en syn på mobbning som ett socialt fenomen och inte enbart som individberoende beteende. När jag lämnar individfokusen till fördel för sociala situationer, så är idén att undersöka om mobbningssituationer uppstår under olika förutsättningar, och eventuellt om något är annorlunda när elektroniska kommunikationsverktyg finns för handen.

### Vem mobbar?

Av de mobbades svar framgår det att 16 stycken uppfattade att flera tog del i mobbningssituationen, 4 stycken identifierar enbart en mobbare och 6 svar går inte att avgöra huruvida det var en eller flera som mobbade. 1 bland de 6 respondenterna där det inte går att avgöra om det är en eller fler mobbade tonar ned och säger mobbningen var av så mild grad det inte kan kallas mobbning, och 2 andra vill inte utlämna sig över huvudtaget och fyller inte i något utöver att de blivit mobbade. Av de 4 som identifierar en mobbare, så finns olika beskrivningar. En är en konfliktsituation mellan två tjejer. I det andra fallet så beskriver en hur mobbaren manipulerar en hel grupp att agera negativt gentemot honom i det sociala sammanhang de båda tillhör efter ett missförstånd dem emellan. De två sista är ickefungerande relationer mellan två personer, där den ena i relationen söker kontroll över situationen i förhållande till den andra. Gemensamt för båda dessa fall är att mobbaren inte lyckas så bra på sikt. Till exempel beskriver dessa två sina relationer på följande sätt:

**Kille, 19:** Han som mobbet meg dummet meg ut for å fremheve seg selv. Det var fysisk og psykisk mobbing. (...) Det var vel å velge ut en og noen som var svakere å få med seg resten på å prøve å gjøre det samme. Men det klarte han aldri, i senere tid har denne personen fått igjen.

**Tjej, 19:** Hun mobbet meg hele tiden, snakket om hvem jeg er, hvordan jeg så ut og mer enn det noen ganger. Jeg blev veldig sint og kunne gjøre ingen ting da. Men til slutt ble hun skamfull. Det hender ikke lenger nå.

Dessa två exempel ger intryck av en avsaknad av stöd för mobbningsbeteendet i det sociala sammanhanget där mobbningen förekom. Till exempel fick inte killen med sig flera på att mobba, och försämrade kanske sin sociala status som konsekvens av sitt misslyckande. Tjejen blev skamfull för sitt beteende vilket kan antyda att hon blivit uppmärksammas på att hennes beteende inte var

acceptabelt (på vilket sätt kan vi inte säga, huruvida genom sociala sanktioner eller att hon själv blivit uppmärksam på svagheter i ett socialt script).

Intrycket baserad på de svaren som finns är en tendens till att mobbning i många fall är något knuten till sociala sammanhang där fler personer interagerar, och att just det sociala samspelet är viktigt för att mobbning ska utvecklas överhuvudtaget. Även i de fallen där en mobbare pekats ut vittnar respondenter om att social kompetens är mycket viktigt för att mobbningsrelationen ska kunna utvecklas och etableras i en grupp.

### Hur startade det?

På frågan om hur mobbningen började (då utan att göra skillnad på mobbning elektroniskt och i verkliga livet), svarades det ganska olika, men jag har kunnat samla svaren i olika kategorier. Några av respondenterna finns representerad i flera av dessa. Kategorierna representeras i tabellen nedanför:

Kategori	Antal	Kommentar
Konflikt/missförstånd	6	
Sätt att vara på	6	(två i familj bland respondenterna)
Utseende	5	(en i familj bland respondenterna)
Vet inte varför	4	
Välja någon svag	3	
Ny i socialt sammanhang	3	(en i familj bland respondenterna)
Svartsjuka	2	
Orättvisa	1	

Fig. 1

I kategorin konflikt/missförstånd har jag samlat alla de svar där respondenten har hamnat i oenighet med en annan i det sociala sammanhanget och uppgett detta som en utlösande faktor för mobbningen. Bland svaren här finns

**Kille, 16:** It started with a simple misunderstanding with someone who I called a close and trusted friend.

**Kille, 17:** Jeg ble uvenner med mobberen

**Kille, 16:** Banket han som mobbet

Dessa visar på flera olika konfliktsituationer, men gemensamt är att konflikterna är igenkända som utlösande faktorer till den mobbningssituationen som senare uppstod. En läsning är att ett sätt att hantera konfliktsituationer är att söka upprättelse och stöd i sin omgivning, och att det engagemang man väcker i sin

omgivning i några fall kan resultera i utvecklingen av en mobbningsituation. På frågan om varför en konfliktsituation kan utvecklas till mobbning så tror jag det finns många faktorer att ta hänsyn till. Min poäng är dock i första hand inte att ge svaret, utan uppmärksamma att det finns olika situationer som kan ge upphov till mobbning. Enligt min tolkning av respondenternas svar är konfliktsituationer sådana som kanske ska ses på som risksituationer för uppkomst till mobbningsituationer i de fall de uppstår och bör hanteras därefter.

En annan orsak som ligger högt upp på listan är "sätt att vara på". Detta är några av svaren i denna kategori:

**Tjej, 16:** Jeg var meg selv og ikke alle respekterte det.

**Tjej, 16:** Det begynte når jeg gjorde ting som de ikke likte og sa at jeg var uvenn med personen

**Tjej, 17:** Jeg var meg selv, og mine foreldre var en smule runde, og da de fant ut at det gikk in på meg ble det verre.

Genomgående för alla de som har svarat i denna kategori är att de ser på sitt beteende som "att vara sig själv" och det vittnar om ett medvetet ställningstagande gentemot något annat. Det vittnar om att vilja vara ärlig gentemot sig själv i förhållande till vilka förväntningar det ställs på hur man ska vara, vad man ska säga och göra. Jag tolkar det som att dessa personer opponerar till de sociala scripten i gruppen som dikterar hur man ska vara, och på så sätt inte inordnar sig efter den sociala normen som har utvecklats i gruppen över tid. Att utmana det sociala scriptet på det här sättet i en grupp skapar en obalans i det sociala systemet. En läsning är att det i sådana fall kanske kan ha utfärdats sociala sanktioner för att återupprätta den sociala ordningen, och att dessa till sitt mest extrema uttryck har etablerats som kommunikativa handlingar igenkända som mobbning.

Vidare på listan finns kategorin utseende. Det är dem av de mobbade som har lidit av vad de har fått lära sig är avvikande utseende. Tidigare mobbningsforskning har argumenterat för att utseende inte är orsak till mobbning, därför att mobbade hade, enligt resultat inom mobbningsforskning, ett genomsnittlig utseende. Att utseende är orsak till mobbning anses därför vara en myt (Olweus, 2006). Däremot visar det materialet jag har att det finns några som uppfattar sitt utseende som en utlösande orsak till att de blev mobbade. Bland svaren finns:

**Tjej, 18:** Jeg har rødt hår og fregner

**Kille, 19:** Jeg har alltid vært et hode høyere enn alle andre og mye sterkere enn andre på min alder. Derfor skilte jeg meg ut fra alle andre.

**Kille, 17:** Pga jeg hadde flat nese, de ville vel ha et mobbeoffer.

Det finns skäl att diskutera varför så många uppger utseende som orsak när detta egentligen inte är en avgörande orsak enligt tidigare forskning. Frågan är egentligen inte om dem som mobbas ser annorlunda ut i förhållande till någon genomsnittlig norm, utan jag tror att det snarare handlar om vem som bedömer utseendet, i förhållande till vad och varför. Med det menar jag att i grupper där sociala script uppstår, tillkommer bland annat koder för vad man ska ha på sig, hur ens hår ska se ut, hur man ska prata, vad man ska tycka. Dessa sociala script utvecklas i förhållande till samhället generellt, men också gruppen specifikt. När gruppkonstellationer uppstår kan ett sätt att klargöra vad som gäller vara att ta avstånd till vad som inte gäller. Det vill säga att ge uttryck för vad som är "fel" och enas om detta. I sådana situationer kan mobbning uppstå i form av avståndstagande som tar sig detta uttryck. Det spelar i sådant fall ingen roll om ens utseende tillsvavar en genomsnittlig norm i samhället, utan man svarar inte till den norm som är definierad av det sociala scriptet i just den specifika sociala situationen man befinner sig i.

Kategorin "Vet inte varför" är svår att kommentera. Dock tycker jag att när en mobbad uppger att inte veta vad som startade mobbningen, så kan det vittna om en situation som har utvecklats över tid, där mobbningsbeteende sakta men säkert har etablerats som ett accepterat sätt att bete sig i ett specifikt socialt sammanhang. Till exempel säger en tjej så här:

**Tjej, 17:** Vet egentlig ikke, ble bare slik helt fra 1. klasse. Var ikke uvenner med noen eller noe. Har bare alltid vært den utstøtte.

Hon har aldrig känt någon samhörighet med gruppen och kan inte säga exakt vad som är orsaken till att själva mobbningen startade. Det samma kom fram under djupintervjun med en manlig familjmedlem.

**Intervjuer:** När begynte mobbingen?

**Mann i familj:** Det er et vanskelig spørsmål å svare på. Det begynte vel tidlig på barneskolen en gang. Kan ikke sette fingeren på en spesiell episode som markerte starten på mobbingen. Kan vel kalle det for en glidende overgang egentlig.

Mötet mellan barn där de flesta av dem är nya för varandra är början på en socialiseringsprocess där rangordning ska skapas och enas om, och sociala script konstrueras, och detta tar tid. I processen kan några hamna på sidan om och dessa kan vara i en situation där de löper en större risk att bli mobbade eftersom de saknar ett socialt stöd i gruppen. Just varför de hamnar utanför kan bero på olika orsaker, och det är sannolikt olika från fall till fall. Huruvida de i slutändan anser sig mobbade är en fråga om hur de själva uppfattar att vara

utanför gruppen men också om de eventuellt utsätts för negativa sociala sanktioner på grund av sitt utanförskap.

Det är tre svar bland alla som klassificerades som att "välja någon svag", men det är bara en som konkret har uppgett detta som orsak. De andra två var en fråga om tolkning. En av dessa är en ung tjej, som hamnar utanför ålderssegmentet. Hon säger så här:

**Tjej, 12:** Dom som mobbade oss mobbar inte alla dom kommer åt, utan dom mobbade bara oss för att dom har en stark motvilja mot oss.

Jag har klassificerat detta som "välja någon svag" då hon formulerar sig i termer av att "komma åt", vilket jag tolkar på det sättet att de anser att de står i en position där de är "mobb-bara". Det känns som de uppfattar att de står i en subjektiv lägre position tillsammans med någon andra i förhållanden till dem som mobbar, och att de förklarar sitt öde utifrån mobbarnas motvilja för dem men inte för de andra. Den andra som hamnat under "välja någon svag" är också en fråga om tolkning. Han säger så här:

**Pojke, 16:** De "kule" på skolen bare fant noen som de mobbet.

Tolkningen baserar sig på att om någon definierar den som mobbar som "kul", så antar jag att den som mobbades ansåg sig inte vara lika cool, och på så sätt kunde tolkas som att ha en lägre social position än mobbaren. Det är inte självklart att dessa olika orsaker till hur mobbningen startade tillhör samma kategori, och mina tolkningar kanske inte är riktiga, det jag tycker är intressant dock är hur vi skal se på detta i förhållande till den sociala situationen.

Det är få bland respondenterna som konkret säger sig vara svagare än sina mobbare i mobbningsituationens början. Det speciella med detta, anser jag, är att inom mobbningsforskningen har man pratat om att gemensamt för de mobbade är att de ofta är fysiskt svaga och klantiga, samt introvert. I fall av provocerande offer definieras detta som missriktad aggressivitet. Svaghet kan med andra ord vara kroppslig svaghet eller också i kombination med svårigheter att anpassa sig socialt, vilket är en social svaghet. Implicit handlar detta om egenskaper som ger mobbarens makt och den mobbades maktlöshet. I mitt material finns det få som ser på sig själva som svaga i förhållande till mobbaren, vare sig fysiskt och psykisk. Utan tvärt om det finns fler exempel på motsatsen, fysiskt större och starkare, att vilja vara sig själv, och att ha flera kompisar. Frågan som då måste ställas är huruvida ett mobboffers svaghet måste ses som

en egenskap i förhållande till andra parametrar och när i skeendet vi pratar om. Är mobboffren svaga till en början, eller blir de det efter tid då maktlöshet kan ses som konsekvens av social underordning. Kan det hända att man inte ska tolka introverthet som en svaghet utan som självförsvar, och är missriktade aggressioner missriktade utifrån individen eller dem som har definitionsmakten och rätt till att bedöma?

I materialet har jag hittat exempel på mobbningsituationer som har börjat med att vara ny i socialt sammanhang, orättvisa och svartsjuka. Dessa är tre olika punkter som jag kommer att kort kommentera gemensamt då jag tycker att de hänger i hop. På frågan om hur mobbningen började, så svarar några av respondenterna så här:

**Tjej, 15:** När vi fick en ny i klassen. Jenter som er misunnelig på andre jenter, slenger drit om hverandre osv. SJALUSI, alt handler om det

**Tjej, 16:** Starter noenganger med sjalusi eller misunnelse, urettferdighet.

**Tjej, 18:** Eg var ny i klassen. I begynnelsen var de grei, men etter hvert begynte noen av dem. Eg hørte alltid baksnakking, eg brydde meg ikkje.

Att känna sig svartsjuk är mycket negativt laddat, och är en känsla som springer ur osäkerhet hos personer som saknar social trygghet och är rädd för att förlora någon de älskar. Svartsjuka är en mycket spontan känsla och föds i mötet mellan behovet av att bli bekräftad och älskad samt individens osäkerhet (Wikipedia, 5/12 2006). Kopplingen till osäkerhet är central, därför att jag ser ett visst sammanhang mellan behovet att känna tillhörighet till en grupp och bli bekräftad igenom denna, samt riskbedömningen för att hamna utanför denna grupp. Osäkerheten föds i mötet mellan behovet av säkerhet i gruppen och risken för uteslutning. Om denna osäkerhet redan finns i en grupp, så ser jag att nya individer som blir introducerade till en grupp kan genom sin närvaro på olika sätt orsaka osäkerhet bland enskilda individer som känner sin position hotad. Den nya individens närvaro kan också skapa osäkerhet i en hel grupp som kan riskera att få sitt sociala script ifrågasatt. De sociala spänningarna som kan uppstå mellan den nya individen, de enstaka individerna i gruppen och eller gruppen som helhet kan utlösa en mobbningsituation där mobbning är urladdningsbeteendet.

### Sociala sammanhang och elektronisk kommunikation

När vi ska se på elektroniska kommunikationskanalernas anknytning till sociala situationer i verkliga livet, måste vi i första omgången kartlägga vilka kanaler som

används för att mobba elektroniskt, och i vilken grad de används. Typen av kommunikation har delats in enligt samma kriterier använda av Daneback, i förhållande till dess interaktivitet, om kommunikationen är synkron eller asynkron, samt huruvida kanalerna är offentliga eller privata. I urvalet har respondenterna uppgett följande kanaler, som har klassificerats:

Kanal	Antal	Teknologi	Typ av kommunikation
SMS	14	Mobil	Interaktiv privat asynkron
MSN	10	Data (och mobil)	Interaktiv privat synkron
Hemsida (gästbok)	4	Data	Ej interaktiv offentlig (Interaktiv offentlig asynkron)
MMS	3	Mobil	Interaktiv privat asynkron
Chat	2	Data (och mobil)	Interaktiv offentlig synkron
Förklädnad	1	Data	
Telefonsamtal	1	Mobil	Interaktiv privat synkron
Spelcommunity	1	Data	Interaktiv offentlig synkron

Fig. 2

Om vi tittar på kommunikationskanalerna och aspekter som privat och synkron dyker det upp en intressant observation. I 32 tillfällen av elektronisk mobbning använder sig mobbarna av privata interaktiva kommunikationskanaler för att utföra negativa handlingar elektroniskt, och 7 väljer offentliga. Detta står i kontrast till det faktum att en majoritet i materialet uppger att de mobbas av flera och i en offentlig miljö i verkliga livet (Klassrummet: 15, Skolplatsen: 19, Hemvägen: 6 Andra ställen: 3). I mitt material är det mycket påtagligt att de som mobbas, mobbas i ett socialt sammanhang som involverar fler individer, och jag har argumenterat för att mobbningsbeteendet har stöd i ett socialt script tillhörande vissa situationer. Mobbingen föregår enbart när andra tillhörande mobbningssituationen är på plats i den offentliga miljön. Till exempel beskriver två i min familj sina erfarenheter så här:

**Intervjuer:** När det kom sleng bemerkningar, var det när du traff de en av gangen, eller var de fler?

**Kvinne i familj:** Da var de flere, de turde ikke så lenge de var alene, hvilket var en liten seier for meg

**Intervjuer:** Ble du noengang utsatt for mobbingsangrep om du møtte noen av de som mobbet alene. Altså uten tilskuere?

**Mann i familj:** Aldri. Husker spesielt godt en sommer da jeg traff Pia på båttur. Vi lekt litt sammen til og med. Men da sommeren var over og vi skulle fortelle om ha vi hadde gjort i sommerferien turde jeg ikke fortelle det til resten av klassen. Men det gjorde faktisk hun. Da vi hadde skoleball i syvendeklasse og jeg dro hjem traff jeg en som vi kalte Haffa utenfor ( han var vanligvis ikke så snill med meg han heller). Vi var helt alene, og han ba meg faktisk om å bli.

Det tycks vara i den sociala situationens medlemmars närvaro at mobbaren/na som aktivt utför de negativa handlingarna söker sin trygghet och sitt stöd för eget agerande.

Elektronisk tycks de som mobbar att söka trygghet på ett annat sätt. Det ena är känslan av trygghet som ligger i separationen i tid och rum. Det andra är tryggheten som springer ur den ansiktslösa kommunikationssituationen. Det tredje är skyddet av den privata sfären. I och med att kommunikationen försiggår i en privat sfär ger det mobbaren kontroll över vem som får möjlighet att övervaka själva mobbningsituationen. Det vill säga att mobbaren kan invitera eventuella åskådare, men kan också välja att utföra mobbningen alldeles själv.

Kommunikationen är målinriktad och genom de privata forumen ganska så osynlig. Det kan dock argumenteras för att de som mobbas elektronisk kan visa de elektroniska bevisen på trakasserierna till auktoritetspersoner, och på så sätt blir elektronisk mobbning mycket mer synlig än mobbning i offentliga miljöer i verkliga livet. Jag tror dock att i de fallen där någon mobbas i verkliga livet och sedan digitalt, har liten erfarenhet av stöd ifrån auktoritetspersoner som faktisk leder till en förbättrad vardag, och på så sätt är det liten risk att de visar någon det som händer. Samma mönster tror jag finns när mobbning sprider sig i verkliga livet till andra sociala situationer. Till exempel uttrycker en man i min familj sig så här:

**Intervjuer:** när begynnede det å spre seg?

**Man i familj:** vet ikke. I sjetteklasse tror jeg

**Intervjuer:** Og da var din mobbingssituasjon veletablert?

**Man i familj:** ja. Det fikk ingen konsekvenser for noen om de plaget meg litt, det var jo noe alle gjorde

Jag tror att detta är en erfarenhet som mobbare bär med sig också, och er mycket medveten om. Om de har kunnat bedriva sitt mobbningsbeteende i en social miljö över en mycket lång period och inget händer, vad är sannolikheten att någon kommer att gripa in över huvud taget? En som inte har denna erfarenhet kan däremot handla annorlunda. Sara berättade i gruppintervjun om en tjej som enbart blev mobbad elektroniskt och inte hade tidigare erfarenhet av



att vara mobbad inledde en mycket dedikerad jakt på mobbaren. Det blev möte med rektor och mobbningen upphörde.

MSN och SMS kontakt är exempel på interaktiv privat kommunikation. För att få kommunicera med någon via SMS och MSN måste man ha tag på kontaktinformation, som telefonnummer eller e-postadress. Det kan dock finnas olika trösklar för att få tillgång till kontaktinformation beroende på om det är en MSN eller mobil kontakt. Till exempel kommer följande information fram under gruppintervjun om att ge ut sin MSN kontakt

**Intervjuer:** Er det bare folk i fra klassen dere har lagt inn som kontakter på MSN?

**Even:** Nei, jeg har bare to på MSN fra klassen.

**Sara:** Man kan bli kjent med noen man egentlig ikke kjenner på MSN. Det er lett å få folks MSN. Om det er noen man liker, eller treffer på fest, så kan man bli bedre kjent over MSN.

**Even:** Man blir bedre kjent over MSN. Det er skummelt å møte den man snakker med elektronisk. For eksempel var det en jente det fungerte utrolig bra med på Internet, men når vi møttes i virkligheten gikk det ikke å prate i det hele tatt.

MSN är en kanal man använder sig av för att bekanta sig med någon man inte känner, eftersom det avdramatiserar processen att lära känna någon, en tolkning som också stöds av forskning. Hur lätt det är att få tag på mobilnummer i förhållande till en MSN kontakt kan jag inte svara på, men en respondent kommenterar så här när det gäller mobbing via mobil:

**Tjej, 17 år:** (...) Det er jo litt skummelt på en måte at mobberne har mobilnummer til den som blir mobbet.

Jag tolkar det som att det upplevs som läskigt att någon som vill någon annan illa har tillgång på kontaktupplysningarna till mobiltelefonen, och att det därför indirekt pekar på att man inte så gärna delar med sig av dessa upplysningar till vem som helst, och specifikt inte till någon som är benägen att mobba. Att inte dela sina kontaktupplysningar till personer som inte vill en väl är naturligt, men baserad på gruppintervjun och upplysningar om hur lätt det är att få tag på någons MSN, så kanske det kan vara så att telefon anses vara en mer privat kommunikationskanal än MSN. Man delar ut MSN till folk man vill lära känna, men inte telefonnummer.

Benägenheten av att använda vissa elektroniska mediekanaler till mobbing kan också ses i sammanhang med egenskaper för själva den kommunikationskanalen som gör den speciellt lämplig för just detta syfte. Bland dessa egenskaper är bland annat tillgänglighet till mediekanalerna för alla i gruppen en faktor, samt hur en grupp har anammat tekniken som sätt att umgås

socialt. Med det menar jag att har alla i gruppen tillgång till och använder sig av en viss typ av elektronisk kommunikationskanal för att bibehålla sociala relationer inom gruppen så är dessa kommunikationskanaler nära knutna till de sociala situationerna också där mobbning förekommer.

#### Vilka elektroniska kommunikationskanaler används för mobbning

Mina resultat visar dock att SMS är den elektroniska kanalen som tillsynes används oftast för att mobba, även om kontaktupplysningar till MSN är lätta att få tag på. Detta kan bero på andra faktorer, där tillgång på mobiltelefon är en av dem. Mobil som teknologi har stor genomslagskraft bland Internetgenerationen och år 2002 hade 90 procent av ungdomar i åldern 15-19 år tillgång på mobiltelefon (Thulin, 2005, s 63). MMS, som också är mobil teknologi men används inte så ofta. En förklaring till detta kan vara att kostnaden för att skicka MMS är högre än ett SMS, och ett antagande är att användningen begränsas av en ekonomisk faktor.

MSN är den kanalen som kommer som nummer två på listan över vilken elektronisk kanal som oftast används i negativt syfte. Det är en mycket tillgänglig kanal, där man kan ladda ned programvaran gratis från nätet. För att chatta via MSN måste man koppla upp sig gentemot en dator med Internettillgång (nu finns också denna tjänst tillgänglig i några 3-g mobiler med anpassad software), och logga på med ett brukarnamn (e-postadress) och passord. Genomslagskraften på Internet är stor, i 2002 hade 91 procent av unga i åldern 15-19 år tillgång till Internet i hemmet (Thulin, 2005, s 63). Användandet av dator för att chatta begränsas av att man måste sitta vid en dator när man ska kommunicera via MSN och att man enbart kan kommunicera med de personer som har lagt till dig som kontakt på sin kontaktlista, samt att dessa måste vara påloggade för att ett samtal ska kunna genomföras. Det finns möjlighet för att prata på tumanhand eller man kan invitera flera in i samtalet och prata samtidigt. Tillgängligheten kan förklara att denna kanal kommer högt upp på listan över kanaler inom vilken elektronisk mobbning är vanlig. Dock finns det frågor kring varför den är så vanlig, som till exempel det faktum att man har möjligheten att blocka obehagliga kontakter vilket skulle begränsa möjligheterna för att mobba i denna kanal. Mitt empiriska material stöder dock inte en diskussion kring dessa frågor.

Ser man de vanligaste kanalerna i mitt urval i förhållande till de förekommande men mindre vanliga andra kanalerna så kan tillgängligheten vara en parameter att förklara deras förekomst men jag identifierar ännu en parameter, tid. Det kräver en större insats och framförallt tid att mobba genom att till exempel skriva i någons gästbok. Man ska först logga på som användare,

sedan måste man söka fram en annans gästbok, skriva meddelandet och skicka in det. Tillsvarande tar det tid att redigera den egna hemsidan för att lägga ut negativt omdöme om någon. Att utge sig för att vara någon annan på Internet innebär en viss insats, då man ska antingen upprätta en ny användaridentitet, eller få tag på någon annans. Det kräver tid, framförhållning och inte minst planering.

### Mobbning, tid och insats

Mobbningssituationer i förhållande till tid är ett intressant fenomen. En negativ handling i verkliga livet kan vara spontan, påverkad av omständigheterna i en situation och dess utformning kanske präglas av mobbarens egenskaper att kunna uttrycka sig "in the heat of the moment". En respondent uttrycker sig så här:

**Tjej, 16:** Du sier gjerne ting rett ut. Det som faller deg inn. Men elektronisk har du tid til å tenke, og du blir gjerne tøffere.

På så sätt kan man säga att något har blivit annorlunda efter tillkomsten av elektroniska medier. Detta eftersom de negativa handlingarna i verkliga livet är förankrade i en social mobbningssituation, så är de genom att mobba elektronisk separerad ifrån adhoc situationen i verkliga livet där mobbningen i vanliga fall iscensätts. På så sätt försiggår mobbningen fysiskt avskild ifrån själva interaktionen i tid och rum inte bara i förhållande till offret utan också i förhållande till andra behöriga. Det innebär att mobbaren är under mindre social och tidsmässig press och ges bättre utrymme att planera och utföra en negativ handling.

Mobbarens insats kan vara en viktig faktor att värdera med tanke på den elektroniska mobbningens anknytning till den sociala situationen i verkliga livet. Kan det vara så att när en insats har lagts ned i att utföra en negativ handling, måste denna uppmärksammas av personer som hör till den sociala kontexten där mobbningen försiggår, som känner aktörerna och den sociala kontexten, om det ska vara någon vits med att utföra handlingen? Detta gäller båda om avsikten är att orsaka skada hos offret eller att få social kredit för handlingen. Det betyder i sådana fall i praxis att det skulle vara meningslöst att använda sig av sociala elektroniska kanaler där man inte påträffar offret, och på samma sätt är det meningslöst att använda sig av kanaler där man inte kan visa upp vad man gjort för andra med anknytning till mobbningssituationen i verkliga livet. Detta därför att mobbningen skulle vara mindre effektiv utifrån att en av orsakerna till kränkning hos offret ligger i själva exponeringen av offret när det utsätts för negativa handlingar. Så som några av respondenterna svarar:

**Tjej, 16:** Forskjellen er vel at elektronisk mobbning er mer psykisk. I virkeligheten er det lettere å snu ryggen til. Det går ikke an hvis man får en stygg SMS. Kan overse den men det får ikke mobberen med seg.

**Tjej, 16:** Det blir jo ett sjokk når du får en melding, og når du får en kommentar mot deg personlig så kan du ikke gjemme deg.

Samtidig er exponeringen av offret for andre viktig for mobbaren for å oppfylle eventuelle andre mål med de negative handlingene, som til eksempel å befæste egen status, få tillit i en gruppe, bekrefte gruppens sosiala script og så videre.

Knuten til denne diskussionen kring insats og exponering, hør også en diskussion kring anonymitetens betydelse. Några i urvalet noterer så här:

**Tjej, 16:** Mobberen kan være anonym elektronisk. I virkeligheten må de si det ansikt til ansikt

**Tjej 15:** I virkeligheten er du ikke anonym. Det kan du være på MSN, hjemmesider osv.

Anonymiteten som identiteten til hvem som sender vad. I virkelige livet får kommunikasjonen ett ansikte, något som kan döljas på Internet. Identiteten är viktig för att kunna knyta an till den personen som skickar meddelandet för att veta i vilken social situation den verbala handlingen gäller. Detta är viktigt i förhållande till diskussionen om social kontext utifrån vems sociala kontext vi pratar om. Ur ett maktperspektiv är det sannolikt viktigt för mobbaren att offret vet vem som skickar en negativ handling, men då är det svårt att förklara behovet av att skydda sin identitet. Men om vi i stället inte bara ser motivet med mobbningen att skada offret som det primära skälet, utan att också själva handlingen är viktig. Att uppvisa ett visst beteende där själva den negativa handlingen är beviset. Detta kan förklara tillfällena av tillfällig elektronisk mobbning som är lösare knutna till den sociala situationen offret befinner sig i, och kanske "flaming" som kan ramma människor som inte har anknytning till varandra i virkelige livet över huvudet. Tillexempel svarar Sara på fråga om hon känner till någon som blivit mobbad elektroniskt:

**Sara:** En som jeg vet om fikk stygge SMS og hun tok det in på seg. Hun var ikke mobbet ellers. Hun visste delvis hvem det var. I begynnelsen var det anonyme SMS, men hun spurte rundt og fant ut hvem det var. Det ble møte med rektor. De gikk på samme skole, men hadde en fjern relasjon. Jeg tror at årsaken var at han som sendte meldingene var full av F. Han valgte bare ut noen å slenge dritt til.

Det att hon kunde hitta fram till mobbaren med att fråga rundt vittnar om att mobbaren sannolikt hade visat upp meddelandet. Hans motiv för att mobba kan ha varit oändligt många, men faktum kvarstår att han valde tillfälligt, utan att vara

i den mobbades omedelbara sociala kontext samt att han ville vara anonym. Det finns ett annat exempel på denna typ av social distans och elektronisk mobbning.

**Tjej, 16:** Han ble mobbet via MSN på Internet. Folk han knapt kjente begynte å slenge dritt og mobbe. Nevnte mange negative ting om ham, spredde usanne rykter etc.

Denna person hade dock en etablerad mobbningssituation i sin sociala kontext i klassen. Frågan är dock om att mobba elektroniskt gör det möjligt att mobba mer tillfälligt utan direkt anknytning till den sociala situation där mobbningen har sin egentliga utgångspunkt.

### Mobbning och spridning

Att mobbning sprider sig utöver den sociala situationen där den har etablerats finns det andra exempel på. Till exempel nämnde en i min familj i djupintervjun:

**Mann i familj:** Ellers var et folk som gikk i parallellklassen min, og til og med folk som gikk i klasser under meg

**Jag:** De som gikk i parallellklassen og under deg, hadde de noen tilknytning til Pia? Eller noen som var i hennes nære krets?

**Mann i familj:** Ikke som jeg vet, men det gav vel "status" i de andre miljøene også. En fikk anledning til å vise seg frem.

**Jag:** Okei, forstår jeg rett i att din situation "spred seg"?

**Mann i familj:** det ville nok ikke være feil å si det nei.

**Jag:** Men når begynte det å spre seg?

**Mann i familj:** vet ikke. I sjettekasse tror jeg

Det som skiljer ut exemplet med enbart elektronisk mobbning, gentemot det där det finns en anknytning till verkliga livet och det som enbart handlar om mobbning i verkliga livet, är att i den situationen som enbart gäller elektronisk mobbning finns inga logiska förklaringar till varför just den personen blev vald. Hon var socialt trygg och hade vänner och kände inte alls den personen som började mobba elektroniskt.

Om vi ser de båda exemplen med spridning till personer utan anknytning till mobbningssituationens sociala kontext, finns det skillnader. I fallet med mobbningen enbart i verkliga livet, tog det mycket lång tid efter etablerandet av mobbningssituationen till att den spred sig. Utifrån exemplet där mobbningen etablerade sig elektroniskt får jag en känsla av att i den elektroniska kommunikationskanalen MSN "hakade" fler på mobbningen. Jag vet för litet om personens situation, men uttalandet från en som stod bredvid uttrycker sig just i termer av "folk han knappt kjante", som jag tolkar som så att det kan ha varit någon som visste vem personen var och som kanske hade vetskap om att denne var mobbad. Med vetskap om att mobbning kan sprida sig utanför den etablerade sociala mobbningssituationen, också som vi ser genom elektroniska

kommunikationskanaler, så kan konsekvenserna av tillkomsten av elektroniska medier resultera i en snabbare spridning till en mycket större kontext än om spridningen skulle ske enligt mer "traditionella" sociala situationer i verkliga livet.

### **Mobbningens uttryck i verkliga livet och elektroniskt**

#### Mobbningens uttryck i verkliga livet

Detta är en översikt över mobbningens uttryck i verkliga livet i olika kategorier. Uttrycken är en sammanställning av de 36 respondenternas beskrivningar av egna erfarenheter och vad de har observerat andra har utsatts för.

<b>Uttryck</b>	<b>Antal</b>	<b>Kategori av negativ handling</b>
Verbalt av grupp	18	Verbal
Uteslutning	15	Psykisk
Baksnakking	14	Psykisk
Ryktesspridning	7	Psykisk
Fysiskt av grupp	6	Fysisk
Fysiskt 1:1	3	Fysisk
Verbalt 1:1	3	Verbal
"Dummet ut"	3	Psykisk
Skadegörelse på egendom	2	Fysisk
Blickar	3	Psykisk
Psykiskt 1:1	2	Psykisk
Psykiskt av grupp	2	Psykisk
Hot	2	Psykisk
Frihetsberövning	2	Fysisk
Visuellt	1	Visuellt
Manipulation	1	Psykisk
Utpressning	1	Psykisk
<b>Totalt</b>	<b>86</b>	

Fig. 3

<b>Kategori av negativ handling</b>	<b>Antal</b>
Psykisk	50
Verbal	21
Fysisk	13
Visuellt	1

Fig. 4

Fysiska uttryck uppges vara i form av spark (2), knuffar (3), stryptag (1), att kasta saker på (1), nypa (1) och att slåss (5, varav 3 slogs för att försvara sig). Exempel på verbala uttryck var få. Generellt uppger respondenten att när någon mobbar verbalt säger de "stygge ting", vilket i sig inte säger mycket mer än att de verbala uttryck som sades uppfattades som elaka. Det som finns beskrivet av verbala uttryck är olika, och exempel är sådant som:

**Tjej, 12:** (...) 3 personer skrattar för att jag berättade för mina förälder och lärare. Speciellt en av dom hälsar "hej nörd", "hejdå nörd" (...)

**Tjej, 16:** Når alle så meg sa de bare "BÄ" på grunn av jeg heter Saue  
(*sau = får på norska*)

**Tjej, 16:** Ble kalt ape, dumbo og slike ting, fordi jeg hadde utstående ører.

**Tjej, 16:** Det var en jente som kalte meg for en hore på grunn av navnet mitt.

Det är svårt att säga något generellt om de verbala uttrycken, utan att de tycks vara av olik kraft, där "hore" är mycket kraftfullare till sitt uttryck än "bä", samtidigt som "hore" också är mer laddat. En annan observation är att uttrycken tycks anspela på något som kan knytas an till personen (nörd, därför hon har sökt hjälp hos lärare), och där de associative egenskaperna kan uppfattas som ett försök på att beskriva personen (nörd kan associeras till udda pluggfokuserad person).

Övervägande i urvalet var det psykisk mobbning som de mobbade sade sig bli utsatta för. Den psykiska mobbningen tog sig uttryck i uteslutning, smutskastning och ryktesspridning, men också att göra bort någon, blickar, hot, manipulation och utpressning beskrevs. Totalt sett svarar de psykiska mobbningsuttrycken för över hälften av dem som blev beskrivna.

### Mobbningens uttryck elektroniskt

De mobbningsuttryck som framkom elektroniskt var som följer:

Uttryck	Antal	Kategori av negativ handling
Negativa verbala utfall direkt till offret	12	Verbal
Visuella uttryck	3	Visuellt
Hot med referens till verkliga livet	2	Psykisk
Negativ personbeskrivning på hemsida	1	Psykisk
Negativ personbeskrivning om mobbade på mobbares hemsida	1	Psykisk
Ryktesspridning	1	Psykisk
Manipulation	1	Psykisk

Fig. 5

Kategori av negativ handling	Antal
Verbal	12
Psykisk	6
Visuellt	3

Fig. 6

I de elektroniska kommunikationskanalerna var det de verbala uttrycken som dominerade. Detta verkar logiskt i förhållande till resultaten i översikten på vilka elektroniska kanaler som användes, eftersom de mest använda elektroniska kommunikationskanalerna är mycket väl anpassade för verbal kommunikation. Konkreta exempel på hur uttrycken formulerades elektroniskt fanns inte i materialet, utan på samma sätt som ovan en referens till "mobbeord", att skriva "stygge ting" och "slenge dritt". Däremot fanns det uttryck för bland de frågade att det som uttrycktes i de digitala kanalerna var mer elakt än det som sades ansikte till ansikte.

**Tjej, 15:** Mer grove tilfeller på Internet. Da sier du det du mener.

**Tjej, 16:** Man er mer tøff i trynet på data/sms, mens på skolen sier man ikke så grusomme ord.

**Kille, 16:** Man blir mer hensynsløs da.

Men en konsekvens av att många hade en uppfattning av sambandet mellan det att man blir mer elak när man mobbar elektronisk därför att det är en högre



tröskel för att uttrycka sig på samma sätt face to face, så var det fler som ansåg att det var värre att bli mobbad i verkliga livet än elektroniskt.

### Mobbningens uttryck i verkliga livet contra elektroniskt

I mitt urval var psykologisk mobbning via Internet och mobil representerat hälften så frekvent som verbal mobbning, och uttrycken var jämnt fördelat på olika kategorier som negativ personbeskrivning på egen eller annans hemsida, hot, manipulation och ryktesspridning. Detta står i kontrast till mobbning i verkliga livet där psykisk mobbning är över dubbelt så frekvent som verbal mobbning. I diskussionen kring detta faktum måste man ta hänsyn till de elektroniska mediernas förutsättning för kommunikation mellan människor.

En faktor som kan spela in är att de kanaler som oftast används för elektronisk mobbning är mycket lämpliga för verbal kommunikation. MSN är också lämplig för psykiska mobbningsmetoder i och med möjlighet för att exkludera några ifrån en gemenskap genom antingen att inte lägga till en kontakt i utgångspunkten, eller att blockera dem i efterhand. I materialet var det endast blockering som nämndes som specifik metod för uteslutning. Det var under djupintervjun som detta dök upp, och diskussionen kretsade kring hur någon bekant hade reagerat med stress på denna situation, samt hur man kunde använda en tjänst på Internet för att söka fram om man blev blockad av någon annan.

En annan faktor är huruvida det är många som faktiskt är medvetna om att man mobbas psykiskt på nätet på samma sätt som man är medveten om det i verkliga livet. En tanke är att om man exkluderas ur en grupp i verkliga livet, så kanske man inte förväntar sig att bli tillagd på någons MSN lista till exempel. Det betyder i praxis att man aldrig söker den kontakten, och därmed upplever man inte uteslutningen på Internet, utan förhåller sig till den i verkliga livet. En annan kan vara att man inte söker en virtuell gemenskap med dem man mobbas av i verkliga livet, och därmed aldrig får vetskap om att man blockas från personers "Kryp in" på Lunar, eller "MSN Space".

Hur det än ligger till så kvarstår dock faktum att det i mitt urval är dubbelt så många som upplever psykisk mobbning i verkliga livet i förhållande till verbal mobbning, medan förhållandet är tvärt om när det gäller elektronisk mobbning.

### Mobbning "on-", "back-" och "middlestage"

Om vi tittar på det empiriska materialet i förhållande till Goffmans sociala teorier om "on-" och "backstage" så är några av de sociala mobbningsteknikerna mycket intressanta. I verkliga livet försiggår uteslutning, baktalande och ryktesspridning,

och på Internet förekommer negativ personbeskrivning på egen och andras hemsida, ryktesspridning och manipulation, samt att blockering nämns som en metod i gruppintervjun. I utgångspunkten handlar uteslutning om att inte få tillgång till en grupp, och därmed fräntas möjligheten att socialiseras in i denna grupp. När man inte socialiseras in i en grupp får man inte ta del av gruppens "backstage" arena där man tränar för sina roller i de sociala situationerna man står inför som grupp. Baktalande kan i detta sammanhang vara en del av gruppens "backstage" uppträdande, och ett sätt att putsa på de sociala script som gäller, och göra tillgänglig den information som gruppen gemensamt ska handla utifrån. Genom baktalandet får gruppen dessutom en aktiv referens inte bara gentemot en specifik person, utan också rent generellt i förhållande till nya sociala situationer där gruppen snabbt måste ta reda på hur de ska agera som enhet.

Ryktesspridning anser jag vara ett sätt att anpassa någons utanförskap till ett socialt script, och försiggår på en "backstage" arena tillhörande den grupp som det sociala scriptet tillhör. Att något är ett rykte betyder i utgångspunkten att sanningsgestalten är något tvivelaktig. Det kan variera från blank lögn till att ha en viss referens till verkliga livet, men där själva innehållet har ändrats på sådant sätt att det inte längre kan sägas vara sant. I de fall ryktesspridning uppges vara mobbning måste vi utgå ifrån att utfallet av rykten är negativa för personen som känner sig mobbad. Rykten kan enbart fungera om inga kritiska frågor ställs till deras sanningshalt. För att ett ryktes innehåll ska kunna framstå som korrekt, måste sanningshalten kunna mätas gentemot en referens. En referens är naturligtvis den person som ryktet gäller, men gruppens sociala script är en annan. Med detta menar jag att om en grupp har exkluderat en individ och tilldelat personen rollen som förlorare, så skulle alla rykten som bekräftar denna persons roll som förlorare vara benäget att bli trott oberoende av huruvida ryktet var sant eller inte. Detta därför att det bekräftar sanningen enligt gruppens sociala script. Däremot skulle det vara svårare för gruppen att tro på ett rykte om den personen kunde indikera att denna person egentligen var riktigt cool då den informationen inte stöds av det sociala scriptet. I de fall där en person ständigt blir offer för falska negativa rykten, så ökar avståndet till gruppen som absorberar och eller konstruerar rykten. Problemet med denna situation är att det är majoriteten som har definitionsmakten och makten att avgöra vad som är sant och inte, och att minoriteten inte har tillgång till majoritetens "backstage" och kan därför inget göra.

Om vi tittar på de elektroniska sätten att mobba någon psykiskt, så är negativ personbeskrivning på ens egen eller någon annans hemsida ett sätt att baktala någon på, med den skillnaden att i stället för att baktalandet försiggår i en

grupps "backstage" arena, så försiggår det elektroniska baktalandet för det första i en offentlig miljö där människor som inte är behöriga i en grupps "backstage" arena har tillgång. Det betyder att det som egentligen i vanliga fall är en grupps "backstage" uppträdanden blir "onstage" uppträdanden. För det andra så tränger en grupps "backstage" uppträdanden in på mobboffrets virtuella "onstage" arena i de fall de talar illa om dem på deras egna hemsidor. Vad det kan ha för konsekvenser för offret är att mobbarnas närvaro på offrets "onstage" arena sätter offret i det Meyrowitz kallar en "middlestage" position. I och med hemsidans interaktivitet och att den är offentlig, så kan man anta att det finns andra som inte tillhör mobbningssituationen som också interagerar på hemsidan. När det uppstår ett möte mellan olika sociala situationer i till exempel gästboken, så måste personen kämpa som offer på ena kanten och likvärdig människa på andra och det resulterar i ett "middlestage" uppträdande, som kan undergräva personens sociala status i den relation som fungerar. En sådan situation som det kan bäddas för på Internet, står i kontrast till Meyrowitz mer optimistiska syn på att elektroniska medier bryter ned maktstrukturer vid att göra information om de mäktigas "backstage" arena tillgänglig för marginaliserade grupper. Här ser vi exempel på motsatt fall där en grupps avslöjande av "backstage" uppträdande tvingar offret in i ett "middlestage" uppträdande som hotar offrets sociala position i ett annat socialt sammanhang.

#### Internet och socialisering

Ett viktigt element i Meyrowitz resonemang kring elektroniska mediers betydelse för sociala strukturer är att genom tillgång på information om andra sociala situationer och deras tillhörande script, så undergrävs maktstrukturer och samhället blir mer jämställt. Jag argumenterar dock för att den information som människan får tillgång till måste vara relevant för den personen i den situation den befinner sig i om makt ska undergrävas över huvud taget. När det gäller mobbning och elektronisk mobbning så finns det i mitt empiriska material två exempel på elektronisk uteslutning. Det ena är Peter som mobbades enbart elektroniskt, och det andra är en som upplevde att bli blockerad en period av sina kompisar på MSN.

I Peters fall tog mobbningen sig uttryck i att en officer kunde sprida falska rykten om honom och hans två kompisar i ett forum där han inte hade tillgång. Personen som mobbade kunde fritt författa en berättelse som han inte gavs möjlighet att invända emot. Så här säger han i djupintervjun:

**Interviewer:** How did you perceive your chances to get your side of the situation heard?

**Peter:** Well, I tried talking to people one to one and using the guilds forum till they banned me from it.

**Interviewer:** Did the officers have access to areas where you had no access (before you were banned)?

**Peter:** Yeah they had their own forum.

En officer hade dock god kontakt med Peter och kunde ge en länk till ett sparad samtal som försiggick i officer forumet, och Peter noterade flera lögner. Han säger så här i en kommentar:

**Peter:** I counted about 18 lies in this post anyway... mostly false quotes on me. I told her about the other 2 in a personal message and tried to tell her that it wasn't anything to do with her and she should ignore it... she quoted me in the forum post as learning to deal with it...

Jag tycker att detta exempel illustrerar just hur Internet som elektroniskt verktyg inte bara kan inkludera utan också exkludera från en social gemenskap vilket gör att det som elektroniskt medium är mer kompatibelt med hur vi socialiserar i verkliga livet. I och med elektroniska mediers ständiga utveckling och då med Internet och mobil teknologi som yttersta exempel ser vi hur elektroniska medier anpassas efter hur vi väljer att använda dem i det sociala landskapet vi befinner oss i. Det betyder att vi kanske inte i större grad anpassar sociala strukturer efter mediet utan anpassar mediet till sociala strukturer.

Det andra exemplet på elektronisk uteslutning illustrerar lite av detta resonemang. I gruppintervjun kom det fram ett exempel som Even hade upplevt i förhållande till tre andra kompisar. På frågan om några av de intervjuade hade upplevt att bli blockerad på MSN svarade Even så här:

**Even:** En felles kompis. Vi var to som kjente en og han kjente to andre, som vi også hadde på MSN kontaktlisten. Han ble stresset, og spurte oss om hans andre kompisar var pålogget.

Sedan på frågan om vart gränsen går mellan att "larva sig" på MSN och att mobba någon svarar Even och Sara så här:

**Even:** Det blir mer personlig når man slenger dritt rett til personen ansikt til ansikt, enn om man gjør det på MSN. Jeg tar det ikke ille opp når det er på MSN. Jeg føler meg ikke mobbet. På MSN højer man taket. Derimot skulle jeg tatt det mer innover meg om jeg hade blitt blokket. Det skulle føles værre. Jeg syns elektronisk mobbing er upersonlig.

**Sara:** På biip.no kan man søke på hvem som blokker deg.

Exemplet illustrerar hur tekniken utvecklad för kommunikation och skydd gentemot oönskad kommunikation används för att utesluta någon i från en gemenskap. Vidare visar den att det har utvecklats ytterligare teknik för att

kartlägga vem som blockerar vem på Internet. Det är med andra ord mycket svårt att sätta fingret på vad som anpassar sig efter vad. Är det så att elektroniska medier verkligen ändrar sociala strukturer eller anpassas teknologin till de sociala strukturer som finns. Kan det finnas ett tredje scenario där elektroniska medier ger förutsättningar för att förstärka eller försvaga vissa beteenden, som skapar obalans i sociala strukturer, men där sociala krafter ändå verkar för att återupprätta balans i förhållande till de rådande sociala normer som ändå finns, och att elektroniska medier anpassas efter omständigheterna?

### **Eventuella samband mellan mobbning i verkliga livet och elektroniskt**

#### Hur mobbas man

Av dem i urvalet som upplevde sig som mobbade så var det två som enbart blev mobbade elektroniskt, 8 som mobbades elektroniskt och i verkliga livet, och 16 som enbart mobbades i verkliga livet. Det tycks alltså inte vara en självklarhet att om man mobbas i verkliga livet så mobbas man elektroniskt. Det tycks dock vara en större risk för att vara mobbad i verkliga livet om man mobbas elektroniskt, då det är så pass få i urvalet som enbart mobbas elektroniskt.

Men det är inte säkert att det finns en "direkt" koppling mellan mobbning i verkliga livet och elektronisk mobbning. Det finns vissa tecken på att detta kan vara lite annorlunda än vad man tidigare trott. Både om man ser vem som mobbar, elektroniskt och i verkliga livet elektroniskt eller både elektroniskt och i verkliga livet. I mitt empiriska material finns följande resultat:

<b>Har mobbat</b>	<b>Antal</b>
I verkliga livet	6
Elektroniskt och i verkliga livet	5
Elektroniskt	2
<b>Totalt</b>	<b>13</b>

Fig. 7

Urvalet av respondenter är litet och proportionerna kanske inte står i relation till en större population, men siffrorna visar att det inte finns en dimension när det kommer till hur man tar i bruk elektroniska kommunikationskanaler för att utöva mobbning. Resultatet visar att det inte finns ett självklart samband mellan att ägna sig åt mobbning i verkliga livet och engagemang i elektronisk mobbning. Tvärtemot visar det att en stor andel enbart engagerar sig i mobbning i verkliga

livet, en nästan lika stor andel mobbar i verkliga livet samt elektroniskt och så finns en liten andel av dem som enbart anser att de mobbar elektroniskt. Den sistnämnda är en liten grupp som kanske inte skulle engagera sig i mobbning om inte elektroniska medier fanns.

Utifrån mitt empiriska material kan jag inte svara på varför några mobbare inte engagerar sig i elektronisk mobbning, och tvärt om, varför man mobbar elektroniskt och inte i verkliga livet. Men faktum kvarstår ändå att några mobbningsrelationer inte flyttas ut i elektroniska kommunikationskanaler eller till virtuella sociala situationer, samt att några som mobbar i verkliga livet inte ägnar sig till att mobba virtuellt.

#### Elektronisk mobbning i relation till mobbning i verkliga livet

Ett sätt att försöka förstå hur man ser på elektronisk mobbning i förhållande till mobbning i verkliga livet är huruvida man anser att man kan skilja mobbning i verkliga livet ifrån elektronisk mobbning. Svaren på denna fråga står listad i tabellen under:

<b>Relation till mobbning</b>	<b>Upplevd mobbning i verkliga livet</b>	<b>Upplevd mobbning i verkliga livet och elektroniskt</b>	<b>Upplevd mobbning elektroniskt</b>	<b>Inte upplevd mobbning</b>	<b>Vet inte hur respondenten har mobbats</b>
<b>Tycker att kan skilja</b>					
<b>Ja</b>	5	5	1	5	2
<b>Nej</b>	5		1	1	2
<b>Vet inte</b>	4	2		3	

Fig. 8

Det var olika svar på varför man kunde, eventuellt inte kunde, skilja mobbning i verkliga livet och elektronisk mobbning, de olika svaren kunde samlas i olika kategorier som visad i tabellen. Flera begrundade sina svar med olika argument, och jag har registrerat dessa som förekommande i olika kategorier.

Kategori	Kan skilja	Kan inte skilja	Vet inte	Sum
Verkligheten mer allvarlig	7		1	8
Direkt osminkad kommunikation	5	2		7
Anonym	4		1	5
Distans	2	1	1	4
Missförstånd	3		1	4
Respons	2	2		4
Mobbning är mobbning		4		4
Psykiskt contra fysiskt	3			3
Tid	1			1
Elektronisk mer skadlig	1			1

Fig. 9

Det var fler som uppgav att mobbning i verkliga livet uppfattades som mer sann och verklig än elektronisk mobbning, och på så sätt kunde skilja elektronisk mobbning från mobbning i verkliga livet. Några av orsakerna såg ut som följer:

**Tjej, 17:** Det er forskjellig fordi det er lettere å være frekk med SMS eller ved chatting. Det kan bli mer personlig når man blir mobbet i virkeligheten.

**Tjej, 16:** Virkeligheten blir mer virkelig/sant.

**Tjej, 16:** Virkeligheten er mer personlig, og du får det mitt i fjeset. Elektronisk kan du tolke det annerledes men kan også være grusomt.

Det finns en medvetenhet kring de elektroniska mediernas inverkan på hur man formulerar sig, som tas in i beräkningen för hur man förhåller sig till innehållet av det som sägs. Parameter som att det är lättare att vara elak elektroniskt gör att elektronisk mobbning inte får samma betoning som om någon kommer till dig i

verkligheten och säger elaka saker. En annan sak är att man ändå uppfattar verkligheten som en referens som man mäter sanningsgestalt gentemot. Det sista är en medvetenhet kring tolkningsutrymmet som ännu finns. Alltså att meddelanden ibland blir misslyckade och att den tolkning man gör kan vara felaktig. Missförstånd är ändå ganska frekvent på listan och är nämnt av flera som tycker detta är en skillnad gentemot mobbning i verkliga livet.

Flera uppmärksammade att elektroniskt blev meddelanden mer osminkade än i verkliga livet, beroende på olika faktorer knutna till det elektroniska mediet. Här är några exempel:

**Tjej, 17:** Fordi elektronisk mobbning ikke inneholder fysisk kontakt med mobberen og offeret. Da kan mobberen ofte bli mye tøffere.

**Pojke, 16:** Man tør si mer elektronisk enn i virkeligheten.

**Tjej, 16:** Mange som ikke tørr mobbe i virkeligheten mobber gjerne elektronisk.

Det elektroniska mediet ger ett skydd för att uttrycka sig, vare sig det är att bekanta sig med någon i positiv mening eller för att utöva negativa handlingar gentemot någon. En övervägande del tyckte att detta gjorde att man kunde skilja elektronisk mobbning från mobbning i verkligheten. En orsak kan vara att man inte skiljer på själva utövningen av negativa handlingar beroende på om det är kommunikation som förekommer i verkliga livet eller elektroniskt. Man bara uppmärksammar att det är karakteristisk för elektronisk mobbning att den är mer direkt. Materialet visar att det är fler som inte gör skillnad mellan elektronisk mobbning och mobbning i verkliga livet utan konstaterar helt enkelt att mobbning är mobbning.

Nära knuten till detta ligger både faktorer som distans mellan förövare och offer, men också anonymitet, i övervägande grad så som Daneback refererar till anonymitet, som "faceless interaktion". Det har betydelse för båda positiva och negativa interaktioner igenom elektroniska kommunikationskanaler. Som Sara och Even säger i gruppintervjun:

**Sara:** Det er lettere å bli kjent på data, da slipper du å se den man prater med.

**Even:** Kommunikationen blir anderledes til og med når man har webkamera.

I detta fallet signalerar man ett behov av att slippa att involvera sig ansikte till ansikte eftersom ett ansikte ändrar formen på kommunikationen, och att det komplicerar socialiseringsprocessen.

Det är bara en som uppger att mobbning elektroniskt i förhållande till mobbning i verkliga livet är mer skadligt. Detta står i kontrast till antagandet som



bland annat Campbell gör om att elektronisk mobbning är mer skadlig än mobbning i verkliga livet. Jag kan inte säga baserat på mitt urval huruvida elektronisk mobbning är mer skadligt eller inte. Det jag kan peka på är dock att de flesta som har upplevt mobbning elektroniskt och i verkliga livet och som uppger att de ser skillnad på mobbningen, betonar att i verkliga livet får innehållet i mobbningen en annan tyngd än den de utsätts för elektroniskt. Jag tycker detta är en kontrast värd att kartlägga och undersöka närmare.

### Mobbningsflödet

Diskussionen kring mobbning och huruvida något är annorlunda eller inte efter tillkomsten av Internet kan också tillnärmas från en annan vinkel, och det är utifrån vilken ordning som mobbningen började. På frågan om vart mobbningen började för de som har upplevt att bli mobbade i verkliga livet och elektroniskt, svarade fyra i verkliga livet, en elektroniskt och två att det startade samtidigt elektroniskt och i verkliga livet. Av dem som uppger samtidigt så har båda mobbats från lågstadiet och det är lite svårt att avgöra om de har missuppfattat frågan. Detta säger jag utifrån att de båda började mobbas i ung ålder, och forskning visar att det är mycket ovanligt att så unga barn använder tekniken till att mobba. Det kan hända att de uppfattade frågan som om de mobbades elektroniskt och i verkligheten, och att de svarar att de mobbades samtidigt både elektroniskt och i verkligheten. Denna tolkning stöds också i det empiriska materialet där flera som har upplevt att bli mobbade i verkliga livet och inte elektronisk svarar att mobbningen startade i verkliga livet. Alltså har man missuppfattat frågan. Det är enbart en som uppger att mobbningen startade elektroniskt och spred sig till verkliga livet. Materialet är alldeles för tunt att kunna kommentera i större detalj. Det enda som kan sägas är att det finns exempel på både att mobbning har startat i verkliga livet och spridit sig till elektroniska medier, men också tvärt om från elektroniska medier till verkliga livet. Mitt empiriska material visar att flödet för spridningen av mobbningssituationen i regel går från verkliga livet till Internet. Generellt kan man säga att det finns ett flöde i spridning av mobbningssituationen som kan gå åt båda hållen, och detta kan stödja diskussionen kring hur mobbning sprider sig till olika sociala arenor vare sig de är i verkliga livet eller elektroniskt.

## Diskussion

Jag börjar denna diskussion med de fyra spåren jag har följt för att undersöka om det finns någon skillnad på mobbningens karaktär när det mobbas i verkliga livet i förhållande till elektroniskt, och vad som i sådant fall är annorlunda. Som en sista del i diskussionen tittar jag på Olweus definition på mobbning i förhållande till de erfarenheterna jag har tagit del av genom mitt empiriska material och den analys jag har gjort.

### Subjektiva förståelsen av mobbning i verkliga livet och elektroniskt

Som tidigare diskuterats har definitioner av mobbning något element av tid i sig, utan att de säger något om hur man ska estimerar tid för att avgöra om någon är utsatta för mobbning eller inte. I min undersökning dök det upp olika exempel på hur länge mobbningsrelationerna hade pågått och genomgående var detta över längre perioder. Det fanns flera exempel på hur olika respondenter kopplade tiden till den subjektiva upplevelsen av mobbning, där de har varit utsatta för negativa handlingar i kortare perioder karakteriserade de inte mobbningen som särskilt allvarlig. Samtidigt fanns det exempel på elektronisk mobbning som varade enbart över en period på två månader, men där personen ansåg det som mobbning och hade tagit illa vid sig. Tidsaspekt är viktig för den subjektiva uppfattelsen av huruvida man anser sig mobbad, och i vilken grad.

Så som jag har tolkat detta är att tiden sannolikt ses i relation till den sociala situationen inom vilken mobbningen pågick, som kan vara något som kan te sig annorlunda i förhållande till elektronisk mobbning i virtuella sociala sammanhang. Skillnaden är att i sociala situationer i verkliga livet så som i skolsammanhang är man bunden till den sociala situationen, och tidsramen är klart definierad i förhållande till yttre ramar. Det vill säga att man går i högstadiet i 3 år, och då är den specifika sociala situationens tidsram 3 år. Elektroniskt kan mobbning förekomma i virtuella sociala situationer där man inte är bunden på samma sätt, och som därför får en annan tidsram som man evaluerar den subjektiva upplevelsen gentemot. Det måste dock sägas att elektronisk mobbning kan förekomma i elektroniska kommunikationskanaler som är nära knutna till verkliga livets sociala situationer där mobbning försiggår, och då kan det se annorlunda ut.

Det blir tydligt i analysen av den subjektiva förståelsen av mobbning att tolkningen av de negativa handlingarna, eller även handlingar generellt är avhängig av den sociala situationen. För det första så visar min studie att den sociala situationen har betydelse för hur viss kommunikation laddas med positivt eller negativt innehåll, men den indikerar också att en individ kan bära med sig erfarenheter från tidigare sociala situationer som kan skapa missförstånd i nya

sociala situationer. Att den etablerade mobbningsituationen är viktig för tolkning av kommunikativa handlingar som negativa blir speciellt tydlig när det gäller elektronisk mobbning. Mitt material indikerar i några fall ett behov av att förankra den elektroniska mobbningen och tolkningen av de verbala utfallen i en verklig social situation för att kunna ge dessa positivt eller negativt innehåll. Den sociala situationens betydelse är ständigt närvarande i materialet när jag har tittat på den subjektiva förståelsen av mobbning och det blir speciellt tydlig när det kommer till elektronisk mobbning.

#### Mobbningen och sociala kontexter i verkliga livet och elektroniskt

Det är en tydlig tendens i mitt empiriska material att mobbningsituationer mycket sällan består av mobbning en till en, utan att mobbningen oftast är förankrad i en större social kontext med flera involverade parter. I de fall enstaka mobbare misslyckades, var detta på grund av att de saknade stöd för sitt beteende i gruppen, och mobbningen upphörde. En tolkning är att oberoende av om det var en eller fler mobbare, så var den eller de som mobbade i övervägande grad beroende av en social kontext som gav stöd för mobbningsbeteende. En tolkning av detta är att i de fallen där utvecklingen av de sociala scripten i en grupp har fått utvecklas på så sätt att de tillåter vissa negativa handlingar kan detta ge en viss social accept för mobbningsbeteende i gruppen. Inom mobbningsforskningen har man förvisso kartlagt närvaron av en grupp som innehar vissa roller men den sociala dynamiken och interaktionen är inte beskriven. Det är just på denna punkt att en socialteoretisk tillnärmning som skulle kunna belysa varför de sociala scripten utvecklas på detta sättet, och vilka faktorer som kan vara viktiga i processen för att i stället kunna påverka utvecklingen av de sociala scripten i gruppen gentemot ett positivt beteende gentemot varandra.

I det materialet som jag har analyserat fanns det beskrivningar av många olika situationer som markerade upptakten till mobbning. Det var en mångfald av utlösande faktorer, och bland dem några motstridande till resultat från tidigare mobbningsforskning. Enligt den mobbningsforskningen som finns har man funnit att offret är svagt i förhållande till mobbaren, både psykiskt och fysiskt. I mitt material var det få som uppgav svaghet som orsak till att de mobbades i förhållande till de som inte uppfattade sig som svag. En tolkning är att svagheten är en konsekvens av en social underordning över tid, inte orsaken till den. En annan motstridande faktor var utseendets betydelse. Tidigare mobbningsforskning har hittat att utseende inte har betydelse därför att de mobbade hade normalt utseende i förhållande till genomsnittet. Jag hittar flera fall där utseende uppges vara en utlösande orsak till mobbningen. Ett sätt att

tolka detta motsägelsefulla resultat är att igen lyfta fram betydelsen av sociala situationer och de tillhörande sociala scripten. Den tolkningen jag gör är att individen mäts gentemot de sociala script som finns definierade för den sociala situation de ingår i, och detta är referensen som gäller, inte samhället generellt.

När man tar hänsyn till sociala faktorer som delar av mobbningsituationen får andra utlösande faktorer som jag hittat, som konfliktsituationer, ny i socialt sammanhang, svartsjuka, orättvisa, en annan betydelse och bidra till att man kan få en utgångspunkt för att förstå den sociala dynamiken. Att identifiera olika utgångspunkter för mobbningsituationer ger, enligt mitt sätt att se det, indikationer på vilka processer som kan sätta i gång mobbningsbeteende, och samtidigt ge mycket nyttig information om hur gruppen fungerar. Ser vi på mobbning som ett urladdningsbeteende för sociala spänningar, kan de olika utlösande faktorerna ses på som orsak till de sociala spänningarna som uppstår i gruppen. En sådan analys av den sociala situationen och dess spänningar kan ge ett bättre läge för att nå en lösning på relationer i en grupp som kan bli eller redan har utvecklats till en mobbnings situation, än om man fokuserar på individerna som självständiga aktörer.

När man ska se mobbning och elektronisk mobbning i relation till varandra är det viktigt att se hur elektronisk kommunikation är bunden till de sociala sammanhangen där mobbningen finns. En observation var att de elektroniska kanalerna som används tycks ha stor genomslagskraft i gruppen. Detta är något som stöds av annan forskning och som visar sig ha hög genomslagskraft i det ålderssegmentet där mina respondenter befinner sig. Att dessa kanaler används för mobbning tycks vara naturliga för att säkerställa att de negativa handlingarna når fram, så att mobbningen uppfyller sin funktion. Frågan är hur man ska tolka funktionen i relation till de elektroniska kanalernas egenskaper i förhållande till den sociala situationen i verkliga livet som annars omger mobbningsituationen. I analysen av kanalernas egenskaper som privata eller offentliga, så uppstår en kontrast till mobbningsituationer i verkliga livet där mobbningen försiggår i en offentlig miljö med flera åskådare. Elektroniskt uppger respondenterna i mitt urval att man i huvudsak använder privata kanaler, synkrona och asynkrona i syfte att mobba. Detta är en kontrast som öppnar för frågor. En tolkning tycks vara så att mobbningsbeteende är förbundet med behov av att söka skydd. Vad man skyddar sig emot kan jag inte svara på, men förslagsvis kan det vara straff i form av sanktioner, egna skamkänslor, eller offret som kanske skulle försvara sig. I verkliga livet söker man skydd i en grupp, och när man mobbar elektroniskt kan skyddet sökas i tryggheten som skapas i det elektroniska mediet.

Tid dyker upp som ett element också i sociala situationer, och är relevant med tanke på relationen mellan mobbning i verkliga livet och elektroniskt. I och med att mobbning i verkliga livet föregår i real tid, i interaktion med den mobbade, blir de negativa handlingarna präglade av detta. Elektroniskt kan de negativa handlingarna planeras och utformas, inte bara separat ifrån offret utan också utan andra behöriga till mobbningssituationen. Detta ger andra förutsättningar för hur man utformar och planerar en negativ handling.

I mitt material finns exempel på att mobbning kan sprida sig till sociala situationer utanför den där mobbningen i utgångspunkten etablerades. Detta finns det exempel på båda i verkliga livet och elektroniskt. Tid är också relevant i förhållande till spridning. En antagelse är att en mobbningssituation måste vara mycket väletablerad för att spridas. En skillnad mellan mobbning som enbart föregår i verkliga livet, och de som också mobbas elektroniskt är att spridningen elektroniskt potentiellt kan nå flera sociala situationer än om spridningen enbart var i verkliga livet. Tyvärr är mitt empiriska material för litet för att säga något om detta, men jag reser ändå frågan om Internet och mobil teknologi kan öka spridningen till flera sociala situationer än om den sprider sig enbart i verkliga livet, men också om denna spridning kanske kan börja tidigare än om mobbningen enbart försiggår i verkliga livet.

#### Mobbningens uttryck i verkliga livet och elektroniskt

I genomgången av mobbningens uttryck i verkliga livet och elektroniskt finns det några skillnader att kommentera. I verkliga livet dominerar psykisk mobbning i form av uteslutning och baktalande, och hälften så frekvent finns verbala uttryck. Den psykiska mobbningen är den som är svårast att upptäcka. Elektroniskt kommer mobbningen oftast till uttryck som verbala handlingar. Detta är en skillnad. En orsak kan vara de förutsättningar som finns för kommunikation i verkliga livet i förhållande till elektroniskt. I verkliga livet kan kommunikation försiggå genom ickeverbala uttryck, som blickar och gester som är svåra att omsätta digitalt. Samtidigt kan uteslutning digitalt vara svår att få till, därför att det inte alls är säkert att ett mobboffer i en etablerad mobbningssituation söker kontakt med eller är del av de samma virtuella sociala arenor som mobbarna, och därmed aldrig upplever att bli utesluten digitalt. Utan i de fallen där några mobbas psykiskt i verkliga livet upplever sig i stället utesluten just i verkliga livet. I mitt material förekommer dock digital uteslutning genom blockning på MSN, men också uteslutning av ett guild på en spelsajt. I båda fallen är de uteslutna etablerade i en social situation på Internet. Ett antagande är att digital uteslutning kanske blir mer synlig, och därmed får en funktion där den mobbade och

mobbaren/na har haft en social, digital relation som personen i efterhand blir utesluten ifrån.

Det var få exempel på konkreta verbala uttryck från mobbningen i verkliga livet, men de exemplen som fanns hade stor vidd när det gäller kraft. Det som var gemensamt för uttrycken var att de syftade att spegla personen, alltså att det var ett uttryck som kunde knytas till personen och som hade associativa egenskaper som kunde tolkas negativt. Exempel på verbala uttryck genom mobbning på Internet eller mobil fanns inte, dessa blev beskrivna i termer av "mobbeord" eller "drittslengning", men också i förhållande till verbal mobbning i verkliga livet. Den verbala elektroniska mobbningen uppfattades generellt som mer direkt, elak och ärlig än den i verkliga livet.

Generellt kan man säga att de psykologiska mobbningstaktiker som ryktesspridning, uteslutning och baktalande är tekniker som mycket väl fyller "on-" och "backstage" uppträdande enligt Goffmans terminologi. Att utesluta någon är att förhindra personen att socialiseras in i gruppen, att baktala är att putsa på gruppens sociala script och ryktesspridning är ett sätt att förankra en individs sociala position i eller förhållande till gruppen. Dessa aktiviteter i verkliga livet försiggår enbart på gruppens backstage, medan elektroniskt så kan den också försiggå "onstage" i den offentliga miljön, vare sig de är interaktiva eller inte. Betydelsen av detta är att i vissa fall kan ett mobboffer hamna i en "middlestage" situation enligt Meyrowitz terminologi. Skillnaden är dock att den mäktiga parten behåller sin makt till skillnad från Meyrowitz resonemang. Konsekvensen av detta kan vara att mobbningen i vissa fall kan försämra offrets sociala position i de relationer det söker att skapa med personer som är utanför den etablerade mobbningssituationen men observatörer av offret i sina "middlestage" uppträden.

Om vi tittar närmare på den digitala uteslutningen som det finns exempel på i det empiriska materialet så finns vissa kontraster till hur Meyrowitz ser på elektroniska mediers liberaliserande effekt på sociala strukturer. Internet är ett elektroniskt media som ständigt ändras som en konsekvens av dess interaktivitet med människan, och dess funktioner utvecklas i förhållande till användarna. En funktion kan användas å ena sidan att göra kommunikation mellan människor som inte funnits förut möjlig, men å andra sidan anpassas till traditionella sätt att förhålla sig med människor i interaktion. Strävan gentemot fritt informationsflöde är en ständig drivkraft, men driver samtidigt på utvecklingen gentemot att begränsa informationsflöde av olika skäl där ett syfte i detta sammanhang är att utesluta en enkel individ från ett socialt sammanhang.

### Eventuella samband mellan mobbning i verkliga livet och elektroniskt

I mitt empiriska material så hade hälften av alla som mobbades upplevt elektronisk mobbning. Fem av sju som upplevde elektronisk mobbning upplevde mobbning i verkliga livet. Det syntes vara en större risk att vara mobbad i verkliga livet om man mobbades elektroniskt än tvärt om att mobbas elektroniskt om man mobbades i verkliga livet. På samma sätt var det inte självklart att om man mobbade i verkliga livet att man ägnade sig åt elektronisk mobbning, och tvärtom att om man mobbade någon elektroniskt så mobbar man i verkliga livet. Att det inte tycks vara någon direkt koppling mellan att mobbas i verkliga livet och elektroniskt samt att mobba i verkliga livet och elektroniskt tyder på att orsakssammanhanget kanske måste granskas mer noga. Varför väljer unga att mobba elektroniskt? Vilka faktorer kan vara med och påverka etableringen av en mobbningsrelation elektroniskt i relation till verkliga livet?

Den dominerande uppfattningen bland mina respondenter var att det gick att skilja elektronisk mobbning från mobbning i verkliga livet. De flesta tyckte mobbning i verkliga livet var mer allvarlig, och flera var medveten om att kommunikation i elektroniska medier gav vissa förutsättningar för att uttrycka sig. Hur respondenterna såg på skillnaderna mellan mobbning i verkliga livet och elektroniskt innebar alltså ofta en viss sammanlikning mellan en mobbningsituation i verkliga livet, men tolkningen av det som sades stod inte bara i relation till verkliga livet utan också det elektroniska mediets förutsättningar för kommunikation. Det vill säga att laddningen av negativt innehåll av en verbal elektronisk handling var beroende på båda situationsfaktorer men också faktorer knutna till själva kommunikationskanalen och dess förutsättningar för kommunikation.

### Definition

Jag kan avsluta denna diskussion kring mobbningsforskningen rent generellt. Jag har min tillnärmning till mobbning ur en socialteoretisk vinkel rest frågor kring olika aspekter i förhållande till den mobbningsforskningen som finns. Bland dessa finns tidsaspekten, negativa handlingar samt aspekten kring de involverade. Jag önskar att ta mig igenom Olweus definition på mobbning i förhållande till de erfarenheterna som kom fram i mitt empiriska material. Jag upprepar definitionen som ser ut så här:

En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer (Olweus, 2006, s 4).

Enligt mitt sätt att tolka denna definition är formuleringen "en viss tid" ganska rund. I mitt material fanns dock en tendens till att evaluera graden av huruvida man var mobbad i förhållande till hur länge man mobbats vilket ger uppfattelsen tid en mycket specifik roll. Det betyder att tid är relevant för känslan av att vara mobbad, men det betyder också att tiden mäts relativt till något, och då är min tolkning att det är den sociala situationens varighet inom vilken de negativa handlingarna ägde rum. Ett exempel på mobbning som enbart försiggick elektroniskt ledde vidare tankarna till att detta kanske också evalueras utifrån hur bunden man är till situationen och prospekten till lösning.

Att tidsaspekten behandlas i mobbningsteorierna är ju just för att kunna skilja vad som är mobbning och vad som inte är det. Jag tycker dock, med utgångspunkt i sociala situationer där mobbning kan uppstå, att det är viktigt att fånga upp de situationer som kanske inte per definition är mobbning med referens till tid. En orsak till detta är ju att mobbningsbeteende även om det inte är mobbning satt i system måste hanteras i de sociala sammanhang de uppstår i, därför att gör man inte det så godtas indirekt detta beteende som acceptabelt, vilket på sikt kan leda till sociala script som kan ge accept till mobbningsbeteende som ett sätt att hantera och förhålla sig till exempel konfliktsituationer i gruppen.

Negativa handlingar är också en vag formulering, eftersom negativa handlingar är negativa enbart om någon anser att de är det. Några negativa handlingar är självklart negativa, medan andra är mer svårfångade, såsom negativa handlingar betecknat som psykisk mobbning. I mitt material var denna typ av mobbning i verkliga livet den mest frekventa. Enligt min syn är förståelsen av handlingarna som negativa svårfångade eftersom tolkningen är avhängig av en förståelse av den situation i vilken de utövas. Det betyder att den sociala situationen där mobbning förekommer måste förstås för att få syn på det som faktiskt händer i gruppen.

En eller flera personer är enligt mitt sätt att se det också en ganska öppen formulering. I mitt empiriska material har jag hittat att mobbning i övervägande grad utövas av flera personer, vilket ryms av denna definition på mobbning. Det som jag har hittat i mitt material är att det handlar i stor grad om en grupp personer som har en relation till varandra, och att mobbningen därför försiggår i interaktion med flera specifika personer knutna till en och samma sociala situation. Det finns konkreta exempel i materialet där den mobbade har träffat en mobbare (även den mobbare som driver mobbningen) ensam, utan att mobbningen initieras. Mobbningen tycks igångsättas i interaktion med andra som har tillhörighet till den sociala situationen mobbningen existerar i. Det indikerar att den sociala kontexten måste förstås, för att man ska förstå mobbning.



I mitt empiriska material finns ingen data att grunda en diskussion kring formuleringen "upprepning", men jag kan dock lyfta fram några små funderingar kring den. Upprepning är ju att göra samma sak om och om igen. Frågan jag ställer mig i detta sammanhang är vad det egentligen syftas till att man upprepar för att det ska vara mobbning. Är det den samma negativa handlingen (som till exempel att nypas varje gång man träffas) eller är det negativa handlingar generellt utan att specificera vilka dessa är, utan bara att de är negativa.

## Slutsats

Att förstå elektronisk mobbning i förhållande till mobbning i verkliga livet, och dess relation till mobbning i verkliga livet är mycket komplext. När jag i problemformuleringen frågade om det fanns någon skillnad på mobbningens karaktär när det mobbas i verkliga livet i förhållande till elektroniskt så var jag tvungen att ta fram olika dimensioner av mobbning för att hitta områden att jämföra emot. I utgångspunkten var det mobbningens uttryck som var fokus, men att fånga detta uttryck har resulterat i att jag var tvungen att specificera vad uttrycket faktiskt är. Enligt mitt sätt att se på det, så är uttrycket avhängig av flera faktorer för att kunna beskrivas. Å ena sidan har man ett specifikt uttryck som kan gestaltas på olika sätt i verkliga livet eller elektroniskt, å andra sidan subjektet som tolkar dessa uttryck. Subjektet som tolkar befinner sig i en social kontext som kan vara avgörande för den tolkningen som görs vare sig kommunikationen försiggår i verkliga livet eller elektroniskt, och då reser sig frågan om de elektroniska kommunikationskanalernas relation till de sociala situationerna i verkliga livet.

Inom de fyra olika problemområden jag har diskuterat har vissa skillnader dykt upp mellan mobbning i verkliga livet och elektroniskt. För den subjektiva förståelsen av mobbning är den sociala situationen viktig för tolkningen, och speciellt i förhållande till elektronisk mobbning. Detta är en skillnad eftersom mobbning i verkliga livet syntes mer konkret och kunde knytas till en specifik social situation och de personer som interagerar. Det fanns däremot ett visst tolkningsutrymme för negativa elektroniska handlingar just därför att kommunikationen sker separat från en direkt interaktion vilket kunde bjuda på andra problem så som missförstånd och fel skickningar. Det tycks vara så att hur man tolkar det som sägs elektronisk är beroende av verkliga livet, men det som sägs i verkliga livet är inte beroende av kommunikation elektroniskt.

Inom aspekten som berör mobbning och sociala kontexter båda verkliga och elektronisk så är en kontrast att i mitt urval försiggår mobbning i verkliga livet i offentliga miljöer medan elektronisk mobbning oftast försiggår i privata synkrona eller asynkrona miljöer. Enligt mitt sätt att se det så tycker jag att detta får betydelse för mobbningens karaktär då privat/offentlig perspektivet kan ha betydelse för hur vi formulerar oss samt hur vi upplever och förhåller oss till kommunikationen. Mitt empiriska material redovisar inte för hur, utan visar istället att detta är en kvalitativ skillnad som är annorlunda och kan ha betydelse.

En annan aspekt som enligt min tolkning kan vara avgörande för mobbningens karaktär är att den uppmärksammade tiden som gör mobbning i verkliga livet till spontana handlingar i kontrast till mer planerade elektroniska

handlingar. Detta kan ha konsekvens för att karaktären på mobbningen elektroniskt kan uppfattas som annorlunda i förhållande till verkliga livet.

Spridningseffekten av en etablerad mobbningsituation har funnits representerad i materialet. Det har också visat sig att mobbningsituationer sprider sig till digitala kommunikationskanaler. Frågan om huruvida vi kan tolka detta som något som är annorlunda är svår. Å ena sidan sprider sig mobbning i verkliga livet, och att det sprider sig elektroniskt också tycks spegla en tendens i verkliga livet. Det som kan vara intressant att undersöka är huruvida elektroniska medier kan ha en inverkan på tidsförloppet, och eventuellt spridningsmålet i förhållande till hur en mobbningsituation kan sprida sig i verkliga livet.

Under kategorin mobbningens uttryck i verkliga livet och elektroniskt fanns det några kontraster mellan mobbningsstrategierna i verkliga livet och elektroniskt. I verkliga livet var mobbningen dominerad av psykisk mobbning medan elektroniskt dominerade verbal mobbning, vilket gör att själva mobbningsstrategins karaktär blir annorlunda när det mobbas digitalt i förhållande till i verkliga livet. De digitala verbala uttrycken värderades i relation till uttryck i verkliga livet och bedömdes som elakare, ärligare och mer direkta. Baserad på respondenternas tendens att jämföra och gradera mobbningen tolkar jag det som att det faktiska verbala uttrycket annorlunda för elektronisk mobbning i förhållande till mobbning i verkliga livet.

Mobbningens uttryck i förhållande till Goffmans teorier om "on-" och "backstage" visar att mobbning i verkliga livet försiggår som ett "onstage" uppträdande gruppen spelar gentemot offret. Mobbning på Internet i offentliga forum, skapar två sorts händelser. Den ena är att det som i verkliga livet är en "backstage" uppträdande blir elektroniskt ett "onstage" uppträdande. En annan är att det elektroniskt kan skapas en "middlestage", enligt Meyrowitz terminologi, men inte för gruppen som mobbar och har makten som kan undergrävas, utan för den mobbade. På så sätt sätts Meyrowitz resonemang ur spel, eftersom denna "middlestage" inte resulterar i en underminering av gruppens makt utan kan resultera i en försvagning av den mobbades potentiella sociala status i ett annat socialt sammanhang. Mobbningens karaktär blir således annorlunda då "on.", "back-" och "middlestage" uppträdanden kan kategoriseras att vara olika beroende på om det mobbas i verkliga livet eller elektroniskt.

Mobbad i verkliga livet, elektroniskt eller båda är ett sätt att se på flödet i mobbningen. Är man mobbad elektroniskt är man sannolikt mobbad i verkliga livet, medan är man mobbat i verkliga livet är man inte nödvändigtvis mobbad elektroniskt. Samma relation fanns bland dem som mobbade. Det är svårt att dra en slutsats, men det är hur som helst viktigt att uppmärksamma att kopplingen mellan mobbning i verkliga livet och elektroniskt måste granskas

närmare. Varför mobbas inte alla elektroniskt som mobbas i verkliga livet, och varför väljer några att enbart mobba i verkliga livet, medan andra föredrar både och, eller till och med enbart elektroniskt. Att ta reda på dessa frågor skulle kunna ge bättre förutsättningar för att jobba preventivt emot e-mobbning specifikt och mobbning generellt.

I förhållande till hur respondenterna själva svarade på huruvida de upplevde skillnad på mobbning i verkliga livet och elektroniskt, så var det en majoritet som kunde skilja på dessa. Av dem som hade upplevt att bli mobbade i verkliga livet och elektroniskt sade fem av sex att de upplevde att de kunde skilja dem åt. En av huvudorsakerna var att mobbning i verkliga livet var mer verklig, vilket kan indikera att den elektroniska mobbningen alltid står i relation till mobbning i verkligheten, och därigenom skapas automatiskt en kontrast mellan elektronisk mobbning och mobbning i verkliga livet.

Sammanfattningsvis tycker jag att jag på bakgrund av mitt empiriska material har grund till att tro att mobbningsens karaktär i verkliga livet är annorlunda i förhållande till elektronisk mobbning så som respondenterna i mitt empiriska material uppfattar mobbning i sin vardag.

När det gäller mobbningsparadigmet generellt tycker jag att den socialteoretiska ingången har satt fingret på en del aspekter vid mobbningen som jag tycker är väsentligt men som inte fångas upp av de definitioner jag har citerat i teorienomgången. Jag har i diskussionen lyft fram Olweus definition på mobbning eftersom Olweus forskning har stor inflytelse på mobbningsparadigmet. Några av de saker som jag i detta projekt har kommit fram till som står som kontraster till de fynd som tidigare hittats inom mobbningsforskningen, och på bakgrund av dessa vill jag prova att formulera en alternativ definition på mobbning med utgångspunkt i Olweus definition men enligt mitt sätt att se det.

En person är mobbad när denna befinner sig i en social situation där hon eller han upprepade gånger och under en viss tid blir utsatt för handlingar som laddas med negativt värde, i vissa fall beroende på den sociala kontexten, från en eller flera i interaktion och där de som interagerar har en relation till varandra.

## Vidare forskning

Jag har i denna rapport rört vid en mängd frågor som jag tycker är värda att gå in i. I huvudsak handlar det om att se på mobbning med helt nya forskarglasögon. Genom att använda en begränsad socialteoretisk grund har jag ändå fått kunskap om processer som kan förklara mer kring hur och varför mobbning uppstår. Jag tycker efter det här projektet att detta är ett sätt att forska på mobbning som kan ge fördjupad kunskap om mobbning och förhoppningsvis leda till flera sätt att lösa konfliktsituationer, samtidigt som begränsningarna som har legat i det empiriska materialet betyder att jag i huvudsak har rest frågor och belyst områden som reser frågor. Dessa frågor förtjänar vidare forskning och fokus.

En ingång till vidare forskning är konflikthantering. I och med att jag i min forskning har belyst hur en konfliktsituation kan vara utlösande för en mobbningsituation kan det vara intressant att se vilken roll elektroniska medier spelar i en konfliktsituation. Flyttas konflikter ut i digitala medier för att söka sin lösning i skymundan från offentliga kontexter där obehöriga kan ta del av konfliktsituationen?

En annan infallsvinkel är att se på hur de unga organiserar sitt sociala kontaktnät genom Internet och mobilteknologi, och hur de förhåller sig till relationer med hänsyn till de fördelarna som ligger i att effektivt skapa och upprätthålla stora kontaktnät, men också i förhållande till fara för att uppleva obehagligheter elektroniskt men kanske också i verkliga livet.

Ett fokus område som jag skulle önska att kunna gå längre in i är vilka konsekvenser elektronisk mobbning har för individen, med hänsyn till hur individen förhåller sig till mobbningen som förekommer digitalt. Mina resultat visar till viss del att man uppfattar elektronisk mobbning i relation till mobbning i verkliga livet. I det ligger ett förhållningssätt till de elektroniska medierna som gör att individen förhåller sig till den elektroniska mobbningen på ett annat sätt än i verkliga livet. Frågan är hur.

Jag har i teorigenomgången uppmärksammat avsaknaden av fokus på lärarens roll inom mobbningsforskningen. Pedagogerna involveras mycket i interventionsprogrammet designat av Olweus, men fokuseras sällan på annat än som en referenspunkt. Några forskningsrapporter från USA visar att lärare har dålig kunskap om omfattningen av mobbning på skolan (Eriksson et al., 2002). I rapporter anger både mobbade och mobbare om lärares passiva hållning gentemot mobbningsituationerna. Olweus forskning visar också till lärare som gör ganska lite eller ingenting för att stoppa mobbning. När denna upptäckt har gjorts så undrar jag vad pedagogens roll är eller snarare borde vara i den sociala situationen som har uppstått eller som har tillåtits utvecklas? Det finns forskning

kring gruppens roll som tidigare nämnt, som ger sitt tysta samtycke till mobbningssituationen. Vad signalerar det egentligen att lärarna slutar sig till denna grupp av åskådare, och vilken roll i sådant fall intar läraren i denna grupp? Läraren ska ju trots allt vara (eller i alla fall borde vara) klassrummets självklara ledare. I sin roll som självklar ledare kanske, om vi drar tanken helt till sin spets, tar läraren rollen som klassrummets egentlige mobbare. Hur ska vi kunna förvänta oss att barnen ska utveckla sig till små artiga väluppfostrade änglar om vuxen vägledning fattas, eller skall vi säga visar vägen åt helt fel håll?

Jag har dock inte fokuserat på lärarens betydelse i denna forskningsrapport, men jag anser att det spåret är av stor betydelse. Detta eftersom det är dessa som sätter premisserna för hur de unga ska umgås i de sociala situationerna som är knutna till platsen skolan. Jag har inte specifikt frågat kring lärarnas betydelse, men flera av respondenterna har själva kommenterat lärarnas betydelse för såväl utvecklingen av mobbning men också för att bli av med den.

**Tjej, 12:** Mobbningen har nästan slutat, för mina lärare brydde sig.

**Tjej, 17:** Den som blir mobbet blir holdt utenfor, blir snakket stygt til og om seg. Blir spent og knepet. Lærerene gjør ingenting med det.

**Peter:** Wel I just told the teacher and they left me alone (...) as it gets to higher schools I have noticed the effect of telling the teacher dwindles.

**Kvinna i familj:** Vel, I 2-3 klasse hadde vi en lærer som var med å mobbet. Hun visste hva som foregikk, men lot det bare fortsette. Hun sa til og med at jeg var for dum I hodet for å klare mattesertifikatet, og det ble jo ofte nevnt i ettertid av klassen. (...) Det var skolesystemet som ikke fungerte som det skulle. (...) Da vi fikk en ny lærer, et fantastisk menneske, klarte han nesten å løse opp i konflikten. Han fikk dessverre leverkreft og døde. Deretter ble alt 100 ganger verre. Vi fikk en ny lærer, men hun virket redd for sine elever, og gjorde absolutt ingenting med problemet.

Jag tycker detta är viktiga tecken på lärarnas betydelse. Lärarna står för de ungas trygghet och bekräftelse. Detta är ett ansvar som är stort, viktigt och får inte försummas. Det måste hanteras med känsla, auktoritet och mod. För att ge lärare bästa möjliga utgångspunkt för att kunna ta sig an denna uppgift är det viktig att ta reda på deras betydelse i mobbningssituationers utveckling så att bästa möjliga verktygslåda kan fyllas för att bygga en bättre framtid för den uppväxande generationen.

## Källförtäckning

### **Tryckta källor:**

#### Böcker:

Daneback, Kristian, *Love and sexuality on the Internet*, Skriftserien / Göteborgs Universitet, 2006, Göteborg.

Eriksson, Björn, Lindberg, Odd, Flygare, Erik, Daneback, Kristian, *Skolan - en arena för mobbning*, Leanders Grafiska AB, 2002, Kalmar.

Framnes, Runar, Thjømøe, Hans Mathias, *Markedsføringsledelse*, Universitetsforlaget, 2001, Oslo.

Goffman, Erving, *The presentation of everyday life*, Anchor Books, 1959, New York.

Jakobsson, Mikael, *Virtual worlds and social interaction design*, Print & Media, Umeå University, 2006, Umeå.

Meyrowitz, Joshua, *No sense of place*, Oxford University Press, 1985, New York.

Olweus, Dan, *Mobbning i skolan*, Elanders 2006, Falköping.

Petrov, Peter, von Feilitzen, Cecilia, *Virtuellt rum och socialt rum*, Södertörn Högskola, 2004, Huddinge.

Thulin, Eva, *Ungdomars virtuella rörlighet*, Vasastadens bokbinderi, 2004, Göteborg.

Wahlström, Kajsa, *Flickor, pojkar och pedagoger*, Kristianstads Boktryckeri AB, 2003, Kristianstad.

#### Artiklar:

Campbell, Marylin "Cyber bullying: An old problem in a new guise?", <http://eprints.qut.edu.au/archive/00001925/01/1925.pdf>, 20/2-1007.

Qing Li, *Cyberbullying in schools, a research of gender differences*, Sage Publications, 2006, Calgary.

Svenningsson Malin, *Socialt umgänge och relationsskapande på nätet*, <http://www.jmk.su.se/digitalborderlands/malins/malins.htm>, 30/10-2006 a.

Svenningsson Malin, "Anonymitet i gemenskaper på nätet",  
[http://www.cfl.se/natochbildning/html/nr\\_3\\_06/pdf/anonymitet\\_i\\_gemenskaper.pdf](http://www.cfl.se/natochbildning/html/nr_3_06/pdf/anonymitet_i_gemenskaper.pdf), 30/10-2006 b.

### **Otryckta källor:**

#### Uppsatser:

Dahlqvist, Peter, Ljunglöf, Marcus, *Elektronisk mobbning, den nya formen av mobbning*, Lärarutbildningen, 2005, Högskolan Kristianstad.

Holmström, Christine Ådland, *Reklam som kvinnoförtryck?*, C-uppsats, 2005, Södertörn Högskola.

#### Tidningsartiklar:

Dagens Nyheter, *Hon är vidrig, hon är äcklig, en liten hora*, 21/3-2006.

Sydsvenskan, *En film när andra slår – "happy slapping"*,  
<http://sydsvenskan.se/varlden/article138794.ece>, 30/1-2006.

#### Sammanställningar:

Friends, e-mobbningsundersökning 2006.

SAFT-Safety, Awareness, Facts and Tools, MMI, 2003.

Ungar och Medier, Medierådet, 2006.

#### Internetsidor:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Flaming>, 30/10-2006.

<http://www.saftonline.org>, 30/10-2006.



## Frågeformulär:

Till alla ni som önskar att bidra till min forskning, men inte i så stor utsträckning som de som vill skriva dagböcker. Fyll gärna ut följande frågeformulär och skicka till e-postadressen [e-mobbning@hotmail.com](mailto:e-mobbning@hotmail.com)

---

### Är du:

Tjej  Kille

Ålder

### 1: Har du blivit mobbad?

Ja  Sedan när?

Nej

### 2: Blir du fortfarande mobbad?

Ja

Nej  När slutade det?

### 3: Känner du någon som har blivit mobbad?

Ja  Sedan när?

Nej

### 4: Blir de fortfarande mobbad?

Ja

Nej  När slutade det?

**5: Hur blir/blev du/de mobbad? (Sätt gärna flera kryss)**

Fysiskt (slag, spark, puttar, de knycker och gör sönder dina saker etc)

Verbalt (säger elaka saker till dig)

Psyiskt (utesluter dig, blickar, ansiktsuttryck, ryktesspridning etc)

Visuellt (till exempel visa upp pinsamma bilder, film etc)

**6: Berätta vad som händer när du blir/blev mobbad:**

**7: I vilka situationer? (Sätt gärna flera kryss)**

I klassrummet

I skolgården

På hemvägen

Andra verkliga ställen (Skriv vart):

Elektroniskt (internet/mobil)

**8: Berätta hur du blir/blev mobbad elektroniskt:**

**9: Hur började mobbningen (till exempel du var ny i klassen eller du blev ovän med mobbaren och liknande)?**

**10: Om du blir mobbad både elektronsikt och i verkliga livet, vart började mobbningen?**

I verkliga livet

Elektroniskt (via mobil/Internet)

Samtidigt i verkliga livet och elektroniskt

**11: Tycker du att det går att skilja elektronisk mobbning från mobbning i verkliga livet?**

Ja

Nej

**12: Hur skiljer det sig, eventuellt varför skiljer det sig inte?**

**13: Finns det skillnader i hur du upplever elektronisk mobbning i förhållande till mobbning i verkliga livet?**

Ja

Nej

**14: Om du upplever skillnader, kan du berätta om dessa:**

**15: Vet du vem som mobbar?**

Ja

Nej

---

**16: Har du mobbat någon annan i verkliga livet?**

Ja

Nej

**17: Har du mobbat någon elektroniskt?**

Ja

Nej

---

Jag återkommer om det är frågor utöver detta som jag behöver svar på.  
Tack så mycket för din tid!  
Lycka till vidare framöver!

## **Gruppsamtal.**

Samtalsguide

### Start:

#### *Presentation:*

Jag heter Christine Holmström och studerar media och kommunikationsvetenskap på Södertörn Högskola, magister grad. Jag skriver en uppsats om elektronisk mobbning. Kan ni presentera er vid namn och ålder?

#### *Praktiska upplysningar:*

Jag har aldrig genomfört ett gruppintervju, så vi får prova oss fram.

Denna gruppintervju kommer att användas som underlag för min analys, men alla namn kommer att ändras i texten. Ni kommer alla att vara anonyma, och er integritet skyddas enligt forskningsetiska riktlinjer.

Jag kommer att leda denna gruppintervju utifrån en ide om att vi ska diskutera olika sidor vid mobbning och elektronisk mobbning, men tanken är att ni diskuterar saker med varandra, inte med mig. Jag kommer att ställa frågor som jag gärna vill höra eras åsikt om. Ni diskuterar dem fritt. Här finns inga rätta eller fel svar, utan bara bra svar. Jag är intresserad av era upplevelser och erfarenheter så som ni upplever dem. Jag ställer inga krav till att veta precis vem ni pratar om utan essensen av vad hur och på vilket sätt.

Randi Ådland, min mamma er lärare, kommer att bistå mig att notera. Jag har valt att inte spela in vårt samtal på band eller filma, eftersom vi kommer att behandla känslig information och jag är rädd att vetskapen om att det finns en bandspelare eller videokamera som bandar allt som sägs kanske gör samtalet spänd och onaturligt. Randi har tystnadsplikt och underkastar sig också de forskningsetiska riktlinjer som gäller för detta projekt och forskning i allmänhet.

Var och en av er har fått ett papper med de huvudkategorier med frågor som jag kommer att prata kring. Notera gärna på detta papper. Jag kommer att leda diskussionen, och det är viktigt att alla får prata klart. Om det inte er era tur att prata, notera ned vad ni gärna vill säga, och även om samtalet har gått vidare, referera tillbaka och kom med din åsikt på tidigare utsaga.

### Frågor:

#### *Sociala situationer:*

- Mobbning uppstår. Hur uppstår mobbningen, över tid, brått, balans/obalans, konflikt
- Mobbning existerar i: Vem, vart, varför. Hur ser det ut

#### *Elektronisk kartläggning:*

- Vilka typer hemsidor
- Vilka Chat kanaler?
- SMS
- Sitter ni ensamma, eller tillsammans när ni socialiserar på Internet?
- E-post
- Andra sajter där ni socialiserar
- Socialiserar ni med de i klassen eller utan för klassen också?
- Har ni mött de ni har et "virtuellt" kännedom till i verkligheten?
- För att bli känd med nya, eller för att hålla kontakten med folk ni inte umgås med så ofta?
- Är "alla" på Internet?
- Kan ni tänka er att inte socialisera på Internet?

*Elektronisk mobbning:*

- Har ni erfarenhet av elektronisk mobbning?
- Vad innebär det att mobba någon elektroniskt?
- Vart går gränsen mellan att "slänga med läppen" och mobba elektroniskt? Hur man uppfattar det, kan det hänga ihop med huruvida man mobbas i verkligheten eller inte?
- Har ni upplevt att saker ni skickat elektroniskt har missuppfattats som negativt?
- Vad blev konsekvensen av det?
- Har ni mottagit något som ni uppfattat som negativt men som inte var det?
- Elektronisk mobbning på MSN och Chat, men har ni erfarenhet av annan typ av elektronisk mobbning?

*Elektronisk mobbning och mobbning i verkliga livet:*

- Hur hänger detta ihop? Mobbad i verkliga livet, blir man mobbad elektroniskt automatiskt?
- Är mobbning på Internet separat från mobbning i verkliga livet, eller en helhet?

*Elektronisk mobbning i förhållande till mobbning i verkliga livet:*

- Finns det skillnad? Vem som mobbar, vad de säger och varför de säger det.
- Vad är värst? Elektronisk mobbning eller mobbning i verkliga livet?
- Är det något poäng att prata om mobbning som något annat än elektronisk mobbning?

## **Intervjuguide djupintervju.**

### **Generellt:**

Presentation: Utväxla namn, ålder etc.

Introduktion:

Godkänning för användning av materialet. Forskningsetik.

Kartläggning av mobbningsanknytning:

Kan du beskriva dig själv?

Har du varit mobbad?

Är du fortsatt mobbad?

Under vilken period?

Har du upplevt elektronisk mobbning?

Elektronisk trakassering?

### **Subjektiva förståelsen av mobbning:**

Vad förstår du med begreppet mobbning?

När du blev plågat i skolan, tänkte du på dig själv som mobbad?

Varför?

Varför inte?

Kunde du tänka dig beskriva din situation på annat sätt?

Varför?

Varför inte?

Diskutera tidsaspekten.

Diskutera "negativa handlingar" Vad förstår du med "negativa handlingar". Varför är något en negativ handling?

(Diskutera indirekt och direkt mobbning)

### **Mobbning och sociala kontexter:**

När startade mobbningen?

På vilket sätt?

Etablerade sig situationen över tid eller mycket snabbt?

Vad tror du var orsaken till att den sociala situationen fick utvecklas till att gynna mobbning?

Fanns det mobbning i klassen sedan innan?

Vilka situationer upplevde du som riskabla/hotande? När kunde du känna en krypande oro inför sociala situationer? Varför?

Vart utspelade sig dessa situationer?

Vad var ditt handlingsutrymme i dessa situationer? Hur kunde du reagera utan att bli sanktionerad? Vem avgjorde hur du fick reagera? Vem kontrollerade situationen?

Vilka mobbade?

Var det en eller i grupp?

Fanns det fler som blev mobbad?



Vilka i gruppen måste vara där för att situationen skulle utvecklas till en mobbar situation? Kunde du mobbas av en ensam mobbare, eller måste det vara någon till i närheten för att det utvecklades till en situation? (Varför tror du det var så? Måtte fler delta? Eller tittade de på?)

Hur uppfattade du gemenskapen i klassen, fanns det gemenskap överhuvudtaget, och hur uppfattade du din roll i gemenskapen?

Hur ser du din sociala roll? Hierarkiskt? Status?

Hade mobbarna status?

Hur uppfattade du mobbarens motiv för att mobba?

Kontrollerade mobbaren/a hela klassen, en grupp i klassen, eller uppfattade du den/m på sidan av gemenskapen i klassen.

Undrade du någonsin på varför just du blev mobbad? Fanns det någon annan i klassen som du kunde relatera till, som du uppfattade vara lik dig på något sätt, men som inte blev mobbad?

Kan du resonera kring andra som blev mobbad, uppfattade likheter/skillnader mellan din och den andras situation enligt det vi diskuterat?

Kan du resonera kring vad för social funktion du kan tänka dig mobbning har? Vad syftet med mobbningen kan vara? (Är det bara att skada/såra en enskild person, eller kan det tänkas att ha en annan funktion? Manipulation, identifikation, stärka band i grupp, etc))

### **Mobbningens uttryck:**

Kan du beskriva konkret hur mobbningen utfördes?

Exempel på vad de/den gjorde emot deg.

Gjorde de samma sak upprepande gånger, eller hittade de på nya varen gånger?

Fysiskt, vad gjorde de? (Om finns exempel på saker som kunde uppfattas annorlunda, diskutera dessa, och vad i situationen som gjorde uttrycket till en negativ handling.)

Psykiskt vad gjorde de? (Om finns exempel på saker som kunde uppfattas annorlunda, diskutera dessa, och vad i situationen som gjorde uttrycket till en negativ handling.)

Verbalt vad gjorde de? (Om finns exempel på saker som kunde uppfattas annorlunda, diskutera dessa, och vad i situationen som gjorde uttrycket till en negativ handling.)

Om det var olika mobbare, hade de sina "favorit knep"?

Uttrycket, tror du att det kunde förstås som negativt av personer utanför den sociala situationen (ex lärare, annan tredje part), eller var det avhängig av den sociala situationen?

När kom mobbningen till uttryck, med eller utan auktoritetsperson närvarande?

Förstod denna auktoritetspersonen situationen?

Grep personen in? Varför, varför inte?

### **Elektronisk mobbning:**

Har du upplevd elektronisk mobbning (telefon, mobil, Internet etc)?

Själv eller har du sett andra uppleva det?

Hur har det haft sammanhang med mobbning i verkliga livet?

Hur startade den elektroniska mobbningen?